

T.C.
İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

RIFAT ILGAZ'IN ROMANLARINDA TOPLUMCU GERÇEKÇİLİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ
SADIYE ASLI CUYLAN
1502030021

Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı
Program: Türk Dili ve Edebiyatı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Berna SEVİNDİK

HAZİRAN 2022

T.C.
İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

RIFAT ILGAZ'IN ROMANLARINDA TOPLUMCU GERÇEKÇİLİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ
SADIYE ASLI CUYLAN
1502030021

Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı
Program: Türk Dili ve Edebiyatı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Berna SEVİNDİK
Jüri Üyeleri: Prof. Dr. Yakup ÇELİK
Dr. Öğr. Üyesi Kayhan ŞAHAN

HAZİRAN 2022

ÖN SÖZ

Toplumcu gerçekçilik temelleri Marksist düşünceye dayanan, dünyayı, toplumu ve çevreyi bu görüş çerçevesinde gören yazınsal bir akımdır. Temelleri 19. yüzyılda atılan daha sonra dünyada dolayısıyla Türk edebiyatında da boy gösteren bu akımın etkisinde kalan yazarlar, toplumcu gerçekçi çerçevede eserler kaleme almışlardır. Bu yazarlar arasında yer alan Rıfat Ilgaz, çeşitli türlerde verdiği eserlerle dikkat çekmektedir.

Bu çalışmada Rıfat Ilgaz'ın, *Hababam Sınıfı* (1957), *Bizim Koğuş (Pijamalılar)* (1959), *Karadenizin Kıyıcığında* (1969), *Halime Kaptan* (1972), *Meşrutiyet Kırathanesi (Geçmişe Mazi)* (1974), *Karartma Geceleri* (1974), *Sarı Yazma* (1976), *Yıldız Karayel* (1981), *Apartıman Çocukları* (1984), *Hababam Sınıfı İcraatin İçinde* (1987) romanları toplumcu gerçekçi unsurlar göz önüne alınarak incelenmiştir.

Bu çalışmamın ortaya çıkmasında ve temellerinin atılmasında katkıları olan saygıdeğer hocam Prof. Dr. Yakup Çelik'e; çalışmamla ilgili vermiş olduğu fikirlerden dolayı saygıdeğer hocam Dr. Öğr. Üyesi Kayhan Şahan'a; tüm bu araştırma ve yazım sürecinde bilgilerini, deneyimlerini bana aktaran ve manevi desteğini de hiç esirgemeyen saygıdeğer danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Berna Sevindik'e; bu sürecin başından sonuna kadar yardımlarını ve desteklerini hiç esirgemeyen yol arkadaşım Hakan Küçükdurmaz'a; tüm hayatım boyunca her zaman yanımda olup bana güç veren canım anneme teşekkürlerimi sunarım.

Sadiye Aslı Cuyan

Mayıs 2022

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER.....	II
ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
1. GİRİŞ	1
1.1. Toplumcu Gerçekçilik Nedir?.....	1
2. RIFAT ILGAZ’IN HAYATI	10
2.1. Rıfat Ilgaz’ın Sanat Hayatı.....	13
2.2. Rıfat Ilgaz’ın Eserleri	16
2.3. Rıfat Ilgaz’ın Romancılığı	19
2.4. Rıfat Ilgaz’ın Romanları	21
2.5. Rıfat Ilgaz’da Toplumcu Gerçekçilik	37
3. RIFAT ILGAZ’IN ROMANLARINDA TOPLUMCU GERÇEKÇİLİK	40
3.1. Savaşlar ve Sonuçları.....	40
3.2. Geçim Derdi.....	46
3.3. Sağlık Sistemi.....	53
3.4. Eğitim Sistemi.....	60
3.5. Toplumsal Zihniyette Kadın	67
3.6. Rüşvet	79
3.7. Türkiye’de Aydın	81
3.8. Köy ve Anadolu.....	84
3.9. Devlet ve Siyaset.....	88
4. SONUÇ.....	94
KAYNAKÇA.....	97

Üniversite: İstanbul Kültür Üniversitesi
Enstitü: Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı
Programı: Türk Dili ve Edebiyatı
Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Berna SEVİNDİK
Tez Türü ve Tarih: Yüksek Lisans – Haziran 2022

ÖZET

RIFAT ILGAZ'IN ROMANLARINDA TOPLUMCU GERÇEKÇİLİK

Sadiye Aşlı Cuydan

Bu çalışmada, Rıfat Ilgaz'ın *Hababam Sınıfı* (1957), *Bizim Koğuş (Pijamalılar)* (1959), *Karadenizin Kıyıcığında* (1969), *Halime Kaptan* (1972), *Meşrutiyet Kiraathanesi (Geçmişe Mazi)* (1974), *Karartma Geceleri* (1974), *Sarı Yazma* (1976), *Yıldız Karayel* (1981), *Apartıman Çocukları* (1984), *Hababam Sınıfı İcraatin İçinde* (1987) adlı romanları toplumcu gerçekçi açıdan incelenmiştir.

Rıfat Ilgaz şiir, hikâye, tiyatro, anı ve fıkra gibi çeşitli birçok türde verdiği eserlerin yanı sıra roman türünde de on tane eser vermiştir. Rıfat Ilgaz bu romanlarında toplumsal meselelere yönelmiştir. Bunun sebebi ise toplumda gördüğü sorunları, adaletsizlikleri, cahilliği dile getirme arzusudur.

Çalışmada, toplumcu gerçekçiliğin ne olduğu, Rıfat Ilgaz'ın hayatı, sanat hayatı, romancılığı, romanlarının özetleri, toplumcu gerçekçilik anlayışı ve romanlarındaki toplumcu gerçekçilik unsurları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Rıfat Ilgaz, Toplumcu Gerçekçilik, Realizm, Roman.

University: Istanbul Kültür University
Institute: Institute of Master Education
Department: Turkish Language and Literature
Programme: Turkish Language and Literature
Supervisor: Dr. Öğr. Üyesi Berna SEVİNDİK
Degree Awarded and Date: MA- JUNE 2022

ABSTRACT

In this study, Rıfat Ilgaz's novels, *Hababam Sınıfı* (1957), *Bizim Koğuş* (*Pijamalılar*) (1959), *Karadeniz'in Kıyıcığında* (1969), *Halime Kaptan* (1972), *Meşrutiyet Kiraathanesi (Geçmişe Mazi)* (1974), *Karartma Geceleri* (1974), *Sarı Yazma* (1976), *Yıldız Karayel* (1981), *Apartıman Çocukları* (1984), *Hababam Sınıfı İcraatin İçinde* (1987), were analyzed from a social realist perspective.

Rıfat Ilgaz has produced ten works in the genre of novel, as well as works in various genres such as poetry, story, theatre, memoir and anecdote. He turned to social issues in his novels because of his desire to express the problems, injustice and ignorance he sees in society.

In the study, what socialist realism is and its understanding in Turkish literature is explained and Rıfat Ilgaz's life, his social realist understanding, his novel writing, summaries of his novels and socialist realism elements in his novels are examined.

Key words: Rıfat Ilgaz, Social Realism, Realism, Noval.

1. GİRİŞ

1.1. Toplumcu Gerçekçilik Nedir?

Sanat bir dışa vurumdur. Sanat eseri insanın hayatını, dünyayı, hayatı kısaca her şeyi dış dünyaya yansıtmaktadır. Sanat eserini meydana getiren sanatçı ise içinde var olduğu, yetiştiği dünyanın ve toplumun sosyal, kültürel, siyasi, ekonomik gelişmelerine ya da sorunlarına karşı kendisini sorumlu hissetmektedir. Yaşadığı dünyayı iyi yanlarıyla da kötü yanlarıyla da sorunlarıyla da doğrularıyla da kendi inandığı anlayış çerçevesinde anlamlandırmaya çalışmaktadır. Bu duyarlılık ve anlayış içindeki her sanatçı, gördüğü ve yaşadığı bu unsurları sanatın estetik yanlarını da kullanarak eserlerinde geniş kitlelere duyurmaktadırlar.

Edebi akımlar, sosyal, siyasi, kültürel, felsefe, düşünce ve ekonomik alanda ortaya çıkan olayları ve davranışları sanat aracılığıyla işleme çabasından ortaya çıkmaktadır. Aydınlanma devri ile Avrupa’da büyük bir değişim başlamıştır. Bunun doğrultusunda da birçok düşünür ve sanatçı yeni fikirler ortaya koymuşlardır. Bu fikirler edebiyat dünyasında da etkili olmuş ve bu doğrultuda eserler verilmiştir. Bu akımlardan biri de 19. yüzyılda ortaya çıkan gerçekçilik (realizm) akımıdır.

Gerçekçilik, sanat aracılığıyla toplumun aksayan yönlerini tespit etme, bu aksaklıkları düzeltme ve geliştirme amacı gütmektedir. Bu türde eserler veren sanatçının hedefi içinde yaşadığı toplumunun seviyesini yükseltmek, sosyalist bir toplum düzeni kurmaktır.

“Realizm akımı Karl Marks ve Friedrich Engels’in öngörülerıyla yeni bir nitelik kazanır. ‘Eleştirel gerçeklik’ diye adlandırılan realizmin ilk safhası, Marksist ideoloji içinde yeniden vücut bularak ‘toplumcu gerçekçilik’in ortaya çıkmasını sağlamıştır.’”¹

¹ Durmuş Seçkin Bunarcıoğlu, “1966-1967 Yılları Arasında Yayımlanan Türk Romanlarında Toplumcu Gerçekçilik”. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Erciyesi Üniversitesi, 2008; 2.

Sovyetlerin resmî sanat kuramı olan toplumcu gerçekçiliğin temelini realizm ve Marksist anlayış oluşturmaktadır. Temeli Karl Marx ve Friedrich Engels tarafından atılan toplumcu gerçekçilik anlayışı daha sonra Plehanov, Lunaçarski ve Troçki gibi isimler tarafından bir sistem üstüne oturtulmaya çalışılmıştır. “*Sovyet Yazarlar Birliği Kongresi’nde temel ilkeleri belirtilen toplumcu gerçekçi anlayışa göre gerçeklerin bir yansıması olan sanat, ekonomi, üretim ilişkileri, sınıflar arası eşitsizlikler gibi konuları ele almalıdır. Toplumcu gerçekçiliğin sanatsal temeli Marksist ideoloji üzerine dayandırılmıştır.*”².

İki Alman düşünür olan Marx ve Engels, “*İdealist dünya anlayışından yola çıkarak materyalist ve diyalektik bir dünya görüşü ortaya koymuş ve birçok alanda büyük bir değişime neden olmuşlardır. Marksizm Lenin’in (1870-1924) katkılarıyla bir toplumun temel ve resmî felsefesi olmuştur.*”³.

“*Karl Marx ve arkadaşı Friedrich Engels tarafından kuramsal temelleri atılan, tarihi, insanın doğduğu andan başlatan, hümanist bir felsefe sistemi olan marksizm, insanın bulunduğu her alana yönelir; insanı kavramaya, onun tarih içindeki değişimini ve gelişimini mantıklı felsefi temellere dayanarak açıklamaya çalışır. İnsanın var olduğu her alanda, marksist görüş de vardır.*”⁴.

Toplumcu gerçekçiliğin temelini oluşturan marksizmin ne olduğunu ise İsmail Tunalı şu şekilde açıklamıştır:

“*Marksizm nedir? “Marksizm tarihsel-kültürel gelişmeyi maddi ve ekonomik etkenlerle açıklayan, tarihsel materyalizm adını alan, kapitalist düzeni devrim ile değiştirerek sosyalist bir düzen kurmak isteyen bir eylem felsefesi ve ideolojidir.*”⁵. Marksizm’in tanımında yer alan eylem, sürekli devrimi ve düşünce etkinliğini simgeler. Marks’a göre; “*Filozoflar dünyayı şimdiye kadar farklı yorumlamışlardır; şimdi önemli olan dünyayı yorumlamak değil, dünyayı değiştirmektir.*”⁶.

² Merve Ulu, “Ercümen Behzad Lav’ın Eserlerinde Toplumcu Gerçekçilik”. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, 2018; 27.

³ Hilal Akça, “1963-1965 Yıllarında Yayımlanan Türk Romanlarında Toplumcu Gerçekçilik”. Yüksek Lisans Tezi. T.C. Erciyesi Üniversitesi, 2007; 2.

⁴ Saliha Cömert, “1946-1954 Dönemi Türk Romanlarında Toplumcu Gerçekçilik”. Yüksek Lisans Tezi. T.C. Erciyesi Üniversitesi, 2013; 2.

⁵ İsmail Tunalı, *Marksist Estetik*, (İstanbul: Altın Kitaplar, 1993) 29.

⁶ Tunalı, 27.

Toplumcu gerçekçilik, I. Sovyet Yazarlar Birliği Kongresi'nde 1934 yılında temel ilkeleri belirlenen ve Sovyetler Birliği'nin resmî sanat görüşü haline gelen bir anlayıştır. Saliha Cömert, *1946 – 1954 Dönemi Türk Romanlarında Toplumcu Gerçekçilik* isimli yüksek lisans tezinde I. Sovyet Yazarlar Birliği Kongresi'nde Andrey Shdanow'un önerdiği toplumcu gerçekçiliğin tanımını ve içeriğini oluşturan beş maddenin özetini İsmail Tunalı'nın çalışması olan *Marksist Estetik*'ten yola çıkarak şu şekilde yapmıştır:

“1. *Burjuva edebiyatı bugün artık hiçbir büyük yapıt yaratamayacak durumdadır. Burjuva toplumunun çöküntü ve tembelliği, burjuva edebiyatına da yansımıştır. Mistisizm, dine dalma ve pornografi burjuva edebiyatının karakteristik özelliği haline gelmiştir. Bu edebiyatın en gözde kişileri, hırsızlar, dedektifler ve sahtekârlardır.*

2. *Bizim yurdumuzda, edebiyat yapıtlarının başkahramanları, işçiler, işçi kadınlar, kamu için çalışan köylü erkekler ve kadınlar, parti görevlileri, iktisatçılar, mühendisler ve benzerleridir.*

3. *İnsan ruhlarının mühendisleri olan yazarlar, yaşamı, devrimci gelişme içindeki gerçeklik olarak algılamalıdır. Hakikate sadık ve tarihsel olarak somut sanat tasviri, emekçi insanlara sosyalizm ruhu içinde ideolojik olarak biçim vermek ve onları eğitmek gibi bir görevle bağlı bulunmalıdır. Sovyet edebiyatı tek yönlü olmakla eleştirilmekten korkmaz.*

4. *Materyalizme sıkıca bağlı sosyalist edebiyat için, devrimci romantizm dışında hiçbir romantizm söz konusu olamaz. Devrimci romantizm bütünleştirici bir eleman olarak edebiyat yaratımı içine girmelidir.*

5. *Yazarların emrinde çok çeşitli araçlar bulunmaktadır. Sovyet yazarları bu çokluk ve çeşitlilik içinde kendisinden önce yaratılmış olanların en iyisini seçme, edebiyat tekniğine egemen olma, bütün dönemlerin edebiyat mirasına eleştirel olarak sahip olma ödevini üstlenmiştir.”⁷*

Toplumcu gerçekçilik anlayışının dünya edebiyatına yayılmasında özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın etkisi önemli bir yerdedir. Bu akım zaman içinde Marksist ideolojinin katkılarıyla çeşitlenerek devam etmiştir. “*Bütün bunların yanında II.*

⁷ Cömert, 4-5.

Dünya Savaşı sonrası Sovyetler'in güçlenmeye başlamasıyla birlikte toplumcu gerçekçilik dünya edebiyatında da etkili olmaya başlamış, Marksist anlayışın yorumları içinde çeşitlenerek gelişmiştir.”⁸.

Dünya üzerinde gelişen her akım kendisini sanat aracılığıyla ifade etmektedir. Her akımın sanata bakışı sanattan beklentileri farklıdır. Toplumcu gerçekçilik anlayışı da sanattan halkı aydınlatmasını, yol gösterici olmasını beklemektedir. “*Toplumcu gerçekçiliğe göre sanat, işçi sınıfın aydınlatılması, yönlendirilmesi görevini üstlenecek ve yol gösterici olarak dolayısıyla bunu kitlelerin anlayacağı şekilde oluşturarak yapacaktır. Sanat toplumsal değişmeye bir aracı olmalı ve toplumsal değişmeye yarar sağlayıcı konuları ele almalıdır. Toplumcu gerçekçiliğin bu yönüyle estetik yönden eksik olduğu gözlenir. Bu eksiklik devrimci romantizm ve olumlu tip kavramlarından kaynaklanır.”⁹.*

Toplumcu gerçekçi çizgide oluşan sanat, sadece toplumsal meselelerin birer yansıması olmanın yanı sıra topluma gelecek için de ideal olanı bir ayna misali yansıtmaktadır. “*Toplumcu gerçeklikte sanat bir yansımadır. Yansıtılan şey ise toplumun gerçeğidir. Yazar toplumun gerçeği yansıtarak toplumu eğitmeye ve toplumdaki bireyleri harekete geçirmeyi amaçlar. Bu nedenle gerçeği tarihi gelişim içinde verirken aynı zamanda gelecek için de ideal olanı yansıtır.”¹⁰.*

Toplumcu gerçekçiliğin özellikle sanat ve edebiyat alanındaki kurucusu ise Maksim Gorki'dir. Gorki, *devrimci romantizm* ve *olumlu tip* kavramlarını formüle etmiştir. Maksim Gorki, içinde yaşadığı toplumun değiştirilmesini ve geliştirilmesini arzu etmektedir. Bunun için de bir devrim yapılması gerektiğini düşünmektedir. Maksim Gorki, I. Sovyet Yazarlar Birliği Kongresi'nde toplumcu gerçekçi edebiyat ile ilgili şu sözleri söylemiştir:

“Toplumcu gerçekçilik, eylem olarak varoluşu, yaratıcı etkinlik olarak varoluşu onaylar; şöyle ki: Gerek, doğa güçlerini yenmek için, gerekse uzun ve sağlıklı bir yaşam için ve insanın, sürekli artan gereksinimlerine uygun olarak, bir aile gibi birleşmiş ve insanlığın güzel yurduna dönüştürmek istediği bir yeryüzünde yaşamının

⁸ Fatih Dinçer, “1968-1969 Yılları Arasında Yayımlanan Türk Romanlarında Toplumcu Gerçekçilik”. Yüksek Lisans Tezi. T.C. Erciyes Üniversitesi, 2008; 8.

⁹ Elif Sayar, “1975 yılında Yayımlanan Türk Romanlarında Toplumcu Gerçekçilik”. Yüksek Lisans Tezi. T.C. Erciyes Üniversitesi, 2010; 11.

¹⁰ Sayar, 12.

o büyük mutluluğu için, onun değerli bireysel yetilerinin sürekli geliştirilmesini amaçlayan yaratıcı etkinlik olarak varoluşu onaylar toplumcu gerçekçilik.”¹¹.

Boris Suchkov, “Gerçekçilik, yaratıcı bir yöntem olarak, insanın zihinsel gelişmesinin belli bir evresinde, insanların doğayı ve toplumsal gelişmenin yönünü anlamaya zorladıklarını duymaya başladıkları bir zamanda, insanların önce belli belirsiz, sonra daha açık biçimde, insan eylemlerinin ve duygularının vahşi tutkulardan ya da tasarlanmış bir Tanrıdan, gelmediğini, bunların gerçek ya da daha doğrusu, maddi nedenlerle belirlendiğini kavramaya başladıkları zamanda ortaya çıkmış tarihsel bir olgudur. Sanat ve edebiyatta gerçekçi yöntem, toplum üyelerinin, toplumsal ilişkilerin işleyişini belirleyen temelde saklı kalmış güçleri ele alma göreviyle karşı karşıya kaldıkları zaman ortaya çıkmıştır.”¹² ifadeleriyle gerçekçilik kavramına bir tanımlama getirmiştir.

Realizm, bireysel meselelerden ziyade toplumu yani daha geneli ilgilendiren meseleleri ele almaktadır. Suut Kemal Yetkin, “Kısacası realizm’le benlik romandan uzaklaşıyor. Tourguenniev’in deyişiyle “romancı ile romanlarının kişileri arasındaki göbek bağı kesiliyor”, roman, objektif bir inceleme ve gösterme konusu oluyor.”¹³ sözleriyle realist sanat eserlerinin bireyselden ziyade toplumsal oluşunu ve romanın objektif olması gerektiğini aynı zamanda yazarın da gözlemlerini okuyucuya göstermesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Emel Kefeli, gerçekçilik (realizm) akımının başlangıcı ile ilgili, “Bir akım olarak realizm, romantizmin ayrıntılı tasvir ve ruh tahlilleriyle gerçekliği hazırlamaya başladığı yıllarda başlar. Romantizme yani ferdietçiliğe bir tepki olarak gelişir.”¹⁴ sözleriyle realizmin bir akım olarak başlamasının sebebinin romantizme bir tepki olduğunu dile getirmiştir. Romantizmde bireysel düşünce sistemi hâkimken realizmde daha toplumsal geneli ilgilendiren meseleler ele alınmaktadır.

Toplumcu gerçekçi sanat anlayışının oluşmasında da Sovyetler etkili olmuştur: “Sovyet edebiyatının kurucuları ve önemli isimleri, aynı zamanda Toplumcu Gerçekçi sanat anlayışının da kurucuları sayılmışlardır. Gorki, Plehanov, Lunaçarski, Jdanov,

¹¹ Gennadiy N. Pospelov, *Edebiyat Bilimi II*, (Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1985) 316-317.

¹² Boris Suchkov, *Gerçekçiliğin Tarihi*, (İstanbul: Adam Yayıncılık, 1982) 13.

¹³ Suut Kemal Yetkin, *Edebiyatta Akımlar*, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1967) 46-47.

¹⁴ Emel Kefeli, *Batı Edebiyatında Akımlar*, (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017) 90.

Şolohov, Fedin, Tvardovski, Kagan, Kunitsin, Lenin ve Troçki gibi pek çok sanatçı, aydın ve siyaset adamı kuramın kurucu isimleridirler. Toplumcu Gerçekçilik, 1934'te Sovyetler Birliği'nin resmi yazın kuramı olarak ilan edilmesiyle sanat-siyaset ilişkisine yeni bir yön getirmiştir."¹⁵

Toplumcu gerçekçiliğin edebiyat dünyasındaki varlığı ise özellikle kapitalizmin ve İkinci Dünya Savaşı'nın insan hayatını derinden etkilemeye başlamasıyla olmuştur. Bu durumlar karşısında sessiz kalamayan yazarlar bu meseleleri eserlerinde dile getirmişlerdir: "19. Yüzyılda ve sonrasında; kapitalizmin Avrupa ve dünya üzerindeki çeşitli etkileri, sosyalizmin insanlar arasında daha çok konuşulmasının, tartışılmasının ve benimsenmesinin önünü açmıştır. Bu durum, sosyalizmle ilgili konuların edebiyat eserlerine girmesini sağlamıştır. Kapitalist sistemin egemenliğinin ve burjuva sınıfının etkinliğinin belirginleştiği dönemler, aynı zamanda sosyalizm konularının edebiyatta yoğunca işlendiği dönemlerdir."¹⁶

Gerçekçilik anlayışının sanata yansımaları da bu akımın temel amaçlarını taşıyor şekilde olmuştur: "Toplumcu gerçekçi sanatçılar, ezilen ve sömürülen halkın haklarını savunmak, onları bilinçlendirmek, sosyalist toplum düzenini kurarak sınıf farklarını ortadan kaldırmak, burjuva gerçekçiliğini eleştirerek diyalektik bir gerçekçilik anlayışı benimsemek, geleceğe dair umut beslemek ve geçmiş, bugün ve gelecek arasında organik bir bağ kurmaya çalışmak, geleneği reddetmeden onun yanlışlarını göstererek düzeltmeye çalışmak sorumluluğunu üstlenirler. Bu sorumluluk bilinciyle oluşturulan sanat eserleri toplumsal ve siyasal içerikle oluşturulmuştur. Zaman zaman eleştiriye uğrayan bu güdümlü sanat, toplumcu gerçekçiler tarafından savunulmuş, toplumundan bağımsız bir sanat anlayışının olamayacağı vurgulanmıştır."¹⁷

Realizm bir edebiyat akımı olarak ele alındığında, "(...) realizmin başlangıcı, ilk olarak anket usulüne ehemmiyet veren Murger, Champfleury ve Duranty gibi küçük romancılara dayanır. Duranty, 1856'da R  alisme adıyla beş ay dayanan bir de dergi çıkarmıştır. Realizmin ilk kurucuları bu san'atçılar olmakla beraber, onun parlamasını 1857'de basılan Madame Bovary sağlamıştır."¹⁸

¹⁵ İlker İşler, "Türk Edebiyatında Toplumcu Gerçekçi Roman (1930-1960)". Doktora Tezi. T.C. Fırat Üniversitesi, 2021; 27.

¹⁶ İşler, 27.

¹⁷ C  mert, 14-15.

¹⁸ Yetkin, 46.

Nurullah Çetin ise realist akımın etkisinde yazılan bir eserde bulunması gereken özellikleri şu şekilde kaleme almıştır:

*“Olan biten her şeyin, olayların, hikâyelerin inandırıcı olmasına dikkat edilir. Günlük hayatın gerçekleri olduğu gibi yansıtılmaya çalışır. Gerçekçi olmayan abartılara yer verilmez. Okuyucu okuduğu olayları yadırgamaz.”*¹⁹.

Nurullah Çetin’in bu sözlerinden realist bir eserin hayatın içinden gelen gerçekler olması, okuyucuların bu konulara aşına olup yadırgamaması ve abartılara yer verilmemesi gerektiğini görmekteyiz.

Emel Kefeli ise, *“Genel olarak değerlendirildiğinde realizmde roman ahlaki, dini ve sosyal bir amaca hizmet etmez. Bu realistlerin “romandan asla ahlaki, toplumsal bir sonuç çıkmasın” diye düşündükleri anlamına gelmemelidir. Okuyucunun romandan çıkardığı ahlaki sonuç romancının hedefi değildir. Romanın kendi güzelliğinden ve biçim mükemmelliğinden başka endişesi yoktur. Bir fizikçinin tabiat olaylarını izlediği gibi romancı da insanları ve onların hayatlarından bazı kesitleri izler ve anlatır. Romancının yorum yapmaya ve kendi fikirleri doğrultusunda kahramanlarına yol göstermeye hakkı yoktur.”*²⁰ sözleriyle realist akımın etkisinde roman yazan bir yazarın doğadaki olayları gözlemleyip bunları kendi fikirlerinden arındırıp eserine yansıtması gerektiğini vurgulamaktadır.

Toplumcu gerçekçi sanatçılar meydana getirdikleri sanat eserlerinde öncelik olarak toplumsal meseleleri ön planda tutsalar da sanatın estetik yönünü de tamamen göz ardı etmemektedirler. Bu sanatçıların amacı vermek istedikleri toplumsal mesajı sanatın estetik yönünü de kullanarak vermektir. *“Toplumcu gerçekçiler, toplumsal ve siyasal bir duruş sergiledikleri, halka yol gösterme ve sosyalist düzeni kurma amacıyla hareket ettikleri için, toplumcu gerçekçi romanlarda içerik, biçimden daha önemlidir; fakat biçim ve içerik organik bir bütün oluşturmalıdır. Toplumcu gerçekçiler, edebî eserin estetik değerini, marksizmin nasıl anlatıldığı noktasında ararlar ve eseri bu yönüyle değerlendirirler. Eser, proletaryanın haklarını ne kadar savunuyor, sınıflı toplum yapısını ne kadar eleştiriyor ve işçi sınıfını ne kadar yüceltiyorsa o kadar başarılı ve güzel kabul edilir.”*²¹

¹⁹ Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, (Ankara: Akçağ Yayınları, 2019) 80.

²⁰ Kefeli, 96.

²¹ Cömert, 15.

Toplumcu gerçekçi anlayışı benimseyip bu akım çerçevesinde eser veren sanatçılar sanatın toplum için yapılması gerektiği düşüncesindedirler ve sanat için sanat anlayışına karşıdırlar. Toplumcu gerçekçi sanatçılar bu toplumsal sorumluluğu taşımakla birlikte eserlerinde estetik kaygıyı taşımaktan da geri durmamışlardır.

Toplumcu gerçekçi yazarların, toplumda yaşanan olayları, sorunları, aksayan yönleri eserlerine yansıtabilmeleri için iyi bir gözlemci olmaları gerekmektedir. Aynı zamanda yazarlar, toplumcu gerçekçi bir eser ortaya koyarken olaylar ve kahramanlar karşısında tarafsız olmalı ve kendi düşüncelerini esere yansıtmamalıdır.

Toplumcu gerçekçi yazarlar, halka düşüncelerini ulaştırmak arzularını dile getirmek için yalın ve anlaşılır bir dil kullanmışlardır. Halkın yerel söyleyişlerini, halkın kullandığı argo sözcükleri kullanmaktan çekinmemektedirler. *“Toplumcu gerçekçiler, halka fikirlerini ulaştırmak için halkın kullandığı dili kullanırlar. Yazarlar, halktan biri olarak halkın kullandığı küfürleri, yöresel söyleyişleri, yapılan işle ilgili terimleri kullanmaktan kaçınmazlar; sade, açık, anlaşılır bir dil kullanırlar ve anlatmak istediklerini doğrudan okuyucuya ulaştırma amacı güderler. Fakat yazar, bunu yaparken çok dikkatli olmalı ve daha kültürel düzeyde gelişme katedememiş olan halkın seviyesine inmemeli, halkın kültür seviyesini yükseltmeye çalışmalıdır.”*²².

Dünya edebiyatında, Stendhal, Honore de Balzac, Charles, Dickens, Gustave Flaubert, Turgenyev, Dostoyevski, Tolstoy, Çehov, Gorki, Gogol vs. gibi isimler toplumcu gerçekçiliğin önemli temsilcileri arasındadır.

Toplumcu gerçekçilik, başta özellikle Rusya’da etkili olsa da zamanla tüm dünyaya yayılmıştır. Bu yayılmadan Türk edebiyatı da etkilenmiştir.

19. yüzyılda Türk edebiyatında batıyı örnek alma batılı tarzda eserler verme çabaları görülmektedir. Tanzimat dönemi Türk yazarları daha çok Fransızca bildikleri için de batıda Fransız edebiyatı örnek alınmıştır. O dönemde Fransız edebiyatında romantizm daha ağırlıklı olduğu için de tanzimat dönemi eserlerinde bu etkileri görmek mümkündür. Ancak daha sonraları tanzimat dönemi yazarlarında bu romantizm etkisi azalmış ve romanlarında realizm etkileri görülmeye başlanmıştır.

Toplumcu gerçekçilik hareketi Servet-i Fünun döneminde etkisi iyice artan realizm Halit Ziya Uşaklıgil ve Mehmet Rauf gibi dönemin yazarlarının eserlerinde de

²² Cömert, 32.

boy göstermiştir. Dönemin yazarlarından Hüseyin Rahmi Gürpınar da edebiyatı bir eğitim aracı olarak görmüş ve eserlerinde toplumcu gerçekçiliğin unsurlarına yer vermiştir.

Millî mücadele döneminden sonra ise romanımızda köye ve köylüye yöneliş olmuştur. Bu eserlerde Anadolu halkının yaşayışı, sorunları gerçekçi bir bakış açısıyla romanlara konu edinilmiştir.

Özellikle Cumhuriyet ilan edildikten sonra oluşan ortamda gerçekçi edebiyat ürünleri ortaya konarak millî birlik ve beraberliğin adımları güçlendirilmek istenmiş ve cumhuriyetin ilanına giden yoldaki gayretler cumhuriyet dönemi ilk eserlerine konu olmuştur.

Toplumcu gerçekçi yazarlar zaman içinde köydeki yaşamdan kasaba ve şehir hayatına geçmiş ve özellikle işçi ile işveren çatışmalarını temel alan eserlere yönelmişlerdir.

Cumhuriyetin sonraki yıllarında da Türk edebiyatı toplumcu gerçekçi yazarlar yetiştirmiş ve bu tarzda eserler verilmiştir. Bu akımın edebiyatımızdaki temsilcileri arasında başta Rıfat Ilgaz olmak üzere Sabahattin Ali, Sadri Ertem, Samim Kocagöz, Orhan Kemal, Kemal Bilbaşar, Kemal Tahir, Yaşar Kemal, Aziz Nesin vs. gibi önemli isimler vardır.

2. RIFAT ILGAZ'IN HAYATI

Rıfat Ilgaz'ın hayatına dair bilgi edinmek isteyenler için önemli kaynaklardan biri Asım Bezirci'nin kaleme almış olduğu *Rıfat Ilgaz* kitabıdır. Bu kitap Rıfat Ilgaz ile soru cevap şeklinde kaleme alınmıştır ve Rıfat Ilgaz'ın kendi ağzından yaşamına dair tüm detaylara yer verilmiştir. Bu sebeple bu çalışmada Rıfat Ilgaz'ın yaşamından söz edilirken bu kaynaktan sık sık yararlanılmaktadır.

Rıfat Ilgaz resmî nüfus kayıtlarına göre 7 Mayıs 1911 yılında doğmuştur. Bu tarih bahar aylarına denk gelmektedir. Rıfat Ilgaz'ın annesi ise oğlunu “derin kar”da şubat ayında salı günü doğurduğunu söylemektedir. Duvarları deniz kokan ahşap bir evde doğduğunu söyleyen Rıfat Ilgaz, annesini sağlığı bozuk, zayıf bir kadın olarak tanımlarken kendisinin ailenin yedinci çocuğu olduğunu da belirtmektedir.²³

Babası memur olduğu için 11-12 yaşlarına kadar Kastamonu'nun bir ilçesi olan Cide'de kalan Ilgaz, Cide'yi güzel bir kıyı ilçesi olarak nitelendirmektedir. Rıfat Ilgaz'ın çocukluğuna dair ilk anıları da bu kıyı ilçesi olan Cide'de geçmektedir.²⁴

Gerçek adı Mehmet Rıfat olan Rıfat Ilgaz, 1917 yılının eylül ayında Cide'de ilkokula başlamıştır. 1923 yılının temmuz ayında Samsun'da ağabeyinin yanında yaz tatilini geçiren Rıfat Ilgaz, biriktirmiş olduğu paralarla *Cesur Gemici* adlı kitabı alıp okumuştur. Bu kitaptan etkilenen Rıfat Ilgaz *Halime Kaptan* romanını yazmaya başlamıştır.²⁵

Rıfat Ilgaz, ortaokula ise 1924 yılında ablasının yanında Kastamonu'da başlamıştır. Rıfat Ilgaz'ın ortaokul dönemleri kendi deyişiyle çok da kolay geçmemiştir. Ilgaz, eniştesinin evinin okuluna uzak oluşu sebebiyle okula gidiş gelişlerde zorluk yaşadığını bu sebeple ortaokul yıllarının kolay olmadığını söylemektedir.²⁶

Ortaokuldayken liseyi bitirip edebiyat fakültesine gitme hayalleri kuran Rıfat Ilgaz, 1928'de babası ölünce ekonomik durumları sarsıldığı için Muallim Mektebi'ne gitmek zorunda kalmıştır. Ilgaz, Muallim Mektebi'ni 1930 yılında bitirmiştir. Okulu

²³ Asım Bezirci, *Rıfat Ilgaz*, (İstanbul: Çınar Yayınları, 1997) 14-15.

²⁴ Bezirci, 17.

²⁵ Hikmet Altınkaynak, *Türk Edebiyatında Yazarlar ve Şairler Sözlüğü*, (İstanbul: Can Yayınları, 2017) 388.

²⁶ Bezirci, 18.

bittikten sonra Rıfat Ilgaz ve üç arkadaşı Bolu'ya atanmıştır. Bu şehre giden Rıfat Ilgaz ve arkadaşları şehri gezip dolaştıktan sonra Bolu Maarif Müdürlüğü'ne başvurmuşlardır. Reşad isimli arkadaşıyla Rıfat Ilgaz bu başvurunun sonucunda 52 lira aylıkla Gerede'ye atanmışlardır.²⁷.

Bolu'da altı yıl boyunca ilkokul öğretmenliği yapan Rıfat Ilgaz daha sonra Akçakoca'ya gönderilmiştir. Akçakoca'dan Gümüşova bucağına başöğretmen olarak gönderilmiştir. Tatil günlerinde Kastamonu'ya giden Rıfat Ilgaz, Gazi Eğitim Enstitüsü'nün sınavlarına girmiş ve edebiyat bölümünü kazanmıştır. Bu haber doğrultusunda Ilgaz, Bolu'dan Ankara'ya geçmiştir.²⁸.

Gerede'deki öğretmenlik yıllarında öğretmen arkadaşlarından Nuriye Hanım'la 1931 yılında evlenen ve 1932 yılında Gönül adında bir kızı olan Rıfat Ilgaz, 1933 yılında askere gidince eşinden ayrılmak zorunda kalmıştır. Yazar, ikinci eşi olan Rikkat Hanım'la ise 1936'da enstitü yıllarında tanışmış 8 Şubat 1938 tarihinde nişanlanmış ve 9 Şubat 1939'da Adapazarı'nda evlenmiştir. Rıfat Ilgaz'ın bu evliliğinden Aydın ve Yıldız adında iki çocuğu olmuştur.²⁹.

Enstitüyü 1938 yılında bitiren Rıfat Ilgaz Adapazarı'na atanmıştır. Ancak burada derslere girememiştir. Bunun sebebi ise enstitünün son sınıfında yakalanmış olduğu verem hastalığıdır. Bu hastalık Adapazarı'nda ağırlaşınca Rıfat Ilgaz rapor almak zorunda kalmıştır. İstanbul Yakacık Sanatoryumu'na yatan Rıfat Ilgaz, ocak 1939'da hastaneden çıkıp üç aylık rapor almıştır. Bu dönemde Adapazarı'na dönmüştür ve şubat ayında tekrar evlenmiştir. Nisan ayında ise Rıfat Ilgaz tekrar derslere girmeye başlamıştır. Ayda bir tedavi gören yazar, sık sık bu işlem için İstanbul'a gidip gelmektedir. Bu sebeple İstanbul'a gitmek isteyen Rıfat Ilgaz'ın talebi kabul görmüştür ve Ilgaz, ekim 1939'da Karagümrük Ortaokulu'nda çalışmaya başlamıştır.³⁰.

İstanbul'da öğretmenlik görevine devam eden Rıfat Ilgaz, aynı zamanda İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'ne de devam etmektedir.

²⁷ Bezirci, 28-29.

²⁸ Bezirci, 29.

²⁹ Bezirci, 29.

³⁰ Bezirci, 29-30.

Rıfat Ilgaz bu dönemde Salâh Birsell, Sabahattin Kudret Aksal gibi isimlerle fakültede arkadaş olmuştur.³¹.

Sınıf kitabı 1944 yılının başlarında yayımlanmasına karşın 25 gün sonra şubat ayında sıkıyönetim tarafından toplatılmıştır. 9 mart tarihinde Rıfat Ilgaz evine dönerken kapısında polisleri görünce oradan uzaklaşmış iki buçuk ay boyunca kaçak olarak yaşamıştır.³².

Ciğerleri su toplayan Rıfat Ilgaz sağlığı için en doğru çözüm olarak polislerden kaçmayı tercih etmiştir. Bu kaçış yetmiş beş gün sürmüştür. 24 mayıs tarihinde yazar, teslim olmuştur. On üç gün Sansaryan Han'da kalmıştır. Oradan ise Tophane'de bulunan askeri cezaevine gönderilip tutuklanmıştır.³³.

Rıfat Ilgaz 24 kasımda hapisten çıktıktan sonra öğretmenliğini, felsefe öğrenciliğini ve sağlığını iyice kaybetmiştir. Eylül 1945'te Heybeliada Sanatoryumu'na tedavi olmak amacıyla yatmıştır.³⁴.

4 Aralık 1945 yılında Heybeliada Sanatoryum'undan ayrılana kadar sağlığı düzelen Rıfat Ilgaz'ın bu ayrılıştan sonra sağlığı yine bozulmuştur. Sanatoryuma yatabilmek için tekrar öğretmen olması gerekmektedir. Gerekli başvuruları yapan Rıfat Ilgaz kasım 1946'da Boğazlayan (Yozgat) Ortaokulu'na atanarak öğretmenlik mesleğine geri dönmüştür. İki ay kadar bu okulda görev yaptıktan sonra tekrar raporlu olarak İstanbul Velidağ Sanatoryumu'na gönderilmiştir. Beş ay da burada yatmıştır. Bu dönemlerde Hasan Ali Yücel ile Kenan Öner arasında bir dava bulunmaktadır. Bu mahkeme sürecinde mahkemeye mektup yazan ve Sürer'in kendisinin de dahil olduğu söylemlerini reddederek Hasan Ali Yücel'in yanında yer almıştır. Bu olayın sonucunda haziran 1947'de Rıfat Ilgaz, öğretmenlikten atılmış ve sanatoryumdan çıkarılmıştır.³⁵.

Rıfat Ilgaz'a *Marko Paşa*'da çıkan bazı yazıları sebebiyle hakkında kovuşturma açılmıştır. Rıfat Ilgaz, eylül ile kasım 1948 tarihleri arasında iki buçuk ay kadar Cerrahpaşa Hastanesi'nde yatmıştır. Bunun ardından da Heybeliada

³¹ Bezirci, 31.

³² Bezirci, 37.

³³ Bezirci, 38.

³⁴ Bezirci, 40-41.

³⁵ Bezirci, 41.

Sanatoryumunu'na geçmiştir. Rıfat Ilgaz, İkinci Ağır Ceza Mahkemesi'nde gerçekleşen yargılama sonucunda 5 yıl 5 ay 25 gün hapis cezası alsa da Af Kanunu'nundan yararlanmış ve cezası ertelenmiştir. Böylece tekrar hapse girmesine gerek kalmamıştır.³⁶.

Rıfat Ilgaz, çocukluk aşkı Rikkat Hanım'la 1954 yılında İstanbul'da karşılaşmış ve hemen evlenmiştir. Fakat bu evlilik sadece 14 gün sürmüştür.³⁷.

Rıfat Ilgaz, Günsel Koptagel ile 1966 yılında evlenmiş ve 1969'da ayrılmışlardır.³⁸. Bu ayrılığın ardından Rıfat Ilgaz, 1970 yılında Afet Hanım'la evlenmiştir. Bu evliliğinden 1971'de Defne isminde bir kızı olmuştur.³⁹.

Rıfat Ilgaz, Sosyal Sigortalar Kurumu'ndan emekli olduktan sonra 1975 yılında İstanbul'dan ayrılarak Cide'ye gitmiştir. Bu dönemde yazarın isteği köşe yazılarına ara vererek yaşamını romanlaştırmaktır. Bunun için de en uygun yer olarak Cide'yi görmüştür. Rıfat Ilgaz, kendi söylemiyle burada dilediği gibi çalışmıştır. *Sarı Yazma* ve *Yıldız Karayel* romanlarını burada yazmıştır.⁴⁰.

7 Temmuz 1993 tarihinde 83 yaşındayken hayatını kaybetmiştir. Haydarpaşa hastanesi ölüm sebebini “akciğer embolisi” olarak açıklamıştır. Zincirlikuyu Mezarlığı'nda toprağa verilmiştir.⁴¹.

2.1. Rıfat Ilgaz'ın Sanat Hayatı

Ortaokul yıllarında harçlıklarını kitap almak için harcayan Rıfat Ilgaz'ın derslere pek ilgisi yoktur. Rıfat Ilgaz Türkçe derslerinde, okuduğu kitaplardaki yazılara benzer şeyler yazmaktadır. Bir gün öğretmeni Zeki Ömer Defne bir ödev vermiş Rıfat Ilgaz da bu ödev doğrultusunda bir yazı yazmıştır. Bu yazıyı öğretmenine gösteren Ilgaz, öğretmenin övgüleri ile karşılaşmıştır.⁴².

³⁶ Bezirci, 44.

³⁷ Bezirci, 46.

³⁸ Bezirci, 49.

³⁹ Bezirci, 51.

⁴⁰ Bezirci, 53.

⁴¹ Altınkaynak, 389.

⁴² Bezirci, 20.

1926 yılında TBMM'nin açtığı İstiklal Marşı Yarışması'na bir şiirle katılmış ve Millî Eğitim Bakanlığı'ndan teşekkür yazısı almıştır.⁴³

1927 yılında ortaokulun son sınıfına gelen Rıfat Ilgaz'ın şiirleri dergilerde çıkmaya başlamıştır. 1926-1927 yılında şiire başladığını söyleyen yazar, o dönem Kastamonu'da çıkan iki gazete olan *Nazikter* ve *Açıksöz* başta olmak üzere *Güzel İnebolu*, *Güzel Tosya* gibi gazetelere ilk şiirlerini vermiştir. Rıfat Ilgaz'ın ilk şiiri *Sevgilimin Mezarında* adlı şiirdir. 6 Temmuz 1927 yılında yazılan bu şiir 27 Temmuz 1927'de *Nazikter* gazetesinde çıkmıştır.⁴⁴

Rıfat Ilgaz'ın mizaha olan ilgisi de bu yıllarda başlamıştır. O dönemde Rıfat Ilgaz'ın şiirlerine yer veren *Nazikter* gazetesinin sahibi ve Rıfat Ilgaz'ın babası Yusuf Niyazi *Çalçene* isimli bir mizah dergisi çıkarmaya başlamıştır. Rıfat Ilgaz'ın mizaha hevesi de bu dergiyi gördükten sonra başlamıştır. Bir öykü, bir iki fıkra bir manzum mizah yazısı yazmıştır.⁴⁵

Öğretmenlik süreci boyunca okuma yazmayı sürdüren Rıfat Ilgaz, 1936'da Gazi Eğitim Enstitüsü'nün sınavlarında başarılı olunca yeniden okumaya başlamıştır. Bu süreçte dönemin dergileriyle yakın ilişkiler kuran Rıfat Ilgaz'ın *Varlık* ve *Çığır* gibi dergilerde şiirleri çıkmaktadır.⁴⁶

Rıfat Ilgaz'ın ilk şiir kitabı olan *Yarenlik* 1943 yılında çıkmıştır. Bu kitabın basım maliyeti Rıfat Ilgaz tarafından karşılanmıştır. Yine yazarın ikinci kitabı olan *Sınıf* da benzer bir şekilde bastırılmıştır ancak kitabın üzerinde Devrim Kitabevi'nde basıldığı görülmektedir.⁴⁷

1945 yılının eylül ayında yattığı Heybeliada Sanatoryumu'nda gördüğü tedavi sürecinde yazı yazmaya devam eden Ilgaz, Aziz Nesin'in çıkardığı *Cumartesi* adlı dergiye *Sanatoryumdan Mektuplar* göndermiştir. Bunun dışında *Gün* dergisinde de şiirleri yayımlanmaktadır.⁴⁸

⁴³ Altınkaynak, 388.

⁴⁴ Bezirci, 22.

⁴⁵ Bezirci, 26-27.

⁴⁶ Bezirci, 29.

⁴⁷ Bezirci, 32.

⁴⁸ Bezirci, 40-41.

Rıfat Ilgaz'ın içinde bulunduğu dergilerden biri de *Marko Paşa*'dır. *Marko Paşa*'nın ilk sayısı 25 Kasım 1946'da çıkmıştır. Derginin sahibi ve sorumlusu Sabahattin Ali'dir. Daha sonra bu derginin sorumlu müdürü olmuş ve buradaki yazılar sebebiyle hakkında soruşturma açılmıştır.⁴⁹.

Rıfat Ilgaz, *Marko Paşa*'dan sonra 1952 tarihinde *Adembaba* isminde bir mizah dergisinde yazdıkları sebebiyle hakkında bir kez daha kovuşturma açılmıştır. Açılan davaların sonucunda Rıfat Ilgaz aklanmıştır.⁵⁰.

Rıfat Ilgaz'ın Ocak 1953'te çıkan *Devam* adlı şiir kitabı da kovuşturmayla sebep olmuştur. Kitap toplatılmış ve yazar hakkında soruşturma açılmıştır. Sürecin sonunda bu dava da düşmüştür.⁵¹.

Rıfat Ilgaz, 1950 yılından sonra *Dolmuş* dergisinde imzasız şekilde "Stepne" müstear adıyla yazılar yazmıştır. *Hababam Sınıfı* ve *Bizim Koşuş* bu dergide yayımlanmıştır. 1958-1959 yıllarında *Taş* dergisinde Rıfat Ilgaz imzasıyla yazılar yazmıştır.⁵².

Rıfat Ilgaz, 1952 yılından 1960 yılına kadar *Tan* gazetesinde düzeltmen olarak çalışmıştır ve imzasız fıkralar yazıp röportajlar yapmıştır. Bunun yanı sıra Aziz Nesin'in bazı yazılarını da kaleme almıştır.⁵³.

Rıfat Ilgaz, Mayıs 1971'de toplumcu arkadaşlarıyla birlikte *Gelecek* adında bir dergi çıkarmıştır. Bu derginin içinde Rıfat Ilgaz'ın da şiirleri yayımlanmıştır. Dergi altı sayı çıkabilmiş ve sıkıyönetim tarafından kapatılmıştır.⁵⁴.

Rıfat Ilgaz, İzmir'de çıkan *Demokrat İzmir* gazetesinde, Adnan Düverci'nin gazetesinde her gün köşe yazıları yazmıştır. İstanbul'da çıkan *Vatan* gazetesinin birinci sayfasında kısa yergiler ve "Pazar Yazıları" köşesini yazmıştır. Daha sonra 1971 yılında *Yeni Gazete*'de, 1971-1973'te *Yenigün*'de, 1974'te *Yeni Ulus*'ta, 1975-1981'de *Cide*'de, 1975-1981'de *Bartın*'da yazmıştır.⁵⁵.

⁴⁹ Bezirci, 44.

⁵⁰ Bezirci, 45.

⁵¹ Bezirci, 46.

⁵² Bezirci, 46.

⁵³ Bezirci, 46.

⁵⁴ Bezirci, 51.

⁵⁵ Bezirci, 52.

Rıfat Ilgaz, emekli olduktan sonra gittiği Cide’de tamamen roman yazmaya odaklanmış ve hayatını romanlaştırmayı istemiştir. Bu isteği de *Sarı Yazma* ve *Yıldız Karayel* gibi romanları doğurmuştur.⁵⁶

Rıfat Ilgaz’ın *Yıldız Karayel* romanı, 1982 yılında Orhan Kemal Roman Armağanı’nı ve Madaralı Roman Ödülü’nü almıştır. Yazar, 1987 yılında ise *Ocak Katırı Alagöz* şiir kitabı ile Ömer Faruk Toprak Şiir Ödülü’nü kazanmıştır.

Rıfat Ilgaz, 1983’te oğlu Aydın Ilgaz’la birlikte Çınar Yayınları’nı kurmuştur ve yazarın kitapları bu tarihten itibaren Çınar Yayınları’nda yayımlanmaya başlamıştır.

Rıfat Ilgaz’ın on şiir kitabı, yirmi iki hikâye kitabı vardır ve bu kitaplarında üç yüz hikâye bulunmaktadır. Yazarın bu hikâyeleri yergilere dayanmaktadır. Toplumun aksayan yönleri ve yaşanan sorunlar bu hikâyelerde dile getirilmiştir.⁵⁷ Rıfat Ilgaz’ın sayısı onu bulan romanları ise iki farklı kategoride ele alınabilir. Bunlardan *Karadenizin Kıyıcığında*, *Yıldız Karayel*, *Karartma Geceleri* ve *Sarı Yazma* romanları klasik tarzda geriye kalanlar ise yarı bağımsız hikâyelerden oluşturulmuşlardır.⁵⁸

2.2. Rıfat Ilgaz’ın Eserleri

2.2.1. Romanları

Hababam Sınıfı, Dolmuş Mizah Yayınları, İstanbul, 1957.

Bizim Koğuş (Pijamalılar), Nurgök Matbaası, İstanbul, 1959.

Karadenizin Kıyıcığında, Cem Yayınları, İstanbul, 1969.

Halime Kaptan, Yeni Büyük Dağıtım Yayınları, İstanbul, 1972.

Meşrutiyet Kiraathanesi (Geçmişe Mazi), Doyuran Matbaası, İstanbul, 1974.

Karartma Geceleri, Yeni Gün Matbaası, İstanbul, 1974.

Sarı Yazma, Altın Kitaplar, İstanbul, 1976.

⁵⁶ Bezirci, 53.

⁵⁷ Gülsemin Hazer, Rıfat Ilgaz’ın Romanları Üzerine Bir İnceleme, (Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2010) 53.

⁵⁸ Hazer, 60.

Yıldız Karayel, Yalçın Yayınları, İstanbul, 1981.

Apartıman Çocukları, Çınar Yayınları, İstanbul, 1984.

Hababam Sınıfı İcraatin İçinde, Çınar Yayınları, İstanbul, 1987.

2.2.2. Çocuk Romanları

Kumdan Betona, Cem Yayınları, İstanbul, 1976.

Bacaksız Kamyon Sürücüsü, Cem Yayınları, İstanbul, 1977.

Öksüz Cıvıv, Okul Sesi Yayınları, İstanbul, 1979.

Cankurtaran Yılmaz, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1979.

Bacaksız Okulda, Cem Yayınevi, İstanbul, 1980.

Bacaksız Tatil Köyünde, Cem Yayınevi, İstanbul, 1980.

Bacaksız Sigara Kaçakçısı, Cem Yayınevi, İstanbul, 1980.

Bacaksız Paralı Atlet, Cem Yayınevi, 1980.

Küçükçekmece Okyanusu, Çınar Yayınları, 1983.

2.2.3. Şiirleri

Yarenlik, Sebat Matbaası, İstanbul, 1943.

Sınıf, -, İstanbul, 1944.

Yaşadıkça, -, İstanbul, 1948.

Devam, Kurtuluş Matbaası, İstanbul, 1953.

Üsküdar'da Sabah Oldu, Tan Matbaası, İstanbul, 1954.

Suluk Soluğa, Tan Matbaası, İstanbul, 1962.

Karakılçık, Öncü Kitabevi, İstanbul, 1968.

Uzak Değil, May Yayınları, İstanbul, 1971.

Güvercinim Uyur mu?, Doyuran Matbaası, İstanbul, 1974.

Kulağımız Kirişte, Çınar Yayınları, İstanbul, 1983.

Bütün Şiirleri, Adam Yayınları, İstanbul, 1983.

Ocak Katırı Alagöz, Çınar Yayınları, İstanbul, 1987.

2.2.4. Hikâyeleri

Radarın Anahtarı, Düşün Yayınları, İstanbul, 1957.

Don Kişot İstanbul'da, -, İstanbul, 1957.

Kesmeli Bunları, Tan Matbaası, İstanbul, 1962.

Nerede O Eski Usturalar, Tan Matbaası, İstanbul, 1962.

Saksağanın Kuyruğu, Tan Matbaası, İstanbul, 1962.

Şevket Usta'nın Kedisi, Hüsnütabiat Matbaası, 1965.

Garibin Horozu, Öncü Kitabevi, İstanbul, 1969.

Altın Ekicisi, Sınıf Yayınları, İstanbul, 1972.

Palavra, Sınıf Yayınları, İstanbul, 1972.

Tuh Sana, Sınıf Yayınları, İstanbul, 1972.

Hababam Sınıfı Baskında, Sınıf Yayınları, İstanbul, 1972.

Hababam Sınıfı Uyanıyor, Sınıf Yayınları, İstanbul, 1972.

Hababam Sınıfı Sınıfta Kaldı, Yeni Büyük Dağıtım Yayınları, İstanbul, 1975.

Rüşvetin Alamancası, Yalçın Yayınları, İstanbul, 1982.

Çalış Osman Çiftlik Senin, Çınar Yayınları, İstanbul, 1983.

Sosyal Kadınlar Partisi, Çınar Yayınları, İstanbul, 1983.

Hoca Nasrettin ve Çömezleri, Çınar Yayınları, İstanbul, 1984.

Şeker Kutusu, Çınar Yayınları, İstanbul, 1990.

Dördüncü Bölük, Çınar Yayınları, İstanbul, 1992.

2.2.5. Oyunları

Karadenizin Kıyıcığında, Türkiye Basımevi, İstanbul, 1965.

Abbas Yolagiden, Ak Kitabevi, İstanbul, 1967.

Hababam Sınıfı, Ak Kitabevi, İstanbul, 1967.

Hababam Sınıfı Sınıfta Kaldı, Osmanbey Matbaası, İstanbul, 1971.

Hababam Sınıfı Uyanıyor, Sınıf Yayınları, İstanbul, 1972.

Hababam Sınıfı Baskında, Sınıf Yayınları, İstanbul, 1972.

2.2.6. Anıları

Yokuş Yukarı, Adam Yayınları, İstanbul, 1982.

Kırk Yıl Önce Kırk Yıl Sonra, Çınar Yayınları, İstanbul, 1986.

2.2.7. Fıkraları

Nerde Kalmıştık, Çınar Yayınları, İstanbul, 1984.

Cart Curt, Çınar Yayınları, İstanbul, 1984.

2.3. Rıfat Ilgaz'ın Romancılığı

Rıfat Ilgaz'ın *Hababam Sınıfı* (1957), *Bizim Koğuş (Pijamalılar)* (1959), *Karadenizin Kıyıcığında* (1969), *Halime Kaptan* (1972), *Meşrutiyet Kiraathanesi (Geçmişe Mazi)* (1974), *Karartma Geceleri* (1974), *Sarı Yazma* (1976), *Yıldız Karayel* (1981), *Apartıman Çocukları* (1984), *Hababam Sınıfı İcraatin İçinde* (1987) isimlerinde 10 tane romanı bulunmaktadır.

Rıfat Ilgaz'ın kaleme aldığı *Karadenizin Kıyıcığında*, *Yıldız Karayel*, *Karartma Geceleri* ve *Sarı Yazma* romanları klasik roman anlayışıyla yazılmıştır ancak yazarın diğer romanları birbirinden bağımsız hikâyelerin bir araya getirilerek klasik roman tarzından farklı bir yaklaşımla kâğıda dökülmüştür.⁵⁹

⁵⁹ Hazer, 60.

Rıfat Ilgaz, roman yazmaya başlama süreci ile ilgili, “*Roman yazmaya 1968’lerde geçtim. O yıl Karadenizin Kıyıcığında adlı bir roman yazdım. Öğretmen olarak bulunduğum fındık bölgesinin ekonomik, sosyal sorunlarını dile getirmek için bir istek vardı içimde. Roman İşçiliği yazarda biraz da genişçe zaman ve rahatlık ister. Uzun çalışma isteyen bir iş çünkü. Bu zaman ve rahatlık o zaman bende vardı. O dönem iki roman birden yazdım.*”⁶⁰ dile getirdiği sözleriyle roman yazmaya başladığı tarihi birinci ağızdan söylemiştir. İlk yazdığı romandan bahseden Rıfat Ilgaz, bu sözlerinde romancılığı ile ilgili ipuçları da vermektedir. İlk romanıyla başlayan toplumsal meseleler yazarın diğer romanlarında da önemli bir yer edinmişlerdir. Ayrıca yazar, roman yazmanın bir işçilik gerektirdiğini bunun için de zaman ve rahatlığa ihtiyaç olduğunu belirtmiştir.

Romanlarında toplumsal meselelere yönelen Rıfat Ilgaz’ı bu türde eserler vermeye iten de toplumda gözlemlediği sorunları, adaletsizlikleri, geri kalmışlıkları, ayrımları, insanların birbirlerini ezmelerini ve cahilliği dile getirme arzusudur. Rıfat Ilgaz, romanlarında içinde yaşadığı toplumun aksayan yönlerini göstererek sanat aracılığıyla toplumsal sorumluluklarını yerine getirmektedir.

Rıfat Ilgaz’ın romanları bir çatışma üzerine kuruludur. Bu çatışmalar kimi zaman köylü ile ağa arasında ya da iki ağanın arasında kimi zaman insan ile içinde bulunduğu hayat arasında ya da öğrenci ile okul yönetimi arasındadır.

Rıfat Ilgaz, bazı romanları için kullanılan mizah romanları tanımlamasına şu sözlerle karşı çıkmaktadır: “*Ben böylesi bölünmelere, sınıflandırmalara karşıyım. Köy Romanı, Kent Romanı, Mizah Romanı gibi bölünmeler eskimiştir. Roman, romanın kurallarına uygun olarak yazılmışsa romandır. Roman, bütün tekniği, ölçüleri içinde, kompozisyonuyla romansa romandır. Ama anı romanıdır, ama köy romanıdır, kent romanıdır, tarihsel romandır.*”⁶¹. Yazar, romanların mizah, kent, köy vb. şekillerde bölünmelerini doğru bulmadığını dile getirmektedir. Ayrıca Rıfat Ilgaz, kurallara uygun yazılan bir metnin roman olabilmesi için tekniğinin ve ölçülerinin romana uygun olması gerektiğini bu şekilde yazılmış bir kompozisyonun herhangi bir sınıflandırma yapılmaksızın roman olarak kabul edilmesi gerektiğini savunmaktadır.

⁶⁰ Bezirci, 165.

⁶¹ Bezirci, 145.

Rıfat Ilgaz, romanlarında kullandığı dili oluştururken nasıl bir yol izlediği ile ilgili gelen soruya, “Önce yazarın kendi dili, kendi sözlüğü, yazınsal sözlüğü olmalı. Hemen her yazınsal türün de ayrı bir sözlüğü, ayrı bir biçemi... Roman dilini sorduğunuza göre yanıtımı daraltayım. Romanda geçen her kişinin yetişip gelişmesi, dünya görüşü, insan anlayışı doğrultusunda bir anlatı biçimi geliştirilmeli. Öyle bir anlatı biçimi ki buna biçem de diyebiliriz. Başka dile çevrilse bile özelliğinden, özgünlüğünden çok şey yitirmesin...”⁶² şeklinde cevap veren Rıfat Ilgaz, roman dilinde özgünlüğüne önem verdiğine dikkat çekmektedir. Bunun için de yazara göre romanda yer alan her karakterin bir anlatım biçimi olmalıdır.

2.4. Rıfat Ilgaz’ın Romanları

2.4.1. Hababam Sınıfı

Rıfat Ilgaz, *Hababam Sınıfı* romanını ilk olarak Stepne müstear adıyla 23 Şubat 1956 tarihinde üç öyküden oluşan bir dizi olarak *Dolmuş* dergisinde yayımlamıştır. Derginin 79. sayısında okuyuculara dizinin sona erdiği duyurulmuştur.⁶³

Eser çok büyük ilgi gördüğü için hikâyeler çoğalmıştır. İlhan Selçuk, ilk yirmi öyküyü Mayıs 1957’de kitap haline getirmiştir. Burada Rıfat Ilgaz kendi adını kullanmamıştır. Kitabın yazarı Stepne olarak gözükmektedir. Rıfat Ilgaz ismi ise *Dolmuş* dergisinde yayımlanan “Hababam Sınıfı’nın, Muharriri” isimindeki yazıda *Hababam Sınıfı* yazı dizisinin ve kitabının yazarı olarak açıklanmıştır. Rıfat Ilgaz, eserin ikinci yirmi öyküsünü Haluk Yetiş’le kitap haline getirirken üçüncü kitabı ise Gar Yayınevi basmıştır. *Dolmuş* dergisi kapandıktan sonra Rıfat Ilgaz, üç kitaptaki öyküleri tekrar ele alarak kitap halinde basmak istemiştir. Ak Kitabevi, romanı bu şekliyle 1962 yılında basmıştır. Roman oldukça ilgi görmüş ve birçok baskı yapmıştır.⁶⁴

Hababam Sınıfı, 1983 yılına kadar olan baskılarında 73 öyküden oluşmaktadır ancak bu tarihten sonra iki öykü daha eklenmiştir ve eser 75 öyküye çıkarılmıştır.⁶⁵

⁶² Bezirci, 145.

⁶³ Hazer, 65.

⁶⁴ Hazer, 66.

⁶⁵ Hazer, 68.

Hababam Sınıfı, okuyucudan gördüğü ilgi kadar popüler kültürde de yer edinmiştir. İlk olarak tiyatrodan sahnelenen eser daha sonra günümüzde de hâlen izlenen film serisi olarak çıkmıştır. Hababam Sınıfı dönem dönem sahnede dönem dönem de yeni sinema filmleri olarak hem sahnede hem sinema perdesinde seyirciyle buluşmuştur.

Bu çalışmada, eserin 2019 yılının ekim ayında Çınar Yayınları tarafından yapılan 54. baskısı kullanılmıştır.

Özet

Yaz tatili bittikten sonra okullar tekrar açılmıştır. Hababam Sınıfı okulun en yaramaz sınıfıdır. Öğrenciler mütemadiyen şakalar yapmakta, derslere gerekli ilgiyi göstermemektedirler. Sürekli sınıfta kaldıkları için de aynı öğrenciler sınıflarını yıllardır tekrar etmektedirler. Hababam Sınıfı öğrencileri sınıfı geçmek için çareyi her zaman kopya çekmekte aramaktadırlar. Ancak okulun müdür yardımcısı Kel Mahmut, Hababam Sınıfı öğrencilerine göz açtırmamaktadır. Öğrenciler sık sık sigara içtikleri için ya da okuldan kaçtıkları için Kel Mahmut tarafından cezalandırılmaktadırlar.

Hababam Sınıfı'nda öğretmenlerin de öğrencilerin de çeşitli lakapları vardır. Her karakter kişilikleriyle ilgili lakaplar almıştır. İnek Şaban, Güdük Necmi gibi karakterler öğrenciler arasında dikkat çekmektedir. İnek Şaban, sık sık haylaz arkadaşlarının şakalarına kurban edilmiştir. Bu tip şakalar Hababam Sınıfı öğrencileri arasında hiçbir soruna neden olmamaktadır. Bunun nedeni ise bu öğrencilerin birbirine olan bağlılığıdır.

Hababam Sınıfı yine sınıfı geçmeden yıl sonu gelmiştir. Yıl sonu gösterisini hazırlamak da okulun en haylaz sınıfı Hababam Sınıfı'nın görevidir. Hababam Sınıfı derslerinde gösteremediği başarıyı bu gösterilerde göstererek herkesi eğlendirmiştir.

Yaz tatilinin gelişile birlikte Hababam Sınıfı tatilin sonuna kadar birbirlerinden ayrılmıştır. Ancak tatil bittiğinde okullarına aynı sınıfı tekrar etmek üzere dönmüşlerdir.

2.4.2. Bizim Koğuş (Pijamalılar)

Bizim Koğuş (Pijamalılar) romanı ilk olarak 1957 yılında *Dolmuş* dergisinde yayımlanmıştır. Eser daha sonra 1959 yılında kitap haline getirilmiştir. 1964 ve 1969 yıllarında yapılan basımlarında, *Bizim Koğuş* adı kullanılsa da 1973 yılından itibaren *Pijamalılar* adı da kullanıma girmiştir.⁶⁶

Bu çalışmada, eserin 2018 yılının mayıs ayında Çınar Yayınları tarafından yapılan 24. baskısı kullanılmıştır.

Özet

Verem hastalığı olan bir adam tedavi olabileceği bir hastane aramaktadır. Hastalığı iyice ilerlemiş olan adam, uzun uğraşlar sonucunda kendine zor da olsa kalabileceği bir koğuş bulmuştur.

Bu koğuşta Rizeli Zeki, Kekeme Kemal, Musluk Nuri, Nalbant Şevket gibi lakapları olan hastalar yatmaktadır. Koğuşta zaman zaman keyifli anlar olurken kimi zaman ise hüznü veren olaylar meydana gelmektedir. Öyle ki verem dolayısıyla gerçekleşen ölümler bile bu koğuşta sıradanlaşarak şaka konusu olmuştur.

Bu koğuşta yatan hastaların orada kalmaları belli bir süre ile sınırlıdır. Hastalıkları ne derece olursa olsun zamanı geldiğinde hastaneden gönderilmektedirler. Bu sebeple de koğuşa gelen giden çok hasta olmaktadır. Gelenlerin koğuşta kalabilecekleri zaman sınırlı olmakla birlikte bakımları özenli değildir. Hastalar verem hastalıklarının üzerine bir de hastanenin kötü tutumu sebebiyle zorluklar yaşamaktadırlar. Hastalara ne doktorlar ne hemşireler ilgili davranmaktadır. Hastane pistir, iyi temizlenmez ve yemekleri kötüdür. Hatta soğuk kış aylarında koğuş ısıtılmamakta zaten verem gibi zor bir hastalıkla mücadele eden hastalar zor durumlara düşmektedirler. Bir gün hastalar bu durumu protesto etmeye kalktırsa da başhekim tarafından hemen bastırılmışlar süresi dolanlar hastaneden dışarı atılmışlardır. Olayları ağzından dinlediğimiz hasta da dışarı atılan hastalar arasındadır.

⁶⁶ Hazer, 68-69.

2.4.3. Karadenizin Kıyıcığında

Rıfat Ilgaz romanlarının bir kısmında Karadeniz'i ve Karadeniz insanını anlatmaktadır. *Karadenizin Kıyıcığında* romanı ise bu tarzdaki romanlarının ilkidir. Bugüne kadar birçok baskısı yapılan romanın ilk baskısı Cem Yayınevi tarafından 1969 yılında yapılmıştır. Eser romandan önce 1965 senesinde tiyatro metni olarak yayımlanmıştır.⁶⁷.

Rıfat Ilgaz, bu romanı ile alakalı, “*Roman yazmaya 1968’lerde başladım. O yıl Karadenizin Kıyıcığında adlı bir roman yazdım. Öğretmen olarak bulunduğum fındık bölgesinin ekonomik, sosyal sorunlarını dile getirmek için bir istek vardı içimde. Roman işçiliği yazarda biraz da genişçe zaman ve rahatlık ister. Uzun çalışma isteyen bir iş çünkü. Bu zaman ve rahatlık o zaman bende vardı. O dönemde iki roman birden yazdım. Bunlardan Karadenizin Kıyıcığında romanım Cem Yayınevinde basıldı.*”⁶⁸ sözleriyle roman yazma dönemine nasıl başladığını ve roman yazmak için yazarın hayatında olması gereken şartları dile getirmiştir.

Bu çalışmada, eserin 2018 yılının mayıs ayında Çınar Yayınları tarafından yapılan 16. baskısı kullanılmıştır.

Özet

İki kardeş olan Ahmet ve Nuri köyün dışında yer alan bir değirmeni işletmektedirler. Arabacı Hikmet bu değirmene gitmek için yola çıktığında denizde boğulmak üzere olan bir adam görmüştür. Değirmencilerin de yardımı koşmasıyla bu adam fırtına sebebiyle dalgalara kapılmış olmasına rağmen kurtarılmıştır. Bu kişi Recep adında bir denizcidir.

Hamit açma yaparak toprak sahibi olmayı planlamaktadır. Ahmet'i de ikna ettikten sonra plan yapmaya başlamışlardır. Aradan bir süre geçtikten sonra planları doğrultusunda daha önceden belirledikleri ormanlık alanı fındıklık açmak için yakmışlardır. Ancak rüzgârın da etkisiyle büyüyen yangın Hacı Dursun'un fidanlarının da bir bölümünü yakmıştır.

⁶⁷ Hazer, 60.

⁶⁸ Bezirci, 165.

Hacı Dursun bu durumu kendi lehine çevirmek amacıyla köylüleri jandarmaya şikâyet etmiştir. Amacı köylülerin fındıklıklarına da sahip olmaktır. Açgözlü bir kişiliğe sahip olan Hacı Dursun fabrikasında çalışanlara doğru düzgün ödeme yapmamıştır.

Bu süreçte iyileşmek için değirmende kalan Recep yavaş yavaş kendisini iyi hissetmeye başladığında iş bulmak istemiştir ancak kimliğini kaybettiği için onun gemilerde çalışmasına izin verilmemiştir. Bu süreç de onu Hacı Dursun'un fabrikasında çalışmaya götürmüştür. Hacı Dursun'un fabrikasında kol gücüyle çalışan bir makine vardır ve o makineyi kullanmak için işe girenler çok geçmeden işlerini bırakmaktadırlar. Recep ise güçlü kuvvetli olduğu için bu işi yapabilmektedir. Bu işte Recep'i asıl zorlayan makine değil Hacı Dursun'un şımarık oğludur. Fabrikada çalışan kimse Hacı Dursun'un oğlu Şemsi'yi sevmemektedir. Şemsi oldukça şımarıktır ve fabrikada çalışan kızları taciz etmektedir. Recep fabrikada çalışan kızlardan Güllü ile yakınlaşmıştır. Şemsi'nin de Güllü'de gözü vardır. Bu durumdan oldukça rahatsız olan Şemsi babasından Recep'i kovmasını istemiştir. Ancak Hacı Dursun, Recep gibi iyi bir çalışan bulamayacağı için bu duruma razı değildir. Şemsi ise tacizlerine devam etmektedir. Hacı Dursun oğlunun bu davranışlarının doğuracağı sonuçlardan çekindiği için Güllü'nün yaşını büyötmeye çalışmaktadır. Bunu öğrenen Recep ise bu fırsatı değerlendirip Güllü ile evlenebilmek için uğraşmıştır. Recep'in karşısına bu kez de Temel Reis engeli çıkmıştır. Recep'in kimliğini elinde tutan Temel Reis evli bir adamın işine yaramayacağını düşündüğü için Recep'in kimliğini vermemektedir.

Bir yandan da Hacı Dursun köylülerin açmalarını da üzerine geçirmek için planlar yapmaktadır. Dava vekili Raşit Efendi'ye rüşvet veren Hacı Dursun, Hikmet ve Ahmet'in de açmalarını üzerine geçirerek kendisinde tapulu göstermiştir. Bu durum karşısında Ahmet çok sinirlenerek topraklarını vermeme konusunda bir çaba göstermiştir.

Şemsi ise Güllü'ye sahip olmak için elinden gelen her türlü kötölüğü yapmaktadır. Bir gece Güllü'nün evine bile girmiştir ancak Güllü onun elinden kaçmıştır. Ekonomik durumu kötü olan birinin gelini olmasından korkan Hacı Dursun ise Güllü'yü fabrikasından kovmuştur. Bu durum Güllü ile Şemsi'nin evleneceği söylentilerini doğurmuştur. Bunu duyan Recep ise ortadan kaybolmuştur. Recep'in

ortadan kaybolmasından sonra telaşa kapılan Hacı Dursun ise Recep'in bulunması için kaymakama başvurmuştur.

Bahar ayları geldiğinde Hamit, Güllü ve Değirmenci Ahmet aileleriyle birlikte daha önceden belirledikleri alanlara fidanlık olması amacıyla fidelerini dikmeye başlamışlardır. Ancak Hacı Dursun arkasına topladığı asker ve ırgatlarla bu kişileri araziden çıkarmak için gelmiştir. İki taraf büyük bir kavgaya tutuşmuştur ve çıkan arbedede Ahmet'in annesi ölmüştür. Ahmet, Hacı Dursun'a ateş etmiştir. Hacı Dursun ölmese de Ahmet hapse girmiştir.

Şemsi ise hâlâ Güllü ile evlenmek istemektedir. Bunun sonucu olarak da Hacı Dursun Safiye Hanımı yollamıştır ancak olumlu bir cevap gelmemiştir. Bu durum karşısında çok sinirlenen Şemsi, bir düğünden sonra Güllü'nün evini basmıştır ve Güllü ile zorla birlikte olmuştur. Olayları duyan Recep ise bu durum karşısında çok üzülmüştür ve artık orada kalamayacağını anlamıştır. İstanbul'a yük götürecekt olan bir gemiye binip oradan uzaklaşmıştır.

2.4.4. Halime Kaptan

Rıfat Ilgaz'ın Halime Kaptan romanının ilk baskısı 1972 yılında yapılmıştır. Eser, Millî Eğitim Bakanlığı'nın hazırlamış olduğu 100 Temel Eser arasına girmiştir.

Bu çalışmada, eserin 2018 yılının nisan ayında Çınar Yayınları tarafından yapılan 38. baskısı kullanılmıştır.

Özet

Halime Kaptan, romanın baş kahramanıdır. Eşi Sabri askerde olduğu için eşinin babasıyla birlikte yaşamaktadır. Eşinin babasının ismi Temel Reis'tir. Temel Reis hastadır ve hastalığı zamanla daha da kötü olmaya başlamıştır.

Temel Reis'in takası da kendisi gibi oldukça yaşlıdır ve deniz kenarında durmaktadır. Kış gelmektedir ve kendilerine gerekli olan gaz yağı, şeker ve tuz gibi ürünleri almak için Temel Reis takasıyla İnebolu'ya gitmelidir. Temel Reis yanına Halime'nin yeğeni Bekir ve iki çocuğu daha alarak yola koyulmuştur. Gerekli hazırlıklar yapıldıktan sonra Cide'ye doğru yola çıkmışlardır. Cide'de fakir halkın geçim kaynağı olan yumurtaları alıp bu sefer İnebolu'ya doğru yola çıkmışlardır.

Temel Reis'in yokluğunda bir gece Halime'nin kapısı çalmıştır. Gelen kişi eşi Sabri olduğunu söylemiş ama Halime eşinin askerden kaçmayacağını bu sebeple kapıdaki adama köyün muhtarına birlikte gitmeleri gerektiğini söylemiştir. Ancak kapıdaki adam geri adım atmayınca Halime tüfeğini almıştır. Halime hem dışarı ateş etmeye başlamıştır hem de asker kaçağı var diye bağırmaya başlamıştır. Silah seslerini duyan köy korucusu sesin geldiği yöne doğru gidince bir adamın karanlıkta yürüdüğünü görmüştür. Adamın kim olduğunu anlamaya çalışan köy korucusu önce arkasından seslenmiştir ama cevap gelmemiştir. Ateş etmeye başlamıştır. Kaçak da ateşe ateşle karşılık vermiştir. Bir süre sonra köy korucusu Çipil Reşit yerde sessizce yatan kaçağın yanına gitmiştir ve onun Sabri olduğunu anlamıştır. Şube başkanı ile tartışan Sabri askerden kaçmıştır. Kaçmasındaki amaç ise köylerindeki kadınlara dadanan asker kaçağını yakalamaktır. Çipil Reşitle birlikte bu kişiyi yakalamak için harekete geçen Sabri, kendilerine ateş edilince çatışmaya başlamışlardır. Çatışmanın sonunda asker kaçağı olan Halit ölmüştür.

Gecenin bir vakti Halime'nin kapısı çalmıştır. Gelen kişi Temel Reis'le giden çocuklardan Zeynel'dir. Zeynel başlarından geçen tüm olayları anlattıktan sonra Temel Reis'in öldüğünü söylemiştir.

Bu konuşma olurken dışarda bekleyen Sabri, babasının öldüğünü öğrenince evin içine girmiştir. Tam o sırada Çipil Reşit eve gelmiştir ve Sabri'ye onu muhtarın çağırdığını söylemiştir. Muhtar, Sabri'ye yeni bir ordu kurulduğunu isterse bu orduya katılabileceğini ve asker kaçağı damgasını da Sabri'nin üzerinden kaldıracağını söylemiştir. Sabri bu teklifi kabul ederek yeni orduya katılmak için yola çıkmıştır.

Temel Reis'in ölümü ve Sabri'nin de askere dönüşüyle evin sorumlulukları ve geçimi Halime'ye kalmıştır. Halime, evin geçimini sağlayabilmek için oğlu Memiş'le birlikte Temel Reis'in işini devam ettirmeye kararlıdır. Halime artık Halime Kaptan olmuştur ve yeni reis odur.

Denizde geçen günlerden birinde fırtına sebebiyle yanaşmak istedikleri bir kıyıda Halime Kaptan ve yanındaki çocuklar korsanların eline esir düşmüşlerdir. Erkek kıyafetleri giyen Halime Kaptan kendisini Halim Kaptan olarak tanıtmıştır. Korsanların elinden kaçmak için çözümler arayan Halime Kaptan sonunda onların elinden kurtulmayı başarmıştır.

Halime Kaptan, Harun Reis ve adamlarından kurtulduktan sonra kendisi için tuz taşımaya başlamıştır. Ancak bu tuz taşıma işinin yanında asıl amaç Kuvayimilliyecilere mühimmat taşımaktır. Halime Kaptan'ın bu yaptıkları duyulan her yerde takdirlerle karşılanmasına sebep olmuştur. Halime Kaptan denizde kimi çatışmalara da girmiş ve başarıya ulaşmıştır. O, artık korkusuz biridir. Kendisi ve mürettebatı vatanın kurtuluşu için cephede savaşanlara silah taşımayı görev edinmişlerdir.

2.4.5. Geçmişe Mazi (Meşrutiyet Kıraathanesi)

Eser, ilk olarak *Geçmişe Mazi* adıyla yirmi altı hikâyelik bir hikâye kitabı olarak Tan Matbaası tarafından basılmıştır. Eser, 1974 yılında Doyuran Matbaası tarafından *Meşrutiyet Kıraathanesi* adıyla yayımlanmıştır. Bu baskıda esere artık hikâye değil roman denmiştir. Roman farklı isimlerle yayımlanmış olsa da içerik açısından değişmemiştir.⁶⁹

Bu çalışmada, eserin 2017 yılının ağustos ayında *Geçmişe Mazi* adıyla Çınar Yayınları tarafından yapılan 29. baskısı kullanılmıştır.

Özet

Geçmişe Mazi (Meşrutiyet Kıraathanesi) romanı, Meşrutiyet Kıraathanesi adlı bir mekânda geçmektedir. Kıraathanenin sahibi Nizami Yalçın, garsonu Niyazi Takmaz'dır. Bu kıraathanede komutan emeklisi Cevdet Barlas, öğretmen emeklisi Cemal Zülfü, vali emeklisi Hurşit Atakan, Topçu emeklisi Nedim Gürler, malmüdürü emeklisi Nabi Sayar, seferberlik emeklisi Ali Yıldırım gibi isimler geçmiş günleri anıp emeklilik öncesi hayatlarından, memleket meselelerinden, toplumsal ve siyasi konulardan konuşarak ve gazete okuyarak günlerini geçirmektedirler.

Birçok konuda zıt fikirlerde olan kıraathanenin emekli ya da işsiz müşterileri tek bir nokta üzerinde birleşebilmektedirler. O ortak nokta Meşrutiyet Kıraathanesi'dir. Yapacak bir iş bulamayanlar bazen sinirlenip bir daha buraya gelmeyeceğim deseler de soluğu her zaman Meşrutiyet Kıraathanesi'nde almaktadırlar.

⁶⁹ Gülsemin, 70.

Romanın sonunda kıraathaneye elinde çantayla bir adam gelmiştir. Adam çantayı karıştırdıktan sonra içinden bir kerpeten çıkarmıştır. Adam Meşrutiyet Kıraathanesi'nin elektriğini kesmek için gelmiştir. Çünkü Nizami Yalçın iki aydır elektrik borcunu ödememiştir. Nizami Yalçın, borç dolayısıyla elektriğinin kesildiğini öğrenince garson Niyazi'yi daha önce görüştükleri işkembeciyi çağırmaya göndermiştir. Meşrutiyet Kıraathanesi artık kapanmıştır. Yerini Meşrutiyet İşkembecisi almıştır.

2.4.6. Karartma Geceleri

Rıfat Ilgaz, *Karartma Geceleri* romanı ile ilgili “İkinci romanım *Karartma Geceleri* ise Gün Yayınları tarafından basılacaktı. Fakat çok sevdiğim yayıncı arkadaşım Mehmet Ali Ermiş'in ölümü buna engel oldu. Atilla Tokatlı Gün Yayınları'nda çalışmaya başladı. O da askere gidince müsveddeler onda kaldı. Mektupları geri istedim. Gelen müsveddeleri Ankara'da Kemal Bayram Çukurkavaklı'nın çıkardığı Yenigün gazetesinde dizi olarak çıkarmaya başladım. Ama düzgün yayınlanmadığı için gününden önce çektim romanımı ve kendi paramla bastırdım.”⁷⁰ sözleriyle romanının talihsiz basım serüvenini ve başına gelenleri özetlemiştir. Rıfat Ilgaz, romanı 1968 yılında yazmış olsa da yukarıda bahsettiği sebeplerden dolayı ancak 1974 yılında basılabilmektedir.

Bu çalışmada, eserin 2020 yılının mart ayında Çınar Yayınları tarafından yapılan 40. baskısı kullanılmıştır.

Özet

Romanın baş karakteri Mustafa Ural, hapishanededir. Karanlık bir hücrede kalan ve oldukça sıkıntılı günler geçiren Mustafa Ural, 2. Dünya Savaşı sebebiyle kimi zaman sığınaklara gönderilen mahkûmlardan biridir. Bir gün yine bu sığınaklardan birine gönderildiğinde yanındaki mahkûmla konuştuğu için cezalandırmak üzere bir taş odaya atılır. Bu taş odada Halil karakteriyle karşılaşan Mustafa Ural, Halil'e burada hapishaneye geliş hikâyesini anlatmaya başlar.

⁷⁰ Bezirci, 165.

Mustafa Ural, Türkçe öğretmenliği yapan aynı zamanda da şiirler yazan bir kişidir. Sıkıyönetim bölgesinde yaşayan Mustafa Ural, ikinci şiir kitabı olan *Sınıf*'ı çıkarmıştır. Ancak dönemin sıkıyönetimi bu kitabın toplatılmasına ve yazarının tutuklanmasına karar vermiştir.

Mustafa Ural, evine geldiğinde uzaktan polisleri görmüştür ve komşu kızının uyarısıyla evine yaklaşmadan oradan uzaklaşmıştır. Tutuklanacağını anlayan Mustafa Ural, şifreli bir şekilde eşiyle iletişim kurar ve eşinden para almıştır. Daha sonra yedek subay olan İlhan Paytak'tan yardım alabilmek için onun yanına gitmiştir. Ancak İlhan Paytak, Mustafa'yla bir arada olmanın suça ortaklık olacağını düşündüğü için ona yardımcı olmamıştır.

Arkadaşından beklediği yardımı bulamayan Mustafa Ural, gece geç saatte evine dönmüştür. Sabaha karşı kimse görmeden evinden çıkmıştır. Sokaklarda nereye gideceğini bilmeden yakalanma korkusuyla dolaşan Mustafa Ural, çareyi Karagömrük Ortaokulu'nda görev yapan arkadaşı Cengiz'in yanına gitmekte bulmuştur. Mustafa Ural, bir süre bu evde saklansa da bir gün Cengiz'in sevgilisi tarafından fark edilince buradan da ayrılıp tekrar sokaklara düşmüştür.

Mustafa Ural, Cengiz'den sonra babaannesiyile yaşayan Nihat adındaki arkadaşından yardım istemiştir. Nihat'ın evinde babaannesine Nihat'ın hocası olduğunu ve ona ders vermek için geldiğini söyleyerek evlerinde kalmaya başlamıştır. Ancak bir gün Nihat'ın odasında Mustafa'yla karşılaşan babaanne olayın kendisine anlatıldığı gibi olmadığını ve Mustafa'nın bir asker kaçağı olduğunu düşünmüştür. Onu polise ihbar etmekle tehdit etmiştir. Mustafa Ural, bu evden de ayrılmak zorunda kalmıştır.

Sokaklarda dolaşırken bir polisle karşılaşan Mustafa Ural, polise öğretmen olduğunu, cüzdanını ceketiyile birlikte sevgilisinin evinde unuttuğunu söylemiştir ve bir şekilde polisin elinden kurtulup tekrar Cengiz'in evine sığınmıştır.

Bir gece kendi evine giden Mustafa Ural, eşinin soğuk karşılaması ile karşılaşmıştır. Eşi âdeta onun polise teslim olmasını istemektedir. Bu sırada komşunun kızı bir kez daha Mustafa'nın yardımına yetişmiştir. Komşu kızı, Ayten'in babası Mustafa'yı eve girerken görmüştür ve polise ihbar etmeye karar vermiştir. Mustafa Ural hemen evden kaçmıştır.

Bir gün eşini ve çocuğunu görmek için evine giden Mustafa Ural, onları görememiştir ancak Ayten ile karşılaşmıştır. Ayten ile bir yere gitmişlerdir. Ayten yazdıklarını okuması için Mustafa Ural'a vermiştir. Bunun dışında Ayten, Mustafa'ya eşinin İlhan Paytak ile gezmeye gittiklerinin haberini vermiştir.

Daha önce sağlık problemleri sebebiyle hapse girmekten çekinen Mustafa Ural, sağlığının iyiye gitmeye başlamasıyla daha rahat hareket etmeye başlamıştır. Bir gün mahalle kahvesinin önünden geçerken daha önce kandırmış olduğu Basri Dönmez isimli polis ile karşılaşmıştır. Basri Dönmez, Mustafa Ural'ın gerçek kimliğini öğrenmiştir ve onunla karşılaştığında hemen Mustafa'yı tutuklamıştır.

Mustafa Ural taş odada kalırken dışarıyla iletişim kurmasına imkân yoktur. Bu sebeple de kimseye mahkemeye çıkarılacağı haberini vermemiştir. Ancak mahkemeye çıkarıldığı gün eşini de orada görmüştür. Kendisi haber vermediği hâlde eşinin orada olmasının sebebi İlhan Paytak'ın Mustafa Ural'ın mahkemesine sanık olarak katılmış olmasıdır.

2.4.7. Sarı Yazma

“Sarı Yazma, Ilgaz’ın çocukluk, ilk gençlik ve 1950’lilere kadar geçen öz yaşamsal anılarının iz düşümünde yazılmış otobiyografik bir romandır.”⁷¹

Romanın ilk baskısı 1976 yılında Altın Kitaplar tarafından yapılmıştır.⁷²

Bu çalışmada, eserin 2018 yılının mayıs ayında Çınar Yayınları tarafından yapılan 21. baskısı kullanılmıştır.

Özet

Sarı Yazma, otobiyografik tarzda yazılmış bir romandır ve eser, yazarın Cide'ye dönüşüyle başlamaktadır. Rıfat Ilgaz'ın yaşamı bu romanda birçok ayrıntısıyla gözler önüne serilmektedir. Olayların dizilişinde bir sıralama yoktur. Kimi zaman geçmişe dönülürken kimi zaman da geleceğe gidilmiştir.

⁷¹ Hazer, 62.

⁷² Hazer, 62.

Rıfat Ilgaz, babasının Terme'ye atanması sonucu on iki yaşında ayrıldığı memleketi Cide'yi hiçbir zaman unutamamıştır ve Cide'ye dönüşü onu geçmişe götürmüştür.

Romanda, Rıfat Ilgaz'ın çocukluk dönemi, öğrencilik yılları, öğretmenlik günleri, aile yaşamı, cezaevi ve sanatoryum yılları anlatılmaktadır.

Rıfat Ilgaz, Cide'de doğmuştur. Bu yıllarda Kurtuluş savaşının etkileri sürmektedir. On iki yaşında babasının tayiniyle Samsun Terme'ye gitmişlerdir. İlkokulu da burada bitirmiştir. Ortaokulu ise ablası ve eniştesinin yanında Kastamonu'da okumuştur. Ortaokul yıllarında Kastamonu'da çıkan bir dergide şiirleri yayımlanmaya başlamıştır. Lisede edebiyata olan ilgisi devam etse de babasının ölümünden sonra öğretmen okuluna başlamıştır.

Rıfat Ilgaz, öğretmenlik yapmıştır ve çeşitli şehirlere tayin edilmiştir. İlk olarak meslektaşı Necmiye Hanım ile evlenmiştir ve bu evliliğinden bir kız çocuğu dünyaya gelmiştir. Eşi Necmiye Hanım onu askerdeyken terk etmiştir. Daha sonra Rıkkat Hanım'la evlenmiştir. Hastalığından dolayı sık sık hastanelerde yatmıştır. Yazdıklarından dolayı hapse girmiştir. Hayatı okullar, hapishaneler ve sanatoryumlar arasında geçmiştir.

2.4.8. Yıldız Karayel

Rıfat Ilgaz'ın son romanı olan *Yıldız Karayel*'in ilk baskısı 1981 yılında Yalçın Yayınları tarafından yapılmıştır.⁷³

Rıfat Ilgaz, romanını 1981 yılında Cide'de âdeta emekli hayatı sürerken kaleme almıştır. *Yıldız Karayel* Rıfat Ilgaz'ın yazdığı romanlar arasında ödül alan tek romanıdır. Eser 1982'de Madaralı Roman Ödülü ve Orhan Kemal Roman Armağanı'nı kazanmıştır.⁷⁴

Bu çalışmada, eserin 2017 yılının mayıs ayında Çınar Yayınları tarafından yapılan 14. baskısı kullanılmıştır.

⁷³ Hazer, 64.

⁷⁴ Hazer, 65.

Özet

Şaduman Dağlı, ailesiyle birlikte çiftçilik yaparak hayatını sürdürmektedir. Bir gün büyük kızları olan Nazife, babasına muhtar tarafından çağrıldıkları haberini vermiştir. Yaşadıkları köyden yol geçme ihtimali vardır ve bununla ilgili köye mühendisler gelmiştir. Mühendislerle görüşen muhtar da Şaduman Dağlı'yı görüşmeye katılması için çağırtmıştır. Görüşmenin konusu yolun aşağı Akpelit'ten mi yoksa yukarı Akpelit'ten mi geçeceği üzerinedir. Yol, Yukarı Akpelit'ten geçecektir. Şaduman Dağlı'nın tarlaları Yukarı Akpelit'tedir. Yolun Aşağı Akpelit'ten geçmesi daha mantıklı olsa da köyün zenginlerinden Hurşit Ağa, çıkarları doğrultusunda yolun Yukarı Akpelit'ten geçmesini istemektedir. Muhtar bu durum karşısında sessiz kalmakta, yolun Aşağı Akpelit'ten geçmesinin daha doğru olduğunu düşünen mühendisler ise Hurşit Ağa'nın güçlü kişiliği karşısında duruma karşı tepki göstermemektedirler.

Hurşit Ağa'nın siyasi olarak da karşıtı ve rakibi olan köyün diğer ağası Hafız Esat Ağa ise yolun kıydan geçmesini istemektedir. Bu iki ağanın karşıt düşünceleri köyde yaşayan insanları da iki farklı yöne itmiştir.

Hurşit Ağa, aynı zamanda Şaduman Dağlı'nın büyük kızı Nazife'yle oğlu Akif'i evlendirmek istemektedir. Nazife, çok güzeldir ve birçok talibi vardır. Ama onun da Akif'e karşı bir ilgisi vardır. Şaduman Dağlı'nın bir diğer çocuğu Harun ise askerden döndükten sonra Hurşit Ağa'nın motorunda çalışmaya başlamıştır.

İki ağa arasındaki yol mücadelesi Hurşit Ağa lehine sonuçlanmış ve yolun Yukarı Akpelit'ten açılmasına karar verilmiştir. Yolun açılması için de çalışmalar başlamıştır ancak Nazife köydeki diğer kadınları da toplayıp yolu açacak olan dozerin önüne çıkmış ve yolun açılmaması için mücadeleye kalkışmıştır. Köyün kadınlarının bu mücadelesine Hafız Esat Ağa'nın oğlu olan Selim de katılmış ve sonunda kadınların istediği olmuş, çalışmalar durmuş ve kadınlarla uzlaşmaya gidilmiştir.

Bu olaylardan sonra Şaduman Dağlı'nın oğlu Harun, Hurşit Ağa'nın verdiği işten ayrılıp Çapar Rüştü'nün motorunda çalışmaya başlamıştır. Ancak Harun'un çalıştığı motor bir fırtınaya tutulmuştur ve Harun'un arkadaşı ölürken Harun da ölümden dönmüştür. Hafız Esat'ın oğlu Selim ise Nazife ile evlenmek istemektedir. Nazife de bu istek karşısında olumlu bir tutum sergilemiştir ve Selim'le evlenmeyi kabul etmiştir.

Kadınların mücadelesi belediye seçimlerinde de boy göstermiştir. Çamalan Belediye başkanlığı seçiminde Nazife ve diğer kadınlar Hurşit Ağa'nın adayının karşısındaki adayı desteklemiş ve seçimi kazanmasını sağlamışlardır.

2.4.9. Apartıman Çocukları

Apartıman Çocukları romanı, içinde mizah unsurlarını bulunduran ancak toplumsal eleştirinin de dile getirildiği bir eserdir. Eserin ilk baskısı 1984 yılında Çınar Yayınları tarafından yapılmıştır.

Apartıman Çocukları romanı ile ilgili araştırmacılar arasında sık sık eserin roman mı yoksa çocuk romanı mı olduğuna dair tartışmalar yaşanmıştır. Gülsemin Hazer, *Rifat Ilgaz'ın Romanları Üzerine Bir İnceleme* eserinde bu konuyu şu şekilde ele almıştır: “*Apartıman Çocukları* romanı kimi derlemeci ve eleştirmen tarafından çocuk romanı kategorisinde değerlendirilmiştir. Asım Bezirci, söz konusu romana Ilgaz'ın çocuk romanları arasında yer veren araştırmacılarıdır. Ancak konu ve kurgu bölümlerinde daha ayrıntılı olarak incelenecek olan metnin, hemen her yaştan çocuk okurun düzeyine uygun bir anlatım, konu ve kurguya sahip olmadığı burada dile getirilmelidir.”⁷⁵.

Bu çalışmada, eserin 2017 yılının nisan ayında Çınar Yayınları tarafından yapılan 24. baskısı kullanılmıştır.

Özet

Romanın ana karakterlerinden Seyfi Saymaner bir memurdur ve gecekondu yaşamaktadır. Ancak yaşadığı gecekonduyu yıkılmıştır ve Seyfi Saymaner kiralık bir ev aramak zorunda kalmıştır. Seyfi Saymaner aradığı evi bazen yüksek ücretlerden dolayı bazen de ev sahiplerinin kalabalık aile istememesinden dolayı bulamamaktadır. Bir kahveye giren Seyfi Saymaner kahveciyle bu konu hakkında dertleşirken yan masalardan birinde oturan bir kişi sohbeti dahil olmuştur ve Seyfi Saymaner'e hangi partiden olduğunu sormuştur. Seyfi Saymaner memur olduğu için herhangi bir partiye yakın değildir ancak adam kendi partilerine girmesi hâlinde ona ev bulabileceğini söylemiştir. Daha sonra adam Seyfi Saymaner'i partilerinin sorumlusu Ali Karaman

⁷⁵ Hazer, 71.

ile tanıştırmıştır ve Hacı Suduri Efendi'nin evini tutmak üzere yanına gitmişlerdir. Hacı Suduri Efendi'ye yalan söylemişlerdir. Seyfi Saymaner'in dört çocuğu vardır ancak iki çocuğum var diyerek evi kiralamıştır. Ali Karaman ve Seyfi Saymaner çocukların aynı anda dışarı çıkmaması konusunda bir plan yapmışlardır. Bu şekilde Hacı Suduri Efendi o evden hep bir oğlan bir kız, iki çocuk görmüştür. Ancak bu düzen uzun sürmemiştir ve Hacı Suduri Efendi gerçeği öğrenmiştir. Sözleşmeleri olduğu için kiracılarına bir şey yapamamıştır. Bu sırada Seyfi Saymaner'in eşi doğum yapmıştır ve ailenin beşinci çocukları dünyaya gelmiştir.

Hacı Suduri Efendi'nin diğer kiracılarından biri olan Kaya Kaptan'ın da bir çocuğu vardır. Kaya Kaptan bir uzun yol kaptanıdır bu sebeple de çok fazla evinde olmamaktadır. Kaya Kaptan'ın eşi bir öğretmendir. Annesi babası çalışan Tayfur'a Kaya Kaptan'ın annesi bakmaktadır. Kaya Kaptan'ın babası Hüsamettin Okutman ise emekli bir öğretmendir. Hüsamettin Okutman'ın alkole düşkünlüğü çok fazladır.

Hacı Suduri Efendi oldukça huysuz bir ev sahibidir ve kiracılarına sürekli zorluklar çıkarmaktadır. Kiracılarından hep şikâyetçi olmaktadır. Özellikle kiracılarının düşük kira verdiklerini düşünen Hacı Suduri Efendi, onları apartmanından kaçırabilmek için Almanya'dan Kont isminde bir köpek getirmiştir. Kont'u apartmanın önüne bağlayıp beslemeye başlamıştır. Namus Apartmanı'nın kapıcısı Durmuş Efendi'nin görevi âdeta bu köpeğe bakmaktır. Kont'un yediği önünde yemediği arkasındadır. Durmuş Efendi bir gün Kont'u parka gezdirmeye çıkardığında apartmanda oturan çocuklar onu taşlamışlardır. Arif ve Çetin ise Kont'a pastırma vererek onu kendilerine alıştırmayı amaçlamışlardır. Bu amaçları da zamanla Kont'un kendilerine alışmasıyla gerçeğe dönmüştür. Kont'un bakıcısı konumuna gelen Durmuş Efendi ise bu durumdan oldukça rahatsızdır. Bu sebeple de köyden gelecek olan eşine oğlu İsmail'i Kont'a bakmak için getirmesini söylemiştir. Köyden gelen eşi Züriye kısa zamanda İstanbul'a ayak uydurmuştur. İsmail ise oldukça zayıf bir çocuktur. Annesi İsmail'i güçlendirmek için Kont'un köftelerinden gizlice alarak oğluna yedirmektedir.

Namus Apartmanı'nda oturan bir diğer kişi Jülide Hanım ise Kont'u öldürmek için Naci adında bir adam tutmuştur. Bu adam Kont'u öldürmek için köpeğin peşine düştüğünde Kont'un peşinde onu kaçırmak için iki kişi daha olduğunu öğrenmiştir. Bu iki kişinin amacı Kont'u tiyatroya çıkarmaktır. Naci de köpeği öldürmekten vazgeçip

bu adamlarla iş birliğine girişmiştir. Naci, hemen Dursun Efendi'nin oğlu İsmail'le arkadaş olur ve onu tiyatroya götürmüştür. Dağların Kızı adlı tiyatro oyununda Kont'a, Naci'ye ve İsmail'e rol verilmiştir. Onların yanı sıra yine Namus Apartmanı'nda oturan Suzan isimli kişiye de Gülsarı rolü verilmiştir. Bu tiyatro çok sevilmiştir. Herkes onları konuşmaya başlamıştır ama Hacı Suduri Efendi köpeğinin tiyatroya çıktığını bilmemektedir. Tiyatronun sahneleneceği bir gün Namus Apartmanı'nda oturan herkes oyunu izlemeye gitmiştir. Kont sahneye çıktığında Namus Apartmanı'nda oturanların kokusunu aldığı için rolünü unutmuş ve onlara saldırmıştır. Ancak bu olay zamanla unutulmuştur ve oyun sergilenmeye devam etmiştir.

Namus Apartmanı'nda oturan Jülide Hanım kızı Dilber için bir doğum günü düzenlemiştir. Bu kutlamaya Namus Apartmanı'nda oturan herkes davet edilmiştir. Kutlamanın en gözde isimleri Suzan, Jülide ve Kont'tur. Bu kutlamalar sürerken Hacı Suduri Efendi tüm gerçekleri öğrenip partiye baskın yapmıştır. Hacı Suduri Efendi'nin sesini duyan İsmail, onun eve girişini engellemek için kapıyı kapatmaya çalışınca Hacı Suduri onun koluna yapışmıştır. Bu durumu gören Kont, Hacı Suduri'nin üzerine atlamış ve onu yere devirmiştir. Naci, Kont'u uzaklaştırsa da iş işten çoktan geçmiştir. Hacı Suduri Efendi'nin kiracıları korkutmak için apartmana getirdiği Kont, Hacı Suduri Efendi'nin ölümüne neden olmuştur.

2.4.10. Hababam Sınıfı İcraatin İçinde

Hababam Sınıfı İcraatin İçinde romanı 1987 yılında Yalçın Yayınları tarafından yayımlanmıştır. Eser *Hababam Sınıfı* romanının devamı niteliğindedir.⁷⁶

Bu çalışmada, eserin 2018 yılının mayıs ayında Çınar Yayınları tarafından yapılan 13. baskısı kullanılmıştır.

Özet

Hababam Sınıfı öğrencilerinin bazıları artık gitmiştir ve yerlerine yenileri gelmiştir. Geriye kalan hababam öğrencileri hababamın birliğini yeni gelenlere karşı korumak istemektedirler. Eski parasız yatılılar ile yeni paralı yatılılar arasındaki çekişme karşılıklı sürtüşmelere de sebebiyet vermektedir.

⁷⁶ Hazer, 74.

Sınıfın eski öğrencileri sınıfa yeni gelip de zihnen onlar gibi olmayan öğrencilere baskı yapmaktadırlar. Çünkü eskiler hababamın eski düzenini devam ettirmek istemektedirler.

Özellikle sınıf başkanlığı seçimi öğrencilerin gündemindedir. Başkanlık seçimi öğrencileri bir kez daha karşı karşıya getirmiştir. Bu doğrultuda eski öğrencilerle yeni öğrenciler arasındaki sürtüşmeler devam ederken okulun günlük işleyişi de sürmektedir.

Ancak okulun ve dolayısıyla Hababam Sınıfı'nın da sonu gelmiştir. Bakanlıktan alınan karara göre okulun yıkılıp yerine beş yıldızlı bir otel yapılmasına karar verilmiştir.

2.5. Rıfat Ilgaz'da Toplumcu Gerçekçilik

Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde öğretmenlik görevinde bulunan Rıfat Ilgaz, yaşadığı bu yerlerdeki insanları çok yakından tanıma ve gözlemleme fırsatı yakalamıştır. Bunun yanı sıra Rıfat Ilgaz'ın yaşadığı dönemde gerçekleşen İkinci Dünya Savaşı tüm insanlık gibi onu da ekonomik ve sosyal açıdan derinden etkilemiştir. Rıfat Ilgaz, toplumda gördüğü bu sıkıntıları, çözümsüzlükleri, dertleri, sorunları görüp kendisine dert edinmiş ve bunları kaleme dökerek eserlerinde toplumcu çizgide metinler ortaya çıkarmıştır.

Rıfat Ilgaz, İkinci Dünya Savaşı'nın yazarlığını etkilemesiyle ilgili, “*Savaş, sanki yaşamınızdan çok şairliğinizi etkilemiş...*” şeklinde kendisine getirilen görüşe, “*Evet, öyle... 1940 toplumcu, gerçekçi kuşağın oluşmasında savaşın büyük etkisi oldu. Savaşı çıkaranlar ırkçılarla faşistlerdi. O dönemin çağdaş aydınları onlara karşıydı. En azından ırk ayrımına karşıydılar, demokrat ve antifaşisttiler...*”⁷⁷ şeklinde yanıt vermiştir. Bu yanıtla göre Rıfat Ilgaz, İkinci Dünya Savaşı'nın kendi yazarlığının oluşmasında, kendisinin toplumcu bir yazar olmasında etkili olduğu fikrini doğrulamaktadır.

Rıfat Ilgaz, kendi sanat anlayışıyla alakalı, “*1940'lardan beri belli bir sanat anlayışını sürdürüyorum: Toplumcu gerçekçilik. Mizah anlayışım da buna bağlıdır. Kendimden söz açsam bile çevremi ön plana alırım. Hep çevreyle ilgiliyimdir.*

⁷⁷ Bezirci, 31.

*Çevremdeki insanları -sorunlarıyla birlikte- tanımak isterim. Onların çelişkisini, yaşam güçlerini, umutlarını, tasarılarını yansıtmaya çalışırım...”*⁷⁸ sözlerinde kendisinin sanat anlayışını açıkça toplumcu gerçekçi olarak tanımlamaktadır. Yazar, bireysel konulardan, meselelerden ziyade çevresinde yer alan insanları, onların sorunlarını, yaşamlarını, kaleme aldığını belirtmektedir.

Rıfat Ilgaz, kendisine yöneltilen toplumcu genç yazarlara ne gibi önerilerde bulunursunuz tarzında gelen bir soruya, *“Bize kimse öneride bulunmadı. Biz çağımızın gerçeklerini arayıp bulduk. Çağımızın gerçeklerine uygun yazınsal türler gerektiğini bulup çıkardık. Bugünün gençliği de kendi yazınsal türlerini, çeşnilerini kendisi bulup çıkarırsa daha da sağlam bir yere, bir toprağa basmış olur. Yalnız onların bizim yaşamımız, yaşantımız doğrultusunda davranmalarını isteriz. Yani her şeye karşın, sağlığını yitirme karşılığında bile olsa, direnebilmek, saptadığı gerçekler karşısında en biçimli uygulamayı, yazınsal uygulamayı başarabilmek, durmadan yenilemek, böylece toplumu yenilemeyi hedef almak. Özgürlük ve bağımsızlığı yitirmeden, aydına yakışan biçimde savaşmak (...) Çevresine güvenmek, çevresindeki kişilere güvenmek, emekçilere güvenmek. Çünkü emekçi en haklı, toplumun içinde. Üreten kişiye güvenmek. En haklı insan, bence üretendir. Üretenden yana olmak. Biraz daha yüreklice konuşacak olursak, ki bugün bunu bile söylemek yürekliklik istiyor, işçi sınıfından yana olmak. Onun sorunlarını sanat yoluyla dile getirmek. Sanatın olanaklarından yararlanarak, işçi sınıfının bir kelime ile buyrultusunda olmak. Onun doğrultusunda, onun verdiği görev ve ödevde yerini almak. Ama her zaman dediğimiz gibi, sanatçının üzerine düşen en büyük iş, bu sınıfın başında bile olsa, her şeyi değiştirmek, yenilemek, daha ilerisi için hazırlamak; hatta işçi sınıfının başı olarak bile üzerine düşen iş bu. Onun için sanatçı kendi sınıfından kopmuş kişi değildir, kopmuş kişi olmamalıdır. Kendi sınıfının görevinde, işlevinde olmalıdır...”*⁷⁹ sözleriyle cevap vermiştir. Gelecek toplumcu yazarlara tavsiyeler veren Rıfat Ilgaz, burada kendi toplumcu çizgisini de açıkça ortaya koyarken toplumcu bir sanatçının nasıl olması gerektiğini de açıkça tanımlamıştır. Rıfat Ilgaz’a göre toplumcu bir sanatçı içinden geldiği sınıftan kopmamalıdır. Bu sınıfın kendisine yüklediği görev ve sorumlulukları sanatında dile getirmelidir.

⁷⁸ Bezirci, 49-50.

⁷⁹ Bezirci, 59-60.

Rıfat Ilgaz, sanat hayatının başlarından itibaren eserlerine taşıdığı toplumcu gerçekçilik çizgisinden kendi yaşamının sonuna kadar karşısına hangi zorluk çıkarsa çıksın, nasıl sorunlarla karşılaşırsa karşılaşsın, sağlığı el vermese de, türlü tehdit ve cezalandırmalarla karşı karşıya kalsa da, eserleri toplatılsa da geri adım atmamış, her zaman içinde yaşadığı toplumun sorunlarına eserlerinde yer vermiştir.

3. RIFAT ILGAZ'IN ROMANLARINDA TOPLUMCU GERÇEKÇİLİK

3.1. Savaşlar ve Sonuçları

Dünyada tarih boyunca birçok savaş görülmüştür. Ülkemiz de bu savaşların birçoğuna gerek yakından gerekse uzaktan tanık olmuştur. Yaşanan her savaş yaşandığı sırada yakmış, yıkmış insanları ve toplumları çok zor durumlara düşürmüştür. Bu yıkım sadece savaş sırasında devam etmemiş sonrasında da insanların hayatında derin etkiler bırakmıştır. Rıfat Ilgaz, eserlerinde toplumcu bir bakışla ülkemizin bu savaşlardan nasıl etkilendiğini halkın yaşadıklarını gözler önüne sererek ele almıştır.

3.1.1.Savaşın Doğurduğu Yoksulluk

Rıfat Ilgaz, romanlarında öncelikle savaş sırası yoksulluğu, halkın ekmek başta olmak üzere temel ihtiyaçlarını karşılamakta yaşadığı zorlukları ele almıştır. Yazar, *Karartma Geceleri* romanında, “*Gelse de bize ne!*” dedi Mustafa. “*Dünya savaşıyor hiç durmadan, sıkıntısını biz çekiyoruz. Çay yok, kahve yok! Haydi Seylan çayını gene onlara bırakalım, gözümüz yok ama... Bizim ekmeğimize dokunmasınlar hiç olmazsa!*” “Doğru” dedi. “*Hiç olmazsa ekmeğimize dokunmasınlar...*”⁸⁰ satırlarıyla savaşın toplumlar üzerindeki olumsuz etkisini gözler önüne sermiştir. Halk en kolay ulaşılabilecek tüketim ürünlerinden olan çay ve kahveye ulaşım sağlayamamaya alışmıştır. Bunun yanı sıra halkın asıl derdi ekmek bulamamaktır.

“*Bütün haberler birbirinden berbat Agop Efendi! Savaş bütün kepezeliğiyle sürüp gidiyor. Ekmeksizlik, odunsuzluk, kömürsüzlük...*”⁸¹ satırları da aynı eserdeki ekmek başta olmak üzere odun ve kömür gibi yakılacak şeylerin de bulunmasının zorlaştığını gözler önüne koymaktadır.

Öyle ki yine *Karartma Geceleri* adlı eserde geçen, “*Burnuna gelen sıcak ekmek kokusundan bir fırının önünden geçtiğini anlamıştı. Sağına soluna bakındı, gördü tezgâhı. Karnesinin evde olduğunu bir anda anımsamıştı, içi sızlayarak. Ne yapacak*

⁸⁰ Rıfat Ilgaz, *Karartma Geceleri*, (İstanbul: Çınar Yayınları, 2020) 134.

⁸¹ Ilgaz, 2020, 63.

*bu kaçakçılık süresince. Karaborsadan karnesiz ekmek alacak durumda da değildi.”*⁸² cümleleri bize ekmeğin karneler ile dağıtıldığını hatta ekmek satışlarının karaborsaya düştüğünü ve olması gerekenden daha pahalıya satıldığını göstermektedir. Bu da parası olanların ekmeğe yoksul halktan daha kolay ulaştığını göstermektedir.

Yaşanan bu ekmek bulma sorununun ana sebebini de yine *Karartma Geceleri* eserindeki şu satırlarda görmekteyiz:

““Buğdayımızı Almanlara veriyoruz, savaşa katılmamak için...”

“Savaşa girmemek için haraç!”⁸³. Buna göre ülkemiz İkinci Dünya Savaşına girmemek uğruna kendi buğdayını haraç niteliğinde Almanlara vermektedir. Bu da bizim ekmek bulmamızı ve ekmek üretmemizi zorlaştırmaktadır.

O dönemlerde bir savaş bitiyor yeni bir savaş başlıyor, bir mücadele sona eriyor yeni bir mücadele başlıyordu. Hepsi toplum için aynıydı: Yokluk ve sefalet. Sadece durumlar kimi zaman biraz daha iyi kimi zaman biraz daha kötü oluyordu. “*Seferberlik yıllarının yoksullukları gerilerde kalmış, Kurtuluş Savaşı’nın sıkıntıları almıştı onun yerini. Şükür, ekmek olsun bulunuyordu artık. Mısır kosağı öğütüp yemekten kurtulmuştuk.*”⁸⁴ satırları bu durumu özetler niteliktedir.

Rıfat Ilgaz *Sarı Yazma* adlı eserinde savaş sırasında yaşanan yokluğu ve yoksulluğu kimi zaman ele almaya devam etmektedir: “*Simitten söz etmiştim, müdürle konuşurken... İkinci Dünya Savaşı’ndan önce simidi bilen çocuklar vardı kuşkusuz. Ekmek karneyle verilmeye başlandığı günden sonra simit çıkarmaz olmuştu fırınlar. Ekmek karaborsada bir liraydı. Aylığımsa seksen üç lira seksen bir kuruş... Yani seksen üç ekmek karşılığı öğretmenlik yapıyordum. Günde iki buçuk ekmek isterdi bizim eve, en azdan. Çünkü proteinli maddeler kullanılmayınca ekmeğe iş düşüyordu. Okuldaki çocuklarsa bizden daha iyi durumda olamazlardı.*”⁸⁵. Yazar burada gelir-gider dengesinin bozukluğunu ele almıştır. Bir öğretmenin maaşının evine gerekli miktarda ekmek alamayacak durumda olması halk içindeki yoksulluğun ölçütünü göstermektedir. Ekmek bile bulamayan halk için artık fırınlarda simit bulmak imkânsız

⁸² Ilgaz, 2020, 39.

⁸³ Ilgaz, 2020, 29.

⁸⁴ Rıfat Ilgaz, *Sarı Yazma*, (İstanbul: Çınar Yayınları, 2018a) 82.

⁸⁵ Ilgaz, 2018a, 290.

hâle gelmiştir. Bu sebeple de yeni nesil çocuklar simit denen bir yiyeceğin varlığından habersiz büyümektedirler.

Rıfat Ilgaz yine *Sarı Yazma* adlı kitabında, “*İkinci Dünya Savaşı’nın ktlığı, yokluğu, yoksulluğu bütün çilesiyle binmişti benim de omuzlarıma. Yeniden palto, pardösü, pantolon derdi başlamıştı. Giyim zorluğundan sınıflara pardösüyle girmek zorunda kalıyordum. Ayakkabı bulmak bile, olanaksız hale gelmişti, fiyatlar birden yükseldiği için memurlara Beykoz fabrikasından sırayla pabuç verilmeye başlanmıştı. Kumaş da veriliyordu. Kimi memur, aldığı kumaşı satıp çoluğunun çocuğunun boğazına veriyordu. Açlık, günlük sorun haline gelmişti. İşini bilen öğretmen arkadaşlar özel dersler verip durumlarını düzeltmeye çalışıyorlardı. Çoğunun benden bir ayrıcalığı yoktu. Birbirimize çay ısmarlayıp kahvede bir sandalye sağlamak bile büyük bir dostluk gösterisi oluyordu.*”⁸⁶ satırlarıyla sadece temel gıda ihtiyaçlarının değil temel giyinme ihtiyaçlarının giderilmesinin de savaşın getirdiği yoksullukla birlikte ortaya çıktığını bir öğretmenin dilinden anlatmaktadır. *Sarı Yazma*’da bu giyim konusunda yaşanan eksiklikler şu satırlarla da ortaya konmuştur: “*“Vah zavallılar!” demişti. “Biz seferberlikte işte bunlar gibiydik. Ne üstümüzde vardı, ne başımızda!”*”⁸⁷.

Rıfat Ilgaz, *Halime Kaptan* romanında da savaşın toplum üzerindeki etkilerine sık sık değinmiştir. “*Çaydanlık yalnız ıhlamur kaynatmak için kullanılıyordu. Savaş başladı başlayalı ne çay kalmıştı dükkanlarda ne kahve... Kahve kaşığı hala duruyordu, ama cezveye kahve koyup karıştırmak için değildi. Kahve kaşığıyla ancak maşrapaya pekmez konurdu çanaktan. Şeker çoktan çekilmişti köy evlerinden. Kasabada zengin evlerinde kelle şekerinin daha kökünün kurumadığı söylenirdi.*”⁸⁸ cümleleriyle yazar yine çay ve kahve yokluğunu vurgularken bu kez şekerin de elde edilmesi, ulaşılması zor bir gıda olduğunu göstermiştir. “*Daha birçok şeyler çekilmişti dükkanlardan. Ama Temel Reis’e koyan çayla kahveydi. Ekmek bile çekilmişti fırınlardan. Vesikayla veriliyordu. Köy yerinde vesika da yoktu. Süpürge darısıyla mısır koçanı verilecekti değirmene de içine bir avuç elenmiş mısır unu katılacaktı. Köyün fırınına sürölüp kaya gibi somunla alınacaktı. Buralarda savaştan önce de temiz buğday ekmeği yiyenler pek azdı, ama gene de paraya kıyınca tombul tombul çarşı ekmeği alınabilirdi. Hele susamlı simitler, çörekotlu ramazan pideleri çocukların*

⁸⁶ Ilgaz, 2018a, 286.

⁸⁷ Ilgaz, 2018a,92.

⁸⁸ Rıfat Ilgaz, *Halime Kaptan*, (İstanbul: Çınar Yayınları, 2018b) 6.

düşlerinden bile silinip gitmişti.”⁸⁹ satırlarında da ekmeğin yokluğunun yanı sıra daha önce çocukların simidi bilmemeleri vurgulanmışken şimdi de simitle birlikte ramazan pidelerinin de çocuklar tarafından bilinmediği üzerinde durulmuştur. Savaş en temel gıdaların yeni nesil çocuklar tarafından isimlerinin bilinmesinin bile önüne geçerek öylesine bir yokluk yaşatmıştır.

Rıfat Ilgaz, *Halime Kaptan* romanında, “*Bir ineğin iki çocuktan çok işi olur. Sapını, yalını, suyunu vermek, altını kürümek. Eğer süt veriyorsa, sağmak, sütünden yoğurt yapmak, yağ yapmak, götürüp yağı da yoğurdu da pazarda satmak... Karşılığında tuz almak, gaz almak, sabun almak, bir iki arşın bez almak... Ne ineğin eskisi kadar sütü vardı ne de çarşıda gazla sabun kalmıştı. Tuz bile yoktu memlekette. Çanakkale boğazı kapanmış, Ege Deniz’inden tuz gelmez olmuştu.*”⁹⁰ cümleleriyle halkın ne tür bir sefalet ve yokluk içinde olduğunu bir kez daha ortaya koymuştur. Buna göre halk en temel gıda ihtiyaçlarını sağlayabilmek için kendilerinde bulunan gıda ürünlerini pazarlarda takas yoluyla vermektedir. Bir kez daha görmekteyiz ki tuz gibi en temel besin kaynaklarından biri savaş sebebiyle bulunamamaktadır.

3.1.2. Savaşlardan Çıkar Elde Edenler

Bu savaşlardan kârlı çıkanlar da yok değil. Her devirde olumsuz şartları kendi çıkarlarına dönüştürebilen insanlar vardır. Eserde geçen, “*...Savaşın sonu görünür gibi oldu. Bizim araçılar, savaş sonrası ürünlerinin kendilerine gönderilmesini bekliyorlar, keselerini şişirmek için... Halkı, yalnız kendi adlarına soysalar canım yanmaz! Başkalarının hesabına yapıyorlar bu işi, daha çok!*”⁹¹ satırları savaşı kendi çıkarları için kullanan, halkı soyan insanları gözler önüne sermektedir.

Sarı Yazma’da savaşın sonuçlarını kendi çıkarları doğrultusunda kazanca çevirenlerle savaşın yoksulluğu, geçim sıkıntısına götürdüğü insanlar bir arada da ele alınmıştır. “*Bir araya gelsek bile özel ev tutup döşemeye aylıklarımız elvermezdi. Savaşın getirdiği geçim zorlukları daha şimdiden kendini gösteriyordu. Ama savaşın nimetlerinden yararlanmak isteyen fırsatçılar, üçer beşer çıkıyorlardı ortaya. Tükenenin, eskiyenin, kırılıp alınamıyor, en kötüsü arandığı zaman bulunamıyordu.*

⁸⁹ Ilgaz, 2018b, 7-8.

⁹⁰ Ilgaz, 2018b, 9-10.

⁹¹ Ilgaz, 2020, 124.

Fiyatlar yükseliyor, aldığımız aylık alım değerini durmadan yitiriyordu.”⁹² satırları bu duruma bir örnektir. Bir tarafta savaşla birlikte darlığa düşen vatandaşlar bir diğer tarafta ise bu durumu kendileri için bir kazanca çeviren vatandaşlar vardır.

3.1.3. Savaşın Getirdiği Korku

Savaşın etkisi her anlamda halk üzerinde olmuştur. Bu etkilerden en önemlisi de korku faktörüdür. Savaşın korkusuyla insanlar çeşitli davranışlarda bulunmuşlardır. *Sarı Yazma* kitabında bu davranışlardan biri şöyledir:

“Yalıya en yakın evlerden biriymiş evimiz. Sonraları daha içerlek bir eve taşınmışız. Belki de Rus gemilerinin bombardımanından korkmuşuz.”⁹³ Burada savaşın etkisiyle insanlar kendi evlerini bırakıp bir korku kaynaklı başka yerlere taşınmış, kendi can güvenliklerini sağlamaya çalışmışlardır.

Bu savaşların zararları sadece yaşandığı zaman içinde değil sonrasında da devam etmiş, etkisini sürdürmüştür. *Sarı Yazma* kitabında bunu şu satırlarda görmekteyiz: *“İkinci Dünya Savaşı sonra ermişti, ama kırim da kıyım da sürüp gidiyordu. Bakımsız, ilaçsız, yoksul bir dönem geçiren genç kuşak, verem gibi uzun süren bir hastalıktan kurbansız kurtulamayacaktı. Çektiklerinin acı sonuçları sergileniyordu bu yıllarda. Gençlik uzun, çileli bir askerlik dönemi geçirmişti.”⁹⁴* Savaş zaten yaşandığı dönemde insanları yeterince olumsuz etkilememiş gibi devamında da bu olumsuz etkiyi sürdürmüştür. Savaşlar insanlara sadece yokluk, yoksulluk ve sefalet getirmemiş en önemlisi ölüm getirmiştir. Bu savaşlar sebebiyle binlerce çocuk, genç, yaşlı ölmüş, yaralanmış ve hastalanmıştır.

Savaş sonrası yaşanan bir diğer olumsuzluk ise savaş sonrası dağlarda kalan eşkıyalardır:

“Kurtuluş Savaşı’ndan yeni çıktığımız için yollar eşkıyalardan henüz arınmamıştı.”⁹⁵ Bu eşkıyalar halk üzerine korku salmaktadır. Bu sebeple yolculuk eden birçok insan zarar görmüş, yolculuğu çıkacak birçok insan ise eşkıyaların korkusuyla karşı karşıya kalmışlardır.

⁹² Ilgaz, 2018a, 46-47.

⁹³ Ilgaz, 2018a, 10.

⁹⁴ Ilgaz, 2018a, 347.

⁹⁵ Ilgaz, 2018a, 91.

3.1.4. Savaşların Köydeki Halka Etkisi

Savaş yıllarının özellikle köydeki halk üzerindeki etkisi en iyi şu satırlarla anlatılmıştır: “*Her sefer dönüşü, ocak tüter, tencereler kaynar, ağızlar tatlanırdı. Sandık sepet ne kadar dolup boşalsa da ayaklar çarıktan, sırtlar dokuma göynekten kurtulamazdı. Ama bu da bir şeydi köy yerinde. Daha kötüler, daha beterleri az değildi. Cide köyleri demek, yokluk demekti, hastalık demekti savaş yıllarında.*”⁹⁶. Savaş etkisi belki de en çok köylü üzerinde göstermiştir. Savaş kendisiyle birlikte ölümün yanı sıra köylü için sefaleti, yokluğu ve yoksulluğu da beraberinde getirmiştir.

3.1.5. Savaşa Gidenlerin Geride Bıraktıkları

Savaşın tüm bu olumsuzluklarının yanı sıra bir yanı daha vardır. O da her yaştan insanın cephede savaştığı için evlerinde, köylerinde, şehirlerinde yapacakları işlerinin yapılamaması durumudur. Rıfat Ilgaz, *Halime Kaptan* romanında bu durumu da birkaç kez vurgulamıştır: “*Yanına dirice iki gemici bulması gerekiyordu bu işleri başarabilmesi için. Ama adam nerdeydi... On yaşındaki delikanlılar bile Çanakkale Savaşı’na katılmışlardı.*”⁹⁷ ve “*Babalar, kardeşler askerde olmasalardı biçimli şimşir kaşıklar da yapılır satılırdı pazarda.*”⁹⁸ satırları cephede savaşta olan askerlerin kendi gerçek işlerinden uzaklaşmak zorunda kaldıklarını bu sebeple de o işlerin olması gerektiği gibi gerçekleşmediği vurgulamaktadır. Erkeklerin savaşta olması sebebiyle onların normalde yaptıkları işleri savaşa gitmeyen kadınlar yapmaya başlamıştır. Halime Kaptan karakteri de bu kadınların en büyük temsilcilerinden biridir. Romanda geçen, “*“Şu savaş bir türlü bitmedi ki biz de kadınlığımızı bilip evde oturalım!...”*”⁹⁹ cümlesi kadınların normalde köyde kendi yaptıkları işleri bırakıp diğer işlerle de ilgilenmek zorunda kaldıklarını göstermektedir.

⁹⁶ Ilgaz, 2018b, 83.

⁹⁷ Ilgaz, 2018b, 8.

⁹⁸ Ilgaz, 2018b, 31.

⁹⁹ Ilgaz, 2018b, 122.

3.2. Geçim Derdi

3.2.1. Yoksulluğun Doğurduğu Suç: Kaçakçılık

“Seymenlerin Raziye, çok para var kaçakçılıkta, diyor. Deniz tüm kaçakçı takalarıyla doluymuş. Karşıya bir çuval mısır götüren, bir çuval altın alıyormuş karşılığında... Oraların halkı tüm açmış. Açlıktan dökülüyorlarmış sapır sapır...”¹⁰⁰ satırlarıyla insanların kaçakçılık yaptıkları ancak bu işi yapanların zengin olduğu söylenmiştir. Halk aç ve yoksuldur. Bu durum onları etik olmayan bir yol olan kaçakçılık yapmaya sürüklemiştir. Ülkede genel bir geçim sıkıntısı vardır.

3.2.2. Diğer Ülkeler ve Türkiye

“Telgrafçı, “Şu Amerikalılar da olmasa...” dedi. “Ekmeğin adını çocuklarımız ancak kitaplardan öğrenecek. Gene iki yüz ton buğday gönderiyorlarmış. Seferberliğin sonlarına doğru bir un göndermişlerdi bize, kâğıt gibi bir un. Ekşi ekşi de kokardı ekmeği!”¹⁰¹ satırlarıyla o dönem Amerika’nın Türkiye’ye sağladığı olanaklar üzerinde durulmuştur. Ülkede en temel besin gıdası olan ekmeğin yoktur. Eğer Amerika olmasaydı ülkenin çocukları ekmeğin adını sadece kitaplardan öğrenecektir. Burada dönemin Türkiye’deki temel yoksulluk düzeyinden söz edilmektedir.

““Biz açlık deyince ne anlıyoruz? Sorarım size! Türkiye’de kaç memur öğlenleri sıcak yemek yer? Kaç memur sandviçle nefis körletir? Kaç sabah yediği ile durur, kaç akşam yiyeceğini düşünür de oyalar kendini? Memur diyorum, dikkat buyurulsun. Hademe değil, kapıcı değil, işçi değil, işsiz değil... Şu kıraathanede oturanların kaç öğle yemeği yiyecek bugün?”

Fransız işçisi sofrasında şarapla biftek bulamazsa basar yaygarayı, açlıktan ölüyoruz, diye... Biz simidi bulduk mu ağzımızı açıp gık bile demeyiz. Ben Fransa’dayken Fernandel’in atölyesinde... Oğlum bir çay daha... Bir de nargile... İkramlı olsun!”¹⁰². Burada Türk işçisi ile Fransız işçisi arasında bir kıyaslama yapılarak, iki milletin imkânlarından söz edilmiştir. Buna göre Türkiye’de çalışan

¹⁰⁰ Ilgaz, 2018b, 121

¹⁰¹ Rıfat Ilgaz, *Geçmişe Mazi*, (İstanbul: Çınar Yayınları, 2017a) 79.

¹⁰² Ilgaz, 2017a, 18.

memurların sıcak bir öğle yemeği yiyemediği ve ülkede açlık sorunun varlığına dikkat çekilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında Amerika'dan ülkemize gıda yardımları gelmiştir. Bu durumu kendi çıkarları doğrultusunda kullananlar da olmuştur. *Geçmişe Mazi* romanında kasapta geçen bir konuşmada kasabın İkinci Dünya Savaşı yıllarında Amerika'dan gelen etleri bayat bir şekilde halka sattıklarını görmekteyiz: ““*Bu kasap oyunu ta o zamanlardan beri tekrarlanıp durur...*” dedi. “*Geçen gün bir kilo biftek alayım diye girdim dükkâna. Kasap Ali kulağıma eğildi, iyi bir şey olsun mu abi, dedi. Tabii, dedim. Peki sen bana bırak... Bıraktım. Yağlı, sinirli bir iki parça eti sardı sarmaladı, buyrun abi, dedi, şu kadar lira... Suratına acı acı baktım. Ne bakıyorsun, dedi, dışarı hayvan gönderiyoruz! Merak etme sen, dedi. Amerikalı dostlarımızın bize gönderdiği İkinci Dünya Savaşı'ndan kalma et stokları daha tükenmedi. Bayat et yemeye alıştık nasıl olsa...*”¹⁰³.

3.2.3. Maddi Zorluklar

““*Şunu demek istiyordum: Planını çizdiğim yolu bana diploma verenler görse, verdiği vereceğine lanet eder... Bu yol tam memleket işi... Az gelişmiş memleketin yolu böyle olur işte. Karadenizin yolunun her kilometresi ortalama yüz milyon liraya mal oluyor. Kayaları delemezsin. İyisi mi, bizim gibi yaparsın. Katırı salıverirsin, nerden giderse arkasından krokisini çizersin. Yol dediğin böyle olmaz, cetvel tahtasını tutacaksın haritanın üzerine yapıştırıp çekeceksin çizgiyi... Dağa rastladın mı, deleceksin! Çukura mı rastladı? Dolduracaksın! Uçurumdan mı geçiyor, boşluğa köprü yapacaksın! Biz ırmağın üstüne bile köprü yapıp karşıya geçemiyoruz. Kaçıyoruz çaydan, dereden... Neden kaçıyoruz, köprü çok pahalı da ondan. Yol uzadıkça uzuyor. Köprü iki milyon lira mı? Bu iki milyonu benzin parasıdır, lastik parasıdır diye araba sahiplerine yüklüyoruz. Yani halkın sırtına. Halkın arabası mı var? Bu on milyon liralık otobüsler kimin? Bilet parasını veren halkın değil mi?*”¹⁰⁴. Burada ülkede yaşanan maddi sıkıntılar ortaya konmuştur. Ülkeye yol yapılırken bile gerekli şartlar maddi yetersizlikler yüzünden sağlanamamaktadır. Bu da bu yol işi için

¹⁰³ Ilgaz, 2017a, 41.

¹⁰⁴ Rıfat Ilgaz, *Yıldız Karayel*, (İstanbul: Çınar Yayınları, 2017b) 66.

Çalışanları öğrendiklerinden farklı yollar izlemeye, ellerindeki imkânlarla re bir iş ortaya çıkarmaya itmiştir.

*“Bende, bütün yetersizliklerin en kötüsü, parasal yetersizlik de vardı. Kahvecinin, lokantacının, bakkalın, kasabın yaptığı fiyat ayarlamalarının kabağı hep benim başımda patlıyordu. Çalıştığım gazetenin patronu bunları sütün sütün gazetesine yazdırıyordu bana da, bizim aylığa bir kuruş eklemeyi düşünmediği gibi, sigorta pirimlerini bile yatırmıyordu.”*¹⁰⁵. Burada bir insan üzerinden ülkede yaşanan maddi zorluklara dikkat çekilmiştir. Buna re insanların temel ihtiyaçlarına düzenli olarak fiyat yükseltmeler gelirken bu ihtiyaçları temin edecek olan insanların gelirlerine bir yükseltme gelmemesi bu durumun da bu insanların bunlardan mahrum kalmasına yol aması anlatılmıştır.

““Benim babamın büyük çikolata alacak parası yok...” dedi Tekin.

“Onun için mi taşlıyorsun onları?”

“Ya niçin?”

*“Ben de attırmam sana işte böyle. İkimiz bir olur dveriz seni.”*¹⁰⁶. Ülkede yaşanan geçim sıkıntısı her yaş grubundan insanı etkilemektedir. Anne ve babalarının yoksul olması, kendilerinin isteklerini karşılayamamaları çocukları da etkilemiştir. Burada bu yoksulluğun çocuklar üzerindeki etkisinden söz edilmiştir. Bir ocuk yoksul olduğu için diğer çocuğa taş atmaktadır. Bu da bize gelir dağılımındaki farkların aileler arasında yaşanan olumsuz durumlara etkisini göstermektedir.

*““Lise mezunları iş bulamazken tutup da iki yüz baldırı ıplağı mı düşüneceğiz. Nerden geldilerse oraya götürsünler.””*¹⁰⁷. Ülkede artan bir diğer mesele ise işsizlik ve ondan kaynaklı gelen geçim sıkıntısıdır. Romanın geçtiği dönemleri önemli bir eğitim derecesi olan lise mezunu olma şartını sağlayan vatandaşlar bile işsizlik sorunları dolayısıyla geçim derdi ile uğraşmaktadırlar.

““Ya! Demek böyle ha! Desene kahvecilikte de iş yok! Biz sanıyoruz ki memlekette iş olmayınca insanlar kahvelere dolar, gelsin tavla, altmışaltı! Öyle ya! Kimsede para olmazsa işsizlikten kahveye düşen adamda para mı olur? Dayansın

¹⁰⁵ Rıfat Ilgaz, *Pijamalılar*, (İstanbul: ınar Yayınları, 2018c) 7.

¹⁰⁶ Rıfat Ilgaz, *Apartıman ocukları*, (İstanbul: ınar Yayınları, 2017c) 98-99.

¹⁰⁷ Ilgaz, 2017a, 138.

Nizami Bey! Haydi eyvallah!”¹⁰⁸ satırlarında görmekteyiz ki insanlar, işsiz kalan insanların kahvelere gittiklerini ve orada zaman geçirdiklerini zannetmektedirler. Ancak bu durum işsiz kalan insanların yaşadıkları geçim sıkıntısı nedeniyle böyle değildir. Bu insanların tahmin edildiği gibi kahvelere gitmemesi de bu kez kahvecileri geçim sıkıntısı içine çekmektedir. Açıkçası ülkede zincir hâlinde bir geçim derdi vardır. Birçok insan çeşitli maddi zorluklarla uğraşırken herkes birbirini bu konuda etkilemektedir.

Maddi olarak yaşanan zorluklar kişilerin hasta oldukları dönemde bakımlarının da yeterli düzeyde gerçekleştirilemeyeceği gerçeğini ortaya çıkarmaktadır: ““*Senatoryuma yatırsaydı daha iyi ederdi. Bakım güç evde. Odun yok, kömür yok. İşin en kötü yanı, bakım da yok. Ne et, ne süt, ne yumurta...*”¹⁰⁹.

3.2.4. Şehir Hayatında Yoksulluk

Rıfat Ilgaz’ın *Sarı Yazma* romanı biyografik tarzda yazılmış bir eserdir. Romanda geçen “*Cebimde basın kartım olmasa, Küçükçekmece’den yirmi kilometre çeken Aksaray’a zor ulaşabilecektim.*”¹¹⁰ cümlesi yazarın da geçim sıkıntısı ile uğraştığını göstermektedir.

“Yürüyüş dergisinde yazdığım şiirlerle, sola doğru açılan yelpazede yerimi aldığımı açıkça belirtiyordum. Karagömrük Ortaokulu’nda öğretmendim. Rikkat’i İstanbul’a getirip yeni açtığımız tamtakır bir eve, bir iki yaşındaki oğlumla birlikte yerleşmiştik. İstanbul’da ne odun vardı yakacak, ne kömür... Ne de bunları karaborsadan sağlayacak paramız. Ekmek karneyleydi, bol ekmek alıp karnımızı doyurabilecek durumda da değildik. Karaborsada tanesi bir liraydı ekmeğin. Aldığımız paraysa ekmeğe bile yetmezdi.

İstanbul’a çok önceleri gelip yerleşmiş olsaydık belki bu parayla kıt kanaat geçinebilirdik... Ne penceremizde perde vardı, ne kap kakak... Oğlum Aydın’ın veresiye aldığımız sütünü kaynatacak kömürü bile bulamıyorduk.”¹¹¹ satırlarıyla özellikle İstanbul gibi büyük şehre sonradan gelip ayakta kalmanın ne kadar zor

¹⁰⁸ Ilgaz, 2017a, 181.

¹⁰⁹ Ilgaz, 2020, 29.

¹¹⁰ Ilgaz, 2018a, 6.

¹¹¹ Ilgaz, 2018a, 270.

olduğu, insanların çok zor şartlar altında çok büyük geçim sorunlarıyla uğraştıkları ortaya konmuştur.

İstanbul gibi bir şehirde geçinmek her zaman zor olmuştur. Özellikle kendi evi olmayan kişiler kiralık ev bulmakta bulduktan sonra da bu evin kirasını ödemekte zorlanmaktadırlar. *Apartıman Çocukları* romanında, “*Durmuş Efendi bu saatlerde Kont’u merdiven başına bağlar, bahçedeki kulübesini söylene söylene temizledi. Kulübesi dedik, köpeksaray desek daha doğru olurdu. Ev kıtlığında kiraya verilse dört yüz, beş yüz lira verip tutacak çok dar gelirli çıkardı. Şu İstanbul’un Elmadağı’nda. Hem de çoluklu çocuklu...*”¹¹² satırlarında bu kiralık ev bulma sorununu görmekteyiz. Öyle dar gelirli insanlar vardır ki ev bulmakta zorlanan burada geçen Durmuş Efendi’nin köpeği Kont’un kulübesi kiralık ve uygun fiyatlı olsa tutabileceklerdir. Bu da bize o dönemde gelir kaynağı yüksek olmayan kişilerin yaşayacak bir yer bulma konusunda yaşadıkları sorunları göstermektedir.

3.2.5. Eğitim Karşısında Yoksulluk

“*Oğlumun yokluk, yoksunluk içinde büyümekte oluşu, beni okuldaki çocukların yaşayışını izlemeye itiyordu. Karagömrük Ortaokulu bu bakımdan içler acısı örneklerle doluydu. Hele müdür yardımcısı olduğum yıl daha da yakından izlemek fırsatını bulmuştum bu acıklı durumu. Okul, çifte öğretim yapıyordu. En azdan beş yüzlerden bin çocukla yakından ilgileniyordum. Her türlü çocuk vardı bunların içinde. Aç gelip aç gidenler bir yana, yarım gün çalışanlardan kış sabahları gazete satıp evinin kömürünü, odununu sağlamaya çalışanlara, paltosuzluktan, ayakkabısızlıktan evinden çıkamayanlara kadar... Okuldaki hademeler bile, ellerine toptan para geçmesi için karnelerini satarlar, günlük ekmek için fırıncı Enver’le olan arkadaşlığıma sığınırldı. Çocukların yalnız dersleriyle, notlarıyla değil, üstleri başları, yemeleri içmeleriyle de uğraşıyordum. Bütün “devamsızlık”ların altında üzücü olaylar, kahredici nedenler yatıyordu. Bunları çözümlemeye çalışmak da işlerim arasına girmişti.*”¹¹³. Yoksulluk ve parasızlığın öğrenim hayatını nasıl etkilediği, çocukların neler yaşadığı bir öğretmenin gözünden anlatılmıştır. Yoksulluk çocukların eğitim hayatını derinden etkilemektedir. Çocuklar öylesine büyük dertlerle

¹¹² Ilgaz, 2017c, 268.

¹¹³ Ilgaz, 2018a, 271.

uğraşmaktadırlar ki eğitim hayatları sürekli sekteye uğramaktadır. Bu da ülkenin gelecek nesillerinin yetişmesini olumsuz anlamda etkilemektedir.

Bu durum *Karartma Geceleri* adlı romanda da, ““Müdürümüz de çok tecrübeli bir idareci... Bununla birlikte öğrencilerden istediğimiz randımanı alamıyoruz, çevre çok fakir... Çoğu işçi, memur çocuğu... Kimisinin evinde geceleri lamba bile yanmıyor. Bakımsız çocuklar... İki yıl önce müdür yardımcılığı yaptığım sırada tam on beş çocuğun sabahları gazete satarak okuduğunu görmüş, öğleden sonraya almıştım onları... Saat dörtte kolluyorlardı kışta, kıyamette...”¹¹⁴ satırlarıyla ortaya konmuştur. Yoksulluğun ve parasızlığın öğrenim hayatını nasıl etkilediği anlatılmıştır. Öyle ki daha küçük yaşta çocuklar para kazanabilmek için çalışmak zorunda kalmaktadırlar.

Geçmişe Mazi adlı romanda da benzer bir durum vardır: ““Arkadaşlarla şöyle bir tarayalım dedim... Doğu'ya yardım için... Sorma komşu! Bir dokun, bin ah işit... Torbasızın karısı ne dese beğenirsin? Sizde varsa bize bırakın gelmişken, dedi. Kızımı okuldan aldım pabucu yok diye. İki yüzden fazla kapının ipini çektik, iki yüz lira toplayamadık!”¹¹⁵ satırlarında yardım için para toplayan insanların daha çok yardıma ihtiyacı olan insanlarla karşılaştıklarını görmekteyiz. Burada karşılaştıkları insan, yoksulluk düzeyini anlatabilmek için kızını ayakkabısı olmadığı için okuldan aldığını söylemiştir. Bu da bize bir kez daha yoksulluğun çocukların ve onların eğitimleri üzerindeki etkisini göstermiştir.

““Enüstiye gidiyordum, çok masraflı.”

“Öyledir,” dedi Suzan. “Ketendi, ipekliydi, astarlıktı, buna hangi babanın kesesi dayanır?”¹¹⁶.

Yoksulluğun ve parasızlığın öğrenim hayatını nasıl etkilediği bir kez daha *Apartıman Çocukları* romanında bu şekilde anlatılmıştır. Okumak için bile birçok maddi kaynaklı ihtiyaç vardır. Temel ihtiyaçlarını bile sağlamakta zorluk yaşayan bir toplumun fertleri için bu ihtiyaçları karşılama ihtimalleri yok denecek kadar azdır.

¹¹⁴ Ilgaz, 2020, 205.

¹¹⁵ Ilgaz, 2017a, 16.

¹¹⁶ Ilgaz, 2017c, 212.

Yoksulluk hayatın her alanında kişileri zor durumlara sokabilmektedir. Eğitim alanında yaşanan en büyük sorun ise *Sarı Yazma* romanında geçen kısımda açıkça belirtilmektedir: “Her iki bölümde de birer okul vardı. Aşağıdaki okula altmış, yetmiş öğrenci giderken, bizim okuldan üç yüz, dört yüz öğrenci hiç eksik olmazdı. Çocukların kimisi de üst baş derdinden, kitap defter parası yüzünden gelemiyordu okula.”¹¹⁷ kısmında öğrencilerin kimisinin kıyafet bulma konusunda kimisinin kitap defter gibi okul gereçlerini bulma konusunda yaşadıkları zorluklar ve bu sebeplerin sonuçları olarak da okula gidememelerinin üzerinde durulmuştur.

3.2.6. Yoksulluğun Evliliklere Etkisi

Rıfat Ilgaz, geçim sıkıntısının gerçekleşecek olan evlilikler üzerindeki etkisine de değinmiştir:

““Ne oldu, senin de vardı bir nişanlın. Götür artık evlendirme dairesine şunu! Karnının şişmesini mi bekliyorsun sen de...”

“Bizim beklediğimiz başka şeydi. Bekledik bugüne kadar. Ne gelen var ne giden!”

“Neydi beklediğin?”

“Zam bekledik ilk günlerde, terfi bekledik! Bir yolunu bulup başka bir yere sıçrarız dedik! Olmadı, olmadı!”¹¹⁸. Parasızlık yüzünden insanların evlenememesi toplumsal bir olay olarak ele alınmıştır. İki kişi evlenmeye karar verse de bunun için çok istekli olsalar da karşılarında aşamayacakları büyük bir engel vardır: Maddi yetersizlikler. Bu maddi sıkıntılar birçok çiftin yuva kurmaları önünde gerçek bir engeldir.

İnsanlar bu maddi zorlukları aşıp evlenseler bile bu sefer evlilik sırasında bu sorunlar peşlerine takılacaktır. ““Öyle oldu. Sonra tasalı tasalı baktı yüzüme. Aylık diye sordu. Aylık mı, dedim, korka korka... Şimdilik yüz elli lira! Yazık, dedi, evlenemeyiz bu parayla. Bekleriz, dedim, bir gün kadromuz değişir. Böyle sürüp gitmez ya bu iş! Söyle Behçetciğim, haklı değil mi kızcağız? Nasıl evlenirsin bu

¹¹⁷ Ilgaz, 2018a, 258.

¹¹⁸ Ilgaz, 2017a, 84.

*parayla? Aylık yüz elli lira! Kuru fasulyenin kilosu yüz kuruştı o günlerde!”*¹¹⁹
satırlarında geleceğini düşünen kimsenin evlilik kararını yaşanan maddi olanaksızlıklar içinde kabul edemeyeceği ortaya konmuştur. Çünkü maddi zorluklar sadece evlenme sürecinde değil evlilik sürecinde de insanların peşindedir.

3.2.7. Ekmek Kazanmanın Zorluğu

Rıfat Ilgaz, *Apartıman Çocukları* romanında romanın geçtiği dönemlerde ekmek kazanmanın bir diğer deyişle geçinmenin çok zor olduğunu şu satırlarla vurgulamıştır: ““*Orası öyle! Ekmek eskiden aslanın ağzındaydı, şimdi tilkinin ağzına geçti. Ondan daha kurnaz olacaksın ki kapacaksın ağzından. Kolay değil.*”¹²⁰.

3.3. Sağlık Sistemi

3.3.1. Sağlık Sistemindeki Yozlaşmalar

Toplumcu gerçekçi eserlerde sağlık kurumlarındaki yozlaşmalar, sağlık sistemindeki bozukluklar ele alınan önemli konulardan biridir. Rıfat Ilgaz, sağlık konusunu özellikle *Pijamalılar* adlı kitabında detaylı bir şekilde işlemiştir.

Sağlık sistemindeki bozukluklar *Pijamalılar* romanında üzerinde durulmuş ana konuların başında gelmektedir.

““*Şart mı,*” dedim, *İstanbul’lu olmak?*”

Bayan, dalıma basacak sözü bulmuştu:

“*Şart mı ne demek, şart tabii... Şart ya!*”

“*Demek İstanbul’lu olmak şart?..*”

“*Yatamazsınız Belediye Hastanesi’ne. İstanbullular yatar ancak!*”¹²¹
cümlesiyle hastaneye yatabilmenin şartının İstanbul’lu olmak olduğunu görmekteyiz. Böyle bir şartın olması yazarın sağlık sistemindeki bozuklukları ortaya koyması bakımından önemli bir veridir. Bu şart sebebiyle İstanbul’da yaşayan ancak İstanbullu

¹¹⁹ Ilgaz, 2017a, 85

¹²⁰ Ilgaz, 2017c, 210.

¹²¹ Ilgaz, 2018c, 15.

olmayan ve tedaviye ihtiyaç duyan vatandaşların eşit şekilde sağlık imkânlarına ulaşamadığını görmekteyiz.

“Demesi kolay... Çektir de gel!... Sen gel de çektir bakalım! Önce gir kuyruğa!.. O gün yansın. Ertesi gün sabahdan damla!.. Saat ikiye doğru çektir, üç gün gel git, çekilen filmi bekle!.. Eğer film bozuk çıktıysa bir daha çektir. Temiz çıktıysa al eline!.. Sonra yeniden Dahiliye kuyruğuna gir! Dikil bakalım, dikil!.. Sağlamsan yeniden hastalan!.. Hastaysan doktor odasına ölün girsin!..”¹²². Burada rapor almak için oradan oraya sürüklenen bir adam vardır. Bu bize sistemlerdeki bozukluğu göstermektedir. Bir hastanın tedavi sürecine girebilmek için geçirdiği evreler sağlıklı bir bireyi hasta, hasta bir bireyi daha hasta yapacak şekildedir. Bu da sağlık sisteminin en temelinde yanlışlıkların olduğunu göstermektedir.

““Bu hastane veremliler için açıldı, içkembeleri sağlam doktorlar için değil! Yook, eğer onlar için açılsaydı adı hastane değil, doktorhane olurdu!..”¹²³. Hastanelerin varlığı hastaları iyi etmek, iyileştirmek, sağlıklarına kavuşturmak içindir. Burada sözü geçen hastane de veremli hastaları iyileştirmek amacıyla açılmıştır ancak bu hastanede görev yapan doktorlar hastanenin avantajlarını kendi çıkarları için kullanmaktadırlar. Yazar da burada bu konu üzerinde durmuş, hastanelerin ve doktorların gerçek görev ve amaçlarından saptığını göstermiştir.

3.3.2. Hastanelerdeki Olumsuz Şartlar

“Aradan on, on beş gün geçmişti ki Gureba Hastanesi’ne gönderilmem için cevap gelmişti savcılıktan. Bir aydır içerdeydim, şu bir ay içinde bile yeniden hastalanabilirdi turp gibi tutuklu. Besinsizlik bir yana, yattığım kalktığım yerler tüm sağlığa aykırıydı. Şu verem koğuşu olarak yatırıldığımız oda, hastanenin en sağlığa aykırı koğuşuydu. Altındaki su deposu, yatanın yalnız ciğerini değil, bütün vücudunu çürütecek bir durumdaydı!”¹²⁴ cümlesiyle de yine hastanenin olumsuz şartlarına vurgu yapılmıştır. Verem gibi iyi ve kaliteli bakım gerektiren bir hastalığı iyileştirmekle görevli olan hastane, gerekli şartları sağlamaktan uzakta, tam tersi tavırlarla hastaları

¹²² Ilgaz, 2018c, 163.

¹²³ Ilgaz, 2018c, 173.

¹²⁴ Ilgaz, 2018a, 449.

daha da kötü durumlara sokmaktadır. Bu da dönemin hastanelerinin ve çalışanlarının yetersizliğini gözler önüne sermektedir.

*“İzmir’in Tepecik Hastanesi bakımsızlığı, unutulmuşluğuyla tam bir halk hastanesiydi. Bizim gibilerini ne aç bırakırdı, ne açık.”*¹²⁵ cümlesi de benzer şekilde bu kez halk hastanelerine ve onların yönetim tarzına getirilen bir eleştiridir. Halk hastaneleri, halkın tedavi ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlüdür. Bu hastanelere gösterilen tavır halkı da olumsuz şekilde etkilemektedir.

*““...Sağlık Bakanı diyor ki... Memleket dışında tam iki bin beş yüz doktor var. Bu gidenlerin hemen hepsi de genç! Kodomanlar tutmuş köprübaşlarını; bin lira, iki bin lira vizite... Hastaneler onların elinde. Genç doktorları biz destekleyeceğiz. Her nöbetçi doktorun hasta yatırmak yetkisi olduğundan ötürü...”*¹²⁶ satırlarıyla hastanelerin bir ticarethane gibi yönetilmesinden kaynaklı genç doktorların memleket dışına gittikleri vurgulanmıştır. Sağlık Bakanı da görüşlerini bu yönde ortaya koymuş, hastanelerin çalışma sistemlerinin geliştirilmesi, değiştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Hastanelerde kullanılan eşyaların bakımsız ve yetersiz oluşu Rıfat Ilgaz’ın üzerinde durduğu bir başka konudur:

*“...On dakika sonra sedye hazırды. Ayağının biri kırık, şezlong bozuntusu bir şey... Görür görmez, “Bırakın beni!” dedim. “Yürürüm yavaş yavaş!”*¹²⁷ cümlesinde hastane envanterlerinin eksikliği, yetersizliği, yokluğu, kullanıma uygun olmayışı hastanın dahi gözüne çarpmıştır. Hastayı yatırmak istedikleri sedyenin ayağı kırıktır. Hasta, sedyeyi şezlonga benzeterek beğenmediğini belli etmiş ve kırık sedyeye binmemiş, onun yerine hasta haliyle de olsa yavaş yavaş yürümeyi tercih etmiştir. Yazar, bu sahne ile dönemin hastanelerindeki şartları gözler önüne sermiştir.

““Burada kalsam nasıl olur?”

“Olmaz. Formalite bozulur!”

“Ne bozulur dediniz!”

¹²⁵ Ilgaz, 2018a, 469.

¹²⁶ Ilgaz, 2017a, 37-38.

¹²⁷ Ilgaz, 2018c, 23.

“Formalite!”

Eee, artık rahatça gidebilirdim. Koyuverdim makaraları... Hemşire bu gülüşüme sinirlendikçe sinirleniyordu:

“Ne var,” dedi, “bunda gülecek?”

*“Formalite bozulur ha!..” dedim. “Asansör bozuk. Zil bozuk. Sedyeler bozuk. Musluk bozuk. Yemekler bozuk. Servis bozuk. Düzen bozuk... Bozuk oğlu bozuk... Şu formalite dediğiniz şey de bozulursun artık!”*¹²⁸ satırlarıyla hastanede bozuk olan her şey sıralanmıştır. Yazar burada bir hastanenin en temel unsurları üzerinde durulmadığını, bunların ciddi problemler yarattığını, hastaların bu temel unsurlarla ilgili problemler yaşadığını vurgulamıştır. Hastane çalışanları bu problemler üzerinde yoğunlaşmaları gerekirken hastaları rahatsız edecek şekilde formalite denen şeylerle uğraşmaktadırlar.

Hastanelerde hastaların temel ihtiyaçlarının karşılanmaması da başka bir konudur:

*““Koca pavyonda bir yudum su bulamadım!” dedi. “Bir haftadır gene kurudu hastane!”*¹²⁹ ve:

““Su?”

“Terkos bir haftadır kesik!”

“Ne yapalım şimdi?”

“Koş öbür pavyonlara!”

*“Öbür pavyonlarda da su yok!”*¹³⁰ cümleleriyle yazar, hastane gibi hastaların ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlü bir kurumda, bir insanın en temel ihtiyaçlarından olan suyun bile bulunamaması durumu üzerinde durmuştur. Bu da hastanede hastalarının temel haklarının yerine getirilemediğini göstermektedir.

*““Tavuk mu? On iki senedir hastane hastane dolaşırım, tavuğun ancak yumurtasını görebildim, o da buzhane malı!”*¹³¹ cümlesinde hastanede yemek

¹²⁸ Ilgaz, 2018c, 29.

¹²⁹ Ilgaz, 2018c, 104.

¹³⁰ Ilgaz, 2018c, 106.

¹³¹ Ilgaz, 2018c, 119.

ihtiyacının yeterli bir şekilde karşılanmadığı, hastaların tavuk yiyemediği ve iyi beslenmedikleri anlatılmıştır.

*“Bizim koğuşun eli kalem tutanları hep bir oldular, Sağlık Bakanlığı’nın müfettişlerine bir mektup döşendiler. Yemekler bir haftadır bozuk gidiyordu. Yağlar bozuk, etler bozuk olduğu gibi, çekirdekli patlıcanla, kabaklı türlüden başka, verdikleri iç acıcı yemek de yoktu. Hele kahvaltıda, kauçuk gibi peynir veriyorlardı ki çiğnerken gıcır gıcır ediyordu ağzımızda. Ne tadı vardı ne tuzu... Üç günde bir verilen yağ da aylarca ambarda kalmış, rengi bozuk, zehir gibi bir şeydi.”*¹³². Yazar, burada insanların temel ihtiyacı olan beslenmenin hastanede kötü bir şekilde olduğundan söz etmeye devam etmiştir. Hastalar, bu duruma karşı olan memnuniyetsizliklerini Sağlık Bakanlığı’nın müfettişlerine mektup yazarak dile getirmişlerdir.

*“Yetinmedim yazdığım la. Hastanenin bize verdikleri kapkara çürük yumurtaları da yazdım. Biz bu toplumun en bakıma gereksinmesi olan, elden ayaktan düşmüş insanlarıydık. Bize bu çürük yumurtaları nasıl verirlerdi! Bu yumurtalar bayatlığı yüzünden Avrupa pazarlarından çevrilmemiş miydi? Uzun bir süre buzhanede bekletilip çevrilmemiş miydi? Uzun bir süre buzhanede bekletilip böyle kapkara çürütülmedi mi? Bütün bunlara, düş ürünü yersiz suçlama diyelim, her yumurtanın üstüne lastik mühürle vurulan bu “Türk” damgası da ne oluyor? Dışarı göndermek için uygulanan bir yöntem mi değil mi bu damgalama? Demek Avrupalardan geri çevrilen yumurtaları bula bula biz hastaları mı buldunuz, sürececek? Türk yumurtası haaa? Çürüyen, kokusu burunların direğini kıran, bu çürük yumurtalar mı, yoksa bu yumurtaları bizlere veren yöneticiler mi?”*¹³³ satırlarıyla yazar, hastanede hastalara iyi bakım göstermenin gerektirdiği koşullarda sağlıkları için önemli olan beslenme alanında onlara bayat yumurta vererek sağlıkları açısından yarar sağlamaktan ziyade zarar vermekte olduklarını ortaya koymuştur.

Pijamalılar kitabında *Giriş Çıkış* bölümünde hastalar iyileşmese de belirli bir süre geçtikten sonra taburcu ediliyorlar. Bu da dönemin hastanelerinin hastalara yer bulma bakımından yetersizliğini göstermektedir.

¹³² Ilgaz, 2018c, 165.

¹³³ Ilgaz, 2018a, 363.

3.3.3. Doktorlar ve Hemşireler

Hastanede çalışan doktorların ve hemşirelerin işlerini gerektiği şekilde yapmadıkları, ihmal ettikleri şu cümlelerle anlatılmaktadır:

““Boşuna basma zile!” dedi. “Hiç kimse gelmez! Bir şey olursa sen bana seslenirsin!””¹³⁴. Hasta, diğer hastaya böyle söyleyerek hemşirelerin ve doktorların işini gerektiği gibi yapmadıklarından bahsetmektedir.

““Ölünce mi gelir be!”

“Hele ölünce hiç gelmez!””¹³⁵ sözleriyle de hemşirelerin herhangi bir durumda yanlarına gelmeyeceklerini hastalar kendi aralarında konuşurlar. Hastane çalışanlarının görevlerini ihmal etmeleri bir kez daha bu şekilde hastaların dilinden anlatılmıştır.

““Sen ne yapacaksın İngilizce’yi öğrenip de...” dedi. “Önce, iğne yapmasını öğren!””¹³⁶ cümlesiyle hastane çalışanlarının yeterli düzeyde olmadıkları vurgulanmıştır. Bir hemşirenin en temel görevlerinden iğne yapma işini bile yapamadığı söylenerek bu duruma dikkat çekilmiştir.

“Bir Avni Bey vardı, siz bilmezsiniz, Bakırköy Akıl Hastanesi doktoru... Nöbet tutardı bizde parayla. Herif bu işlerden pek çıkmazdı.”¹³⁷ cümlesinde başka bir hastanenin, başka bir alanının doktorunun verem hastanesinde para karşılığı nöbet tuttuğundan söz edilmiştir. Doktorun bu alandaki yetersizliği hastaları olumsuz etkilemektedir. Bu da bir kez daha hastane ve hastane çalışanlarının hastalar için ne kadar yetersiz olduğunu göstermektedir.

““Efendim!” dedi. “Şimdi tavukların tüy dökme mevsimi, yumurtayı nerdeyse kesecekler... Bütün hastalara kâfi gelmediği için sandık yumurtası alıyoruz.”

Ambarcı şöyle de diyebilirdi:

“Taze yumurtaları mı soruyorsunuz? Şu kadarını başhekimin evine, şu kadarını yardımcısına, gerisini de doktorlara, hemşirelere, kalemdekilere veriyorum.

¹³⁴ Ilgaz, 2018c, 25.

¹³⁵ Ilgaz, 2018c, 102.

¹³⁶ Ilgaz, 2018c, 92.

¹³⁷ Ilgaz, 2018c, 123.

*Kendime bile otuz yumurta zor ayırabiliyorum. Eğer geriye kalırsa seksen kuruştan veriyorum hastalara, el altından. İdare dediğin de bu kadar olur!”*¹³⁸ cümlesiyle yazar hastane çalışanlarının hastane imkânlarını kendi lehlerine kullanmaları ve hasta haklarını ihlal etmeleri üzerinde durmuştur.

Pijamalılar kitabında *Taze Yumurta* hikâyesinde hastane çalışanları daha önceden geleceğini haber veren müfettişe hastane düzeniyle ilgili yalanlar söyleseler de yalanların ortaya çıkmasına engel olacak önlemler bile almamışlardır.

3.3.4. Sigortalı Hastaların Yaşadıkları Zorluklar

Rıfat Ilgaz, romanlarında toplumsal bir eleştiri olarak sigortalı çalışanların bu özelliklerinden hastane gibi kurumlarda yararlanamadıklarından da bahsetmiştir:

*“Her aylığından cayır cayır sigorta parası kestiğim bu arkadaş’a hiç mi bu müesseseden bir fayda sağlamayacaktım.”*¹³⁹ cümlesi buna örnek olarak verilmiştir. Burada yazarın konuşturduğu karakter sigorta parası ödediği hâlde gittiği hastanede bu durumdan yararlanamadığı için yakınmaktadır.

*“...Çevirdim, alo dedim, neresi orası? Bozuk bir kapıcı sesi! Ben İrbaham! Müdür Bey yok mu, dedim. Yoh begim, diye cevap verdi. Yahu İbrahim Efendi, dedim, sen bilirsin! Bir hastamız var kanamalı! Bir sigorta doktorunun gönderilmesini istiyoruz evine. Ne yapalım. Begim, dedi, sigorta tohtoru gönderemezsin. Velakin başka tohtur gönderebilirsin. Bu tohtura her kaç gurusu ise verür, ireçeteye aldığı pereyi yozdurursen! Coyur coyur alursen ertesi gün sigurtadan! Hay Allah senden razı olsun İbrahim Efendi, dedim. Sigortanın başında senin gibi akli başında bir adam olsa da bu işler biraz yoluna girse...”*¹⁴⁰. Burada sigorta sistemine karşı eleştiri yapılmıştır. Sigorta çalışanları işlerini o kadar kötü yapmışlardır ki bu işle alakası olmayan bir kapıcı bile vatandaşın sorunlarını çok daha kolay çözmüştür. Bu da bize bir kez daha sağlık sisteminin her açıdan bozukluklarla dolu olduğunu baştan aşağı birçok değişim yaşaması gerektiğini göstermektedir.

¹³⁸ Ilgaz, 2018c, 149-150.

¹³⁹ Ilgaz, 2017a, 151.

¹⁴⁰ Ilgaz, 2017a, 151-152.

3.4. Eğitim Sistemi

3.4.1. Geleneksel Öğretim Yöntemi Olarak Ezber

Geleneksel öğretim yöntemlerinden biri olan ezber sistemi, bir bilginin öğrenilmesine değil sadece akılda kalmasına yöneliktir. Ezber sisteminin yanlışlığı Rıfat Ilgaz’ın romanlarında sıkça rastlanan bir konudur.

“Benim ezberden okumayıp da konuyu anlatışım önce hiç hoşuna gitmemişti öğretmenin. Dersin geleneğini bozuyordum. “Olmaz!” demişti. “Sen de ezberleyeceksin herkes gibi!””¹⁴¹ cümlesiyle dersin geleneğine aykırı olan öğrencinin konuyu kendisinin gelişigüzel anlatmasıdır. Öğretmen öğrencisine herkesin yaptığı gibi konuyu ezberlemesinin doğru olduğunu söyler. Geleneksel öğretim yöntemlerinden biri olan ezberi Rıfat Ilgaz aslında bu şekilde okuyucuya sunarak eleştirmiştir.

Ezberci sisteme dair yazarın eleştirileri *Hababam Sınıfı* ve *Hababam Sınıfı İcraatin İçinde* romanlarında sürekli devam etmiştir:

“Şaban ancak kitapta ne yazarsa, tele alınmış gibi tekrarlamasını bilirdi. Yanlış kapı çalmıştı Tulum.

“Anlat hadi!”

İnek Şaban, kitaptaki laf kalabalığından kurtulup bir türlü konunun özüne giremiyordu. Solucan, neredeyse girecekti.”¹⁴² satırlarıyla bir konuyu ezberlemekle o konuyu anlamak arasındaki fark ortaya konmuştur.

“Sabah etüdü boyunca çalışmıştık. Çalışmamız da inekler gibi ezberlemek demektir. Derste kelime kelime not tutturur, yazılı yoklamalarda da kelimesi kelimesine isterdi bizden.”¹⁴³ cümlesi de öğrencilerin çalışmaktan kasıtlarının ezber yapmak olduğunu öğretmenlerin de öğrencilerden istediklerinin bu olduğunu görmekteyiz.

“Ezber başarılıydı, ama insanın nereden geldiği, nasıl geldiği pek anlaşılmamıştı.”¹⁴⁴. Burada bu kez ezbere anlatım yapan öğretmendir. Öğrencilerin

¹⁴¹ Ilgaz, 2018a, 94.

¹⁴² Rıfat Ilgaz, *Hababam Sınıfı*, (İstanbul: Çınar Yayınları, 2019) 262.

¹⁴³ Ilgaz, 2019, 395.

¹⁴⁴ Rıfat Ilgaz, *Hababam Sınıfı İcraatin İçinde*, (İstanbul: Çınar Yayınları, 2018d) 77.

yaptığı hataları bu kez öğretmen yapmıştır. Konuyu kitapta yazan kelimelerin ezberlenmiş haliyle derste anlatmış ancak öğrenciler konunun özüne hâkim olamamışlardır.

3.4.2. Kopya

Kopya öğrencilerin sınavlarda sıkça tercih ettiği etik olmayan bir yoldur:

*“Tabiiyeden, yazılı yoklama vardı. Baştan başa çalışılacaktı memelilere. Ama Hababam Sınıfı çalışmadan kazanmanın tek metodu üzerine kafa patlatıyordu. Gözünü sevdiğimin kopyası... Ne doktorlar, ne avukatlar, ne mühendisler yetiştirmişti şimdiye kadar.”*¹⁴⁵ cümlesiyle çalışmadan kazanmanın tek metodunun kopya olduğu ve kopyanın birçok öğrencinin meslek sahibi olmasına yardım ettiği üzerinde durulmuştur. Bu meslek sahibi olmanın kopya kaynaklı olması o mesleklere sahip insanların mesleklerini ne derece iyi yapacakları konusunda soru işaretleri doğurmaktadır.

3.4.3. Öğretmenlerin Öğrencilere Karşı Davranışları

Rıfat Ilgaz, öğretmenin öğrencisine karşı tutumunu hakarete başvurarak gerçekleştirdiği üzerinde durmuştur.

*“Son ders tarihi. Tulum Hayri’yle Domdom Ali beş gazozuna bahse tutuşmuşlardı. Eğer derste söz arasında kel Mahmut, on iki defa “eşek” derse Tulum Hayri kazanacak, demezse Domdom Ali içecekti gazozları; ama oyun öylesine düzenlenmişti ki dese de demese de yine kabak İnek Şaban’ın başına patlayacaktı.”*¹⁴⁶ cümlesiyle öğrenciler, öğretmenin onlara ders boyunca kaç tane hakaret edeceği üzerine iddiaya girmişlerdir. Öğretmenin bu tutumu öğrencilerin derslere odaklanmasını engellemiş, oyunlar yaratarak dersi dinlememelerine sebep olmuştur.

“Tam ortaya çıkmışlardı ki, kapı açıldı, Kel Mahmut. İkisi de geçtiler yerlerine. Kel, sabah etütlerindeki gürültüye çok kızardı. Öfkesini dağıtmalıydı bir iki azarla. “Edepsiz herifler!” diye başladı mı dumandı halimiz. Gene sayıyordu arka arkaya:

¹⁴⁵ Ilgaz, 2019, 64.

¹⁴⁶ Ilgaz, 2019, 25.

“*Terbiyesiz herifler, arsız herifler, yüz­süz herifler!*”¹⁴⁷ cümlesiyle öğretmen öğrenciye sinirlenerek azarlamak istemiştir. Bunun için öğrencilere hakaret ederek etik olmayan bir davranış sergilemiştir. Öğretmen bu şekilde sert ve kaba davranarak öğrencilerin kendisinden korkmasını sağlamaya çalışmıştır. Bu da öğrenciler tarafından öğretmene karşı gerçek olmayan bir saygı getirmiştir.

3.4.4. Öğrencilerin Öğretmenlere Karşı Davranışları

Rıfat Ilgaz, öğrencinin öğretmene karşı tutumu olarak saygıyı romanlarında sıkça işlemiştir.

“*Çok geçmeden zille birlikte Vakvak Rıza sınıfta... Kel Mahmut'ta bile ayağa kalkmayanlar mumdirek olmuşlardı. Dersin eğlenceli geçeceği belliydi.*”¹⁴⁸ cümlesiyle öğrencilerin öğretmenlerine lakap taktıklarını görmekteyiz. Burada Kel Mahmut'a karşı sert mizacından dolayı bir çekingenlik vardır. Ancak bu çekingenlik öğrencilere gerçek bir saygıyı getirmediği için Kel Mahmut sınıfa girdiğinde ayağa bile kalkmamaktadırlar.

““*Vah benim Kel Mahmutum vah!*”

“*Demek o da geçim darlığı çekiyor, okul kazanından bol kepçe nasiplenmek yetmiyor ona!*”

“*Ama söz verdi Başbakanımız, kurtaracak öğretmenleri. Bu yılbaşından sonra en az aylık öğretmen, seksen binden aşağı para almayacakmış... Vergi iadesiyle yüz bin!*”

“*İçtiği sigaranın, bindiği minibüsün kadevesiyle köşeyi döndü demektir öğretmen!*”¹⁴⁹. Burada öğrenciler öğretmenlerinin yaşadığı geçim sıkıntısından söz etmektedirler. Ancak bu konuşma sırasında öğretmenlerinin “okul kazanından bol kepçe nasiplendiğini” söylemektedirler. Bu da bize o öğretmenin okulda hakkından fazlasını aldığını göstermektedir.

““*Bu arada gene de sizin Bakanlığa güveniyorum. Bakanlığın tutarlı oluşuna... Yanlış anlama! Tam tersi... Tutarsızlığına güveniyorum yani. Dün bir*

¹⁴⁷ Ilgaz, 2019, 393.

¹⁴⁸ Ilgaz, 2019, 188.

¹⁴⁹ Ilgaz, 2018d, 137.

gazetede okudum, hem de baş yazı olarak... Yazının adı: Yazboz Tahtası... Sizin Bakan'la onun müsteşarı gazetelere ayrı ayrı bildiri vermişler... Her ikisi de Milli Eğitim'de bir reformdan yanaymışlar, ama ne reformu? Liselere öğretmen gerekiyormuş, ama hangi kaynaktan yetişsin?.. Açıkçası İmam-Hatip liselerinden mi kaynaklansın, genel liselerden mi? İngilizce öğretmeni kalsın da, yerine video mu gelsin, yabancı hocalar mı? ”¹⁵⁰ Rıfat Ilgaz burada ülkemizdeki öğretmen yetiştirme alanındaki yetersizlikler üzerinde durmaktadır. Yazara göre yetişip görevlendirilmesi gereken öğretmenler vardır ancak onları yetiştirecek doğru sistem, eğitim şekli ya da kurum yoktur.

3.4.5. Müdürün Öğretmen ve Öğrencilere Karşı Tutumu

Müdürün okuldaki öğrencilere karşı olan tutumu hep olumsuz yöndedir. Çünkü müdürün derdi eğitim, öğretim, öğretmen ve öğrenciden çok okulun ekonomik anlamda yaşayacağı kazançlardır:

““Anlaşıldı bunların dalgaları!” dedi. “Açıktan açığa kayıntılarımızla oynuyor bu market! Selman'la Müdür kafa kafaya verip birlikte yapıyorlar okulun kayıntı tabelasını... Yemek listesinde o gün kurtlu... Evet, evet resmen kurtlu kuru fasulye mi var... Söyle Güdük, o gün kantinde ne vardı satışta, kayıntı olarak?”

“Bunu bilmeyecek ne var?” dedi. “Dışardaki süpermarkette cumartesi pazar artığı lahmacun...”

“Evet! Bol miktarda, keçi etinden lahmacun... Kokmuş salam... Pastırmalı, sucuklu sandviçler, kokudan kimsenin yiyemediği...”

Kalem Şakir doğruladı: “Lahmacunlar yüzde yüz keçi eti... Çocuklar hela kuyruğunda kırılıyor!”¹⁵¹. Burada müdürün öğrencileri hasta etme pahasına yemekleri bozuk şekilde öğrencilerin tüketimine sunmakta olduğunu görmekteyiz.

“Başka liselerdeki arkadaşlarından öğrenmişti. Müdürler, yıldızının barışmadığı öğretmenlerin, ne yapıp yapıp ayaklarını kaydırırlarmış okuldan.”¹⁵². Cümlesi de okul idarecilerinin tutumlarından birini göstermektedir. Buna göre okulu

¹⁵⁰ Ilgaz, 2018d, 138-139.

¹⁵¹ Ilgaz, 2018d, 65.

¹⁵² Ilgaz, 2018d, 87.

yöneten müdür yanında kendisinin sevdiği öğretmenleri tutmak istemiş ve diğerlerini göndermiştir. Bu da liyakat eksikliğini doğurabilmektedir.

3.4.6. Eğitim Sistemine Karşı Eleştiri

Rıfat Ilgaz eğitim konusunda en büyük eleştirisini belki de sisteme yapmıştır:

““Bunlar not verecekler de sınıf geçeceğiz öyle mi?”

“Bereket versin efendileri bunlardan daha akıllı... Sınıfta bıraktıklarını geçirmek için bir sınav, bir sınav daha... Seçim günlerine rastlarsa, cabadan bir sınav daha...”

“O da olmazsa tek dersten borçlu gösterip metazori sınıf geçirmek...”

“En güzeli YÖK’çülerin yaptığı... Yüzde elli ders saatlerinden indirim. Okulları kapatıp başının dinç kalmasını isteyen Maarif Nazırı’ndan daha akıllı bu profesörler... Okullar gene okul... Üniversiteler gene üniversite... Kafacıklarının dinç kalması için ne yapmaları gerekir; okul kapatmaktansa dersleri şimdilik yüzde elli indirmek, gelecek yıl yüzde yirmi beş. Bir yıl sonra bir yüzde yirmi beş daha... Sen sağ, ben selamet... Böylece üniversite sorunu da rasyonel çözümlenmiş olur.”¹⁵³. Burada hem liselerdeki eğitim sistemine hem de üniversitelerdeki eğitim sistemine eleştirel bir bakış vardır. Liselerde sınıf geçme anlamında yeterli olmayan öğrenciye sınıf geçirilme çabalarını, üniversitelerde ise ders saatlerinin azaltılmasını bu şekilde de çözülmesi gereken sorunları doğru olmayan bu yollarla çözdüklerini görmekteyiz.

“Hep biliyorduk, müfettiş vardı, hem de idare müfettişi... En sevdiğimiz müfettişler de bu, derslere girmeyen, müdürle Kel Mahmut’un anasını ağlatan müfettişlerdi. Teftiş boyunca iki güne bir tulumba tatlısı çıkar, yemeklerin tadı tuzu gelirdi, sonra yine eski hamam eski tas...”¹⁵⁴. Bazı okullar burada olduğu gibi öğrencilere gerekli önemi vermemektedir. Bu okulların en büyük çekinceleri ise onları denetleyen müfettişlerdir. Bu sebeple de kendilerine herhangi bir yaptırım uygulanmaması için okula müfettiş geldiğinde öğrencilere gösterilen hizmet normalin çok üstüne çıkmıştır. Bu da bize okul idarecilerinin eğitim ve öğrenciden çok okulun

¹⁵³ Ilgaz, 2018d, 157.

¹⁵⁴ Ilgaz, 2019, 239.

ekonomik yönünü düşündüklerini normalde öğrenciye göstermeleri gereken önemi sadece müfettiş geldiğinde göstermelerinden anlamaktayız.

*“Bu giren, müfettişten başkası olamazdı. Okulda hiç kimseyi iplemeyen Topçuoğlu’nun saygılı duruşundan da belliydi bu. İster istemez kalkacaktı ayağa.”*¹⁵⁵ cümleleri de okul müdürünün müfettişe karşı korkudan gelen bir saygı gösterdiğini bize göstermektedir.

3.4.7. Ülke Meselelerinin Okul Sıralarına Taşınması

Romanın geçtiği yıllarda ülke meselelerinin okullardaki öğrenci gruplarının arasındaki konuşmalara indiğini bu sebeple de öğrenciler arasındaki görüş farklılıklarından birçok tartışmanın ortaya çıktığını bu romanlar sayesinde görmekteyiz:

“Sınıfın en eski paralı yatılısı olarak konuşmaya geçti Çolak:

“Bizi süngü zoruyla bile susturamazlar! Buraya aşağı camiden gelmedik biz, yeni yobazlarınız gibi... Min gayri haddin, biz de Atatürkçüyüz! Kimsenin tekelinde değil! Laikliği tekkecilere kaptırmayacağız!”

“Mustafa Kemal’i kurtaracağız, tarikatçıların elinden... Bizim vicdan özgürlüğümüzü Aramcocular mı kurtaracak çölden gelip de!”

“İleri karakolcular düşünler yakamızdan!” Bostan korkuluğu olmaya özenenler, dolar karşılığı!”

*“Biz paralıyız elhamdülillah! Açıkçası paralı yatılıyız... Arkamızda ne devlet var ne devletçilik.”*¹⁵⁶ şeklindeki konuşma bu konuyu açık şekilde bize göstermektedir. Sınıf içinde derin fikir ayrılıkları vardır bu da tartışma ortamları yaratmaktadır.

““Bu Adanalı paralıları, holdingciler karmakarışık ettiler Hababam Sınıfı’nı; Süleymancılar, Atatürk düşmanları... Yani tekkeciler, tarikatçılar... En sonra da

¹⁵⁵ Ilgaz, 2018d, 78.

¹⁵⁶ Ilgaz, 2018d, 10

Adnan Hocacılar”¹⁵⁷ satırları da sınıf içinde öğrencilerin ne kadar çok farklı gruplara ayrıldıklarını göstermektedir.

Bu durum çeşitli kavgalara da sebebiyet vermektedir:

“*“Vurdular bana!” dedi. Dövdüler! Elham’ı bilmiyorsun diye... Gâvursun sen dediler!”*

“*Kim bunlar?”*

“*Hasan, Yakup, Baki!.. Yeni gelenlerden... Bizim sınıfta oyunu Nazmi’ye vereceksin dediler! Sonra efendim... Sen sünnetsizsin diye yürüdüler üzerime... Pantolonuma yapıştılar!*”¹⁵⁸. Burada bir grup kendilerinden olmadığını iddia ettikleri bir kişiye suçlayıcı bir tavırla şiddet uygulamışlardır. Okullardaki düşünce ayrılıkları tartışma boyutlarını aşmış kimi zaman bu şekilde şiddet içeren durumları da ortaya çıkarmaktadır.

3.4.8. Siyasetin Öğretmenlere Olumsuz Etkisi

Rıfat Ilgaz, öğretmenlerin dönemin siyasi partileri ve üyeleri ile karşı karşıya gelmelerini konu edinmiştir:

“*Sakin ha devletten bir yakınmam olduğu sanılmasın... Ne yazık ki sözleşmeyi devletle yaptığım halde... Pek devletle yüz yüze gelmedim. Hep siyasi iktidarlarla yüz yüze, hayır, karşı karşıya geldim. Partilerle, parti temsilcileriyle, partisi adına konuşan, davranan güçlerle, bu güçleri kendisiyle özleştiren kişilerle... Onların ters konuşmaları çalındı kulaklarımıza... Radyolarda, televizyonlarda yaptıkları konuşmalar... Söz gelişi, devlet hizmetkârlarımızdır gibi... Biz demek sözleşmelerimizi bu hizmetkârlarla imzalamışız, öyle mi? Oysa biz devleti baba bilirdik çocuklar... Babamız gibi sever sayardık... Yine bir gün, siyasal iktidarın başındaki yetkili kişi, açıkça, devlet neden babamız oluyormuş, devlet, baba değildir demez mi?*”¹⁵⁹. Buna göre öğretmenler romanın geçtiği yıllarda bazı siyasi parti ve üyeleriyle zorluklar yaşamışlardır. Öğretmenlerin de bu durumdan muzdarip oldukları ortaya konmuştur.

¹⁵⁷ Ilgaz, 2018d, 18.

¹⁵⁸ Ilgaz, 2018d, 21.

¹⁵⁹ Ilgaz, 2018d, 150-151.

3.4.9. Okula Verilen Değer

“Lisenin yıkımıyla görevli olan araçlar, okula yakın bir garajda öğrencilerin okuldan ayrılma günlerini bekliyordu. Kültür Bakanlığı’nın en yetkili kişilerinden biri dozerin okul kapısına dayandığını görünce bir söylev denemesine geçmeyi düşünmüştü. Ne yazık, bu mutlu günde çevresinde hiç kimseyi göremeyecekti. Ne vurdumduymaz bir halktı bu. Kültür Bakanlığı böyle bir otel için tarihi bir liseyi kurban ediyordu da törene hiç kimse katılmıyordu. Üstelik bakanlık, Turizm Bakanlığı olarak da Balkanlar çapında bir başarı elde edecek, görülmemiş turistik bir şaheser kazandıracaktı. Bu beş yıldızlı başarıyı atlatacak, dinletecek tek kişi yok muydu ortalıkta?”¹⁶⁰ satırlarında bir otel için tarihi bir lisenin yıkıldığını, bu tarihe sahip çıkılmadığını görmekteyiz. Yazar, bu duruma ironik bir eleştiriyiyle yaklaşmıştır.

3.5. Toplumsal Zihniyette Kadın

3.5.1. Kadın - Erkek Ayrımı

Rıfat Ilgaz’ın romanlarında kadın ve erkek üzerinden yapılan ayrımlar bir toplumsal mesele olarak ortaya konmuştur:

Rıfat Ilgaz *Halime Kaptan* romanında ““Olmaz! Karı kısmı çift sürmez. Erkek işi çift sürmek.””¹⁶¹ sözleriyle toplum içinde özellikle köy yerlerinde kadın erkek arasındaki mesleki farklara dikkat çekmektedir. Köydeki anlayışa göre çift sürmek bir erkek işidir ve bir kadın çift sürmez.

Yine aynı romanda geçen,

““Olmaz öyle şey!..”

“Bu kadar erkek varken sana iş mi düşecek!”

“Varsın düşmesin! Geleyim ben!”¹⁶² şeklindeki karşılıklı konuşmada kadın erkek ayrımına dikkat çekmektedir. Buna göre ortamda bir erkek varsa orada kadına

¹⁶⁰ Ilgaz, 2018d, 167.

¹⁶¹ Ilgaz, 2018b, 13.

¹⁶² Ilgaz, 2018b, 20.

bir iş düşmemekte, bütün sorumluluk erkektedir. Bu da kadını erkeğin yanında arka plana atan bir tutumdur.

““Patlatırsan çuvalı ben de seni patlatırım sonra! Karı gibi oturup çuval mı diktireceksin bize!””¹⁶³ satırları da kadınlarla erkeklerin yaptıkları işler arasındaki farklılığı göstermektedir. Erkeklerin işlerini sadece erkekler, kadınların işlerini sadece kadınlar yapmaktadır. Bir erkek bir erkeğin yapmadığı bir işi yaparsa burada olduğu gibi bu erkek için bir aşağılanmadır.

Yazar, *Halime Kaptan* romanında, “Zeynel de, Halil de çoktan uyumuşlardı. Ne gamsız adamlardı bunlar. Kaptanlarının kadın olduğunu bildikleri halde bu vurdumduymazlık da nereden geliyordu? Çok mu güveniyorlardı kaptanlarına?”¹⁶⁴ sözleriyle bu sefer de erkeklerin kadınlara karşı olan güvensizliğini gözler önüne sermektedir. Buna göre kaptanlık bir erkek işidir ama burada bu işi yapan bir kadındır. Bu sebeple de bu kaptanın yanında olanlar sırf kadın oldukları için tetikte olmalıdırlar.

Halime Kaptan da kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğe de vurgu yapılmıştır: “Delikanlının, erkeğin başı başlığından belli olurdu bu kıyılarda. Bu başlıkta biraz başkaldırı, biraz özgürlük sevgisi, biraz da Karadeniz coşkusu vardı. Halime Gelin’e bile kadın-erkek eşitliğini getirmişti bu Laz başlığı.”¹⁶⁵ Buna göre kadın ve erkek arasında net bir eşitsizlik vardır. Bu eşitsizliği bozan Halime Kaptan’a bile bu hakkı veren bir erkeğin başlığıdır. Bu sayede kadın ve erkek arasındaki eşitsizliği bozmuştur.

Karadenizin Kıyıcığında romanında da kadın ve erkek arasındaki ayrıma dikkat çekmiştir. Buna göre erkek her istediğini yapabilir, buna hakkı vardır ancak bir kadının böyle bir hakkı yoktur. Erkek yaparsa o erkek yapar, kadın yaparsa o kadın yapamaz durumu söz konusudur:

““Böyle bir kızınan...”

“Söyletme beni... Senin oğlun pek mi namuslu? Tööbe tööbe!”

“Kıza benzer mi erkek evlat... Erkeğin elinin kiri... Sabunlayıp yıkadı mı...”¹⁶⁶.

¹⁶³ Rıfat Ilgaz, *Karadenizin Kıyıcığında*, (İstanbul: Çınar Yayınları, 2018e) 372.

¹⁶⁴ Ilgaz, 2018b, 109.

¹⁶⁵ Ilgaz, 2018b, 109.

¹⁶⁶ Ilgaz, 2018e, 284.

Yine aynı romanda erkekleri kadınlardan üstün tutma durumu vardır. Buna göre üç kız evlattansa bir erkek evlat tercih edilmekte yani erkek bir kez daha kadınlardan üstün tutulmaktadır: “*“Gitmesem haaa! Hangi oğluna güvenip de söylüyorsun bunu? Üç tane kız doğuracağına bir hayırlı oğlan doğursaydın. Neydi zorun, alt odayı dolduracak... Neyse, birini olsun dehledik başımızdan. Ufak kız gitti mi mektebe?”*”¹⁶⁷.

Yazar, kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğe de bir öneri getirerek çözüm bulmuştur:

“*“Halt etmiş onlar. Tabiat kanunlarına karşı duramayız. Onların hayal ettiği düzende de kadın-erkek eşitliği olmayacaktır.”*

“*Kadın, gerçek özgürlüğünü, ekonomik bağımsızlığına eriştiği gün elde edecektir. Bir tek koşulla, sömürülmeden... Tam hakkını alarak...”*”¹⁶⁸ satırlarıyla kadınların erkekler karşısında eşit olmaları için gerekli şartın kendi ekonomik bağımsızlıklarını sağlamaktan geçtiği öne sürülmektedir.

Rıfat Ilgaz’ın *Karadenizin Kıyıcığında* romanında geçen, “*“Ulan sen onunla bir misin? Sen benim bugüne bugün oğlumsun. Bugün bir emrihak vaki oldu da gözlerimi bir yumdum mu bu pavruka kimin? Üç kızı evlattan saymazsak, senin! Öyle değil mi?”*”¹⁶⁹ satırları kadın ve erkek evlada olan bakışın bile ne kadar derin farklılıklarla dolu olduğunu gözler önüne sermektedir. Burada bir baba erkek evlatları ile kız evlatları arasında bir kıyas yaparken kız evlatlarını âdeta evlattan saymamaktadır.

Apartıman Çocukları romanında da benzer bir durum vardır: “*“Heç olmazsa oğlanı olsun getirtmeseydin. Bıraksaydın bacısının yanında. Şehir yerinde kolay mı o yaşta bi oğlana bakmak? Kız deel ki evlatlık veresin kısır bir karıya! (...)*”¹⁷⁰. Burada yine kız evlat ile erkek evlat arasında bir ayırım vardır. Buradaki ailenin gözünde kız evladın pek de bir değeri yoktur. Hatta kız evlat, baştan atılabilecek, evlatlık olarak kolayca verilebilecek bir konumdadır.

¹⁶⁷ Ilgaz, 2018e, 274.

¹⁶⁸ Ilgaz, 2017c, 262.

¹⁶⁹ Ilgaz, 2018e, 111.

¹⁷⁰ Ilgaz, 2017c, 84-85.

3.5.2. Evli – Bekâr Kadın Ayrımı

Kadınlar karşısındaki ayrım sadece kadın erkek ayrımı olarak kalmamış kadınları kendi içinde evli ve bekâr kadın ayrımına kadar götürmüştür: “*Nazife’deki bu rahatlık, konuşkanlık kendisinde yoktu. Ne de olsa evli bir kadındı, onun kadar rahat olamazdı.*”¹⁷¹ cümlesiyle evli kadınlar ile evli olmayan kadınlar arasında bir ayrım olduğuna dikkat çekilmiştir.

3.5.3. Toplumun Kadına Bakışı

Yazar, romanlarında toplumun kadına olan bakış açısını da sergilemekten geri durmamıştır:

“*Az sonra, sarı yazmalı, yanık yüzlü bir kadının, babası yerindeki bir adamla merdivenden çıktığını gören kapının önündeki yaşlılar, gene umutlanarak geri çekildiler. Reisin odasına kadınlar bile girebildiğine göre sıranın çok sürmeden kendilerine de geleceğine akilları yatmıştı artık.*”¹⁷² satırları toplumun kadına olan bakışını gözler önüne sermektedir. Buna göre bir kadın reisin odasına girmeye layık değildir. Eğer bir kadın bu odaya girebilirse herkes girebilir demektir. Bu da toplumun, toplumdaki erkeklerin kadını kendilerinden daha aşağıda gördüğünü göstermektedir.

““...Sevim Hanım yüzme bilir miydi?”

“Bizim oğlan, bilirdi, hem de iyi bilirdi, diyor!”

“Bilirdi de nasıl boğuldu?”

“Kadın bu! Gücünden kuvvetinden ne olacak? Birden kesilip kalıvermiştir.”

“Evet kadın bu... Hiç belli olmaz. Ayağı tutulur, debelenemez. Kolu tutulur, kulaç atamaz. Dili tutulur, boğuluyorum diye bağıramaz! Hiç güven olmaz kadına...”¹⁷³ şeklindeki karşılıklı konuşmada da kadınları güçsüz, zayıf görme durumu vardır. Bu da erkeklerin kendilerini kadınlardan daha üstün gördüklerini, bunu kanıtlamak için de her fırsatta özellikle fiziksel güç gerektiren durumlarda kadınlar üzerinde üstünlük kurmaya çalıştıklarını görmekteyiz.

¹⁷¹ Ilgaz, 2017b, 316.

¹⁷² Ilgaz, 2018b, 135.

¹⁷³ Ilgaz, 2017a, 141.

Benzer bir durum *Karadenizin Kıyıcığında* romanında da şöyle aktarılmıştır: ““Ona alıştık amma, karı parası yemeye alışmadık...” Çattı kaşlarını Raiife.

“Bırak!” dedi. “Söyletme beni! Karı parası yemezsiniz öyle mi? Kızını kısırağınız findıklarda didinir. Siz kumar oynarsınız, yalı kahvelerinde. Git kaynatama sor, o da yemez karı parası... Açmayı biz açarız kaynanamla, biz sökeriz kökleri... Taşını toprağını temizleriz. Fideleri diker, diplerini kazarız... Zamanı gelir toplar, harman ederiz. Alıcının ambarına kadar biz taşırız sırtımızda. Hesap görür kaynatam, kaç kuruş aldığını bile söylemez bize. Hakkımız, birer yazmayla birer şalvar. Kadın olmak, köle olmak gibi bir şey, bizim buralarda.”¹⁷⁴. Burada erkeklerin kadınların yaptığı onca şeye rağmen onlara karşı olan üstten bakışlarını görmek mümkündür. Bunun yanı sıra kadınların yaptıkları işin karşılığını alamamaları, haksızlığı uğramaları da yansıtılmıştır.

Apartıman Çocukları romanında bir otobüs sahnesiyle bir kez daha erkeklerin kadınlara olan bakış açıları ortaya konmuştur: “Kendini bilen, kadınlara saygılı bir delikanlı böyle çocuklu bir kadına yerine bırakıp kalkmalıydı, ama çıkmamıştı böyle biri. Alışmıştı buna Jülide. Ne zaman çocukla otobüse binse kimse yerini vermezdi hiç. Çocukla sokağa çıkmazdı bu yüzden. Oysa tek başına otobüse atladı mı babası yerindeki erkekler kalkıp yer gösterirlerdi nedense...”¹⁷⁵. Buna göre bir otobüste sırf çocuğu var diye evli olması muhtemel birine erkekler yer vermezken yanında çocuğu olmayan, bekâr olma ihtimali olan bir kadına kolaylıkla yer vermektedirler. Bu da erkeklerin evli ve bekâr kadına karşı bakış açısını göstermiştir. Burada erkeklerin kadını sırf kadın olarak değil kendileri için bir birliktelik kurabilme ihtimali olan bir varlık olarak gördükleri anlatılmaktadır.

3.5.4. Kadının Kadına Bakışı

Yine aynı romanda kadınların bu kez de kendilerini küçümsemeleri durumu ortaya konmuştur:

““Peki köyü bırakıp geldiniz buralara; burda n’aparsın bütün gün?”

¹⁷⁴ Ilgaz, 2018e, 242.

¹⁷⁵ Ilgaz, 2017c, 170.

“Hiiiç. Otururum. Kadın kısmı n’apar?”¹⁷⁶. Burada bir kadın, sırf kadın olduğu için kendisinin evde oturmaktan başka bir şey yapamayacağını düşünmektedir. Bu da toplumun kadınlar için yaptığı dayatmaların bir kadın tarafından kabullenilmesini göstermektedir.

““Konuyu yanlış aldınız ele...” dedi.

“Erkeğin güçlülüğü yataktaki başarısından gelmiyor, yıllar süren cinsel gücünden geliyor. Sendikalar bile kadını yirmi yılda, bilemedin on beş yılda emekliye çıkarmayı düşünüyorlar.”

“İşçi akli.”

“Yok, erkek akli.”¹⁷⁷ şeklinde geçen karşılıklı konuşmada erkeklerin kadınlar karşısındaki tutumu bir kez daha göstermektedir. Erkekler her alanda tam egemenlik kurmak, kadınları bu egemenlik içinde belli görevler ve sorumluluklar dışında görmek istememektedirler. Bu ve benzeri durumlar kadın üzerinden toplumdaki zihniyet bozukluklarını göstermektedir.

3.5.5. Toplumun Kadınlara Dayatmaları

Rıfat Ilgaz, eserlerinde toplumun kadınları içerisine koyduğu durumlar dışında toplumun zorla dayattığı durumları da ortaya koymuştur:

““Doğu’da valiydim. Ankara’dan sıkı emirler geliyordu. Çarşaf da çarşaf diyorlar, başka bir şey demiyorlardı. Çağırdım emniyet müdürünü, jandarma komutanını... Kimin sırtında çarşaf görürseniz, ananız bile olsa tutup yırtacaksınız, hem de çatır çatır, dedim! Başka çare yok! Buradan öte vilayet yok, huduttayız! Anladınız ya!”¹⁷⁸ cümleleri kadınların özgürce giyinme hakkını elinden alan bir tutumu gözler önüne sermektedir.

Toplumların kadınlara biçtiği, dayattığı roller vardır. Bunlar farklı biçimlerde ortaya çıkmaktadır. *Karartma Geceleri* romanında geçen, ““Babamdan azar yemek ağrıma gidiyor. Beni ister istemez yalana alıstırdı. Şimdi ben neredeyim biliyor musunuz, Dikiş Yurdu’nda... Bizim Fahire’nin evi böyle zamanlar için Dikiş Yurdu

¹⁷⁶ Ilgaz, 2017c, 265.

¹⁷⁷ Ilgaz, 2017c, 261.

¹⁷⁸ Ilgaz, 2017a, 9.

olur. Arada sırada ondan bir etek alır bizim eve getiririm. Babama göstermek için.”¹⁷⁹ satırlarında görmekteyiz ki bir kız evlat babası kendisine kızmasın diye gittiği yerler hakkında babasına yalan söylemektedir. Babasının kızına sinirlenmesi aslında kızına yalan söylemesi için yapılan bir dayatmadır. Bu sinirlenmelerden kaçışın tek yolu kadın tarafından yalana başvurmaktır.

3.5.6. Kadınların Uğradığı Tacizler

Rıfat Ilgaz’ın romanlarını yazdığı dönemde ve bu romanların geçtiği topraklarda kadınların maruz kaldıkları taciz ve tecavüz olayları da bu romanlarda kendilerine yer edinmişlerdir:

Rıfat Ilgaz, *Yıldız Karayel* romanında köy yerindeki kadınların erkekler tarafından uğradığı tacizleri, bu tacizler yüzünden kendi işlerini gerektiği gibi yapamadıklarını şu satırlarda dile getirmiştir:

“‘İyi söyledin. Pekiii, ne oluyor oğlun, her seferden dönüşünde bu düzrüyü bir olup bizim evin önünde dolaşmak, bizim Gülizar’a sataşmak... Az önce yukarda kavlanın altından kovaladım onları... Ne içtilerse içmişler, burunlarının uçlarını görmüyorlar. Gülizar suya gidecek kuyu başına, gidemez onların şerrinden... Neymiş, kavlanın dibinde oturmak da mı yasakmış. Ben ağzımı açıp da, namusuyla oturana kim yasak edebilir der demez, biz namussuz muyuz diye dikilmezler mi karşıma? Al başına belayı. Az önce uğrattım da önümden, indim çarşıya.’”¹⁸⁰. Yine aynı romanda geçen “Sığırtmacın geçeceği yola gönderemiyordu Nazife’yi... O yanda bir dolu kahve halkı yetmiyormuş gibi, bir sürü de yol işçisi gelip geçerken laf atıyorlardı kızına.”¹⁸¹ bölümünde kadınların yaşadığı bu duruma bir kez daha dikkat çekilmiştir.

Karadenizin Kıyıciğinde romanında da erkeklerin kadınlara karşı olan tacizleri, onları rahat bırakmamaları, her yerde ve her zaman rahatsız etmeleri ortaya konulmuştur:

“‘Rahat bırakmıyor beni!’ dedi Güllü, kulağına söyler gibi.

‘Kim?’ diye sordu. ‘Anlayamadım!’”

¹⁷⁹ Ilgaz, 2020, 238,239.

¹⁸⁰ Ilgaz, 2017b, 79-80.

¹⁸¹ Ilgaz, 2017b, 89.

“Sabahları yolumu bekliyor.”

“Kim bu?”

“Kim olacak, Şemsi!”¹⁸².

Bu durum yine aynı romanda iş yeri sahibinin orada çalışan kadınlardan birine karşı gösterdiği tacizi ortaya koyarak gerçekleşmiştir:

““Sataşma bana!” dedi. “İyi olmaz!”

“Sen içindeki kızların en güzelisin! Bitiyorum sana!”

“Böyle şey istemem ben. Namusumla çalışmak istiyorum!”

“Canım bir öpmeylen namussuz mu olur insan?”

“Gidiyorum ben!”

“Dur gitme kız! Al şu beş kâğıdı!”

Önüne geçti, tutuşturdu eline.”¹⁸³. İş yerinde sadece çalışıp para kazanmaya çalışan kadınlar, sadece yapmak zorunda oldukları işlerle değil aynı zamanda patronlarının ve diğer erkeklerin tacizleriyle de mücadele etmek zorundadırlar.

“Sonra getirdi gerisini. “Hacı Dursun’un fırlaması yiyecek değil mi, bunun ekmeğini? Domuz gibi saldıracak fabrikadaki kızlara peşinden de, namussuz!”

“Ne yaparsın, fabrika da onun kızlar da...” Dedi Hamit.”¹⁸⁴ sözleri de erkeklerin kadınlar üzerinde hak iddia etmeleri ve bu şekilde yanlarında çalışan kızları sözlü ya da fiziksel taciz etmeleri durumunu göstermektedir. Buna göre fabrika sahibi olan bir erkek eğer o fabrika da çalışan kadınlar varsa onlara da sahiptir. Bu da aynı zamanda bize ahlaki bir yozlaşmayı, erkeklerin kadınlar karşısındaki zorbalığını bir kez daha bu romanda da göstermektedir.

Karadenizin Kıyıcığında romanının on dördüncü bölümünde erkeklerin kendileriyle evlenmek istemeyen kızları kaçırmaları ve yine aynı romanın yirmi beşinci bölümünde bu kez de kendileriyle evlenmek istemeyen kızlara tecavüz etmeye kalkmaları ortaya konulmuştur. Bu durum eserde, erkeklerin kadınlar karşısındaki

¹⁸² Ilgaz, 2018e, 149.

¹⁸³ Ilgaz, 2018e, 109.

¹⁸⁴ Ilgaz, 2018e, 26.

fiziksel güçlerini kullanarak istemedikleri hâlde sadece kendileriyle evlenmeleri için karşılarındaki insanı, onun duygu ve düşüncelerini umursamadan yaptıkları eylemleri toplumun içinde olan şekilleriyle ele alınmıştır.

Geçmişe Mazi romanında geçen, “Malmüdürü emeklisi, “Hurşit Beyciğim...” dedi. “Beyoğlu’ndan bir kadının sağ salim geçmesi için çarşıftan başka bir şey de giymesi doğru değil! Artık işi aşıkâreye döktüler. Laf da atıyorlar, çimdik de... Eee, kepezelik de bu kadar olur! Fazlası can sağlığı! Yol icabı burdan bir kadının geçmesi gerekiyorsa, çarşaf değil, zırh giymesi lazım, zırh!”¹⁸⁵ bölümü kadınların normal yolda yürümelerini bile engelleyecek boyutta tacizlerle karşı karşıya kaldıklarını göstermektedir.

Karadenizin Kıyıcığında romanında henüz reşit olmayan kızların sırf evlendirilmek için yaşlarının kanuna aykırı bir şekilde büyütülmeleri ve bu sayede erkeğin tacizinin de önünün açılması ise şöyle anlatılmaktadır: ““İşi bu kadar olurluna bırakmak hoşuma gitmez. Elimin altında duran bir kızın, bir gün başıma çorap örmesi ağır gelir bana... Fırsat düşmüşken yaşını büyültür on sekize çıkarırız. Başına da bir kaza gelirse, eh ne yapalım çocuk değildi ya, kendi düşen ağlamaz, demesi kolay olur.”¹⁸⁶

Taciz ve tecavüz konularının yanı sıra Rıfat Ilgaz, ““Bizim esas ana davamız fuhuşun önüne geçmek! On iki... On üç yaşındaki kızlar döküldü sokaklara... Önce genelevleri ya büsbütün kaldırmalı... Ya da şehir kenarına... Daha doğrusu şehirden çooook uzaklara götürmeli! Ahlak zabıtasındaki Ali Haydar söyledi. Her sene tam iki bin kadın vesika alıyor, bir kadın da emekliye ayrılıyormuş. İki bini vesika alır da bini ıskartaya çıkarsa, her yıl bin artış oluyor demektir. Bu gidişle bilmem kaç yıl sonra memlekette... Tek vesikasız...”¹⁸⁷ satırlarıyla para karşılığı cinsel ilişki yaşayan küçük yaştaki kız çocuklarının yaşadığı zorluklara, olmaması gereken durumlar içerisine sokulmalarına ve bunların doğurduğu sonuçlara dikkat çekmektedir.

Kadınların hayatta karşılaştıkları en büyük zorluklardan biri olan taciz durumu *Geçmişe Mazi* adlı romanda şu satırlarda geçmektedir: “Malmüdürü emeklisi, “Hurşit Beyciğim...” dedi. “Beyoğlu’ndan bir kadının sağ salim geçmesi için çarşıftan başka

¹⁸⁵ Ilgaz, 2017a, 168.

¹⁸⁶ Ilgaz, 2018e, 177.

¹⁸⁷ Ilgaz, 2017a, 106.

bir şey de giymesi doğru değil! Artık işi aşikâreye döktüler. Laf da atıyorlar, çimdik de... Eee, kepezelik de bu kadar olur! Fazlası can sağlığı! Yol icabı burdan bir kadının geçmesi gerekiyorsa, çarşaf değil, zırh giymesi lazım, zırf! ””¹⁸⁸. Buna göre bir kadının tacize uğramaması için çarşaf giymesi gerektiği savunulmaktadır. Hatta kimi zaman çarşafın bile erkeklerin tacizlerine karşı koruyucu bir yanının kalmadığı belirtilmektedir.

3.5.7. Kadınlar İçin Ödenen Başlık Parası

Bu romanların geçtiği dönemlerde özellikle köy yerlerinde başlık parası denen, bir kadınla evlenebilmek için kadının babasına ödenen bir ücret vardır. Bu tutum kadınların bir nesne gibi para karşılığı verilmesini doğurmuştur. Rıfat Ilgaz da bu konuya romanlarında yer vermiştir:

Yazar yine *Yıldız Karayel* kitabında kadınların değerine paha biçerek başka bir erkekle evlendiren ailelere dikkat çekmiştir: “*En azdan bir kırık bini vardı kızın başlığının. Bu para Şaduman’ı yatıştırmaya yeter miydi?*”¹⁸⁹ ve “*Nereye gittiğini, niçin götürüldüğünü anlar gibi olmuştu neden sonra, “Tamam!” dedi. “Bastırıp alacaklar kızı, anası da yanında, babası da! Çıkacak karşılarına Hurşit Ağa’nın karısı. Ne istiyorsunuz başlık parası? Kırk bin mi, elli bin mi? Tamam diyecekti, alıyoruz kızınızı! Hayır mı? Elli bini az mı buldunuz? Soylulara inat yüz bin!*”¹⁹⁰ satırları bu durumu özetler niteliktedir.

Yine benzer şekilde, “*Demek en azdan on altı, on yedi yaşındaydı. Köy yerinde tam gelinlik çağı... İş, pazarlığa kalıyordu demek.*”¹⁹¹ sözleri de kadının değerine paha biçilerek bir de üzerine para anlamında pazarlık yapıldığını göstermektedir.

Kadınlar için ödenen başlık parası özellikle köy yerlerinde bir kadını elde etmenin en kolay yolu olarak görülmüştür. Buradaki erkek zihniyetine göre parasını ödeyebileceği her kadın kendilerine eş olabilmektedir. Aksi bir durum ise bu erkekleri sinirlendirmektedir: “*Anası hele oğlunuz okusun, mektebini bitirsin, sonra düşünüyoruz demiş! Oysa bıraksın okulu, dese hazırdı!*”

¹⁸⁸ Ilgaz, 2017a, 168.

¹⁸⁹ Ilgaz, 2017b, 113-114.

¹⁹⁰ Ilgaz, 2017b, 332.

¹⁹¹ Ilgaz, 2017b, 113.

*“Çopar Yusuf paralı. Her şeyi tamam! Tarlalar, şeritler, dükkânlar... Motoru çekti iskeleye. Makinist Hayri’yi de istemiş! Kızın anası demek okulunu bitirsin demiş, öyle mi? Pardon şu kadına doğrusu! İş paraya dayanırsa yalnız kızı değil, Çopar Yusuf’un çipil oğlunu bile satın alırım, babası ile birlikte! Dükkânımı süpürtmek için! Ne ister Şaduman başlık parası? Var mı bu köyde yirmi beş bin lira başlık parası görmüş kız? Ben elli bin lira veriyorum, peşin!”*¹⁹² satırlarında görmekteyiz ki zengin bir erkek bir kız ile evlenmek istemektedir. Kızın ailesi bu duruma çok iyi yaklaşmamaktadır ama erkeğin elinde erkeğe göre karşı konulamaz bir şey vardır: Para. Çünkü bu zamana kadar o erkek hep böyle görmüş, yaşamış ve bir şeylere parayla sahip olmaya alışmıştır. Aksi bir durum erkeği şaşırtmaktadır. Buradaki erkek evlenmek istediği kadını parası karşılığında alabileceğini zannetmektedir.

Yine *Yıldız Karayel* romanında başlık parasının, kadınla evlenme karşısında ödenmesi gereken paranın köylerde bir gelenek olduğunun ve bunun normal karşılandığının üzerinde durulmuştur: *““Gelelim senin şu evlenme işine! Yengeni Ümmüye kadına göndermenin tam sırası... Sen buranın, daha doğrusu bizim Karadeniz’in geleneklerine göre evleneceksin! Köylerde geçerli olan da bu! Başlık parası vereceksin! Vermesen bile vermiş görüneceksin!”*¹⁹³.

3.5.8. Eşleri Uzakta Olan Kadınlara Bakış

Kadınların özellikle köy yerlerinde yaşadıkları sorunlardan biri de eşleri evlerinde, yaşadıkları yerde olmayınca sürekli bir baskı altında olmalarıdır. Bu durum da Ilgaz’ın romanlarına şöyle geçmiştir:

*“Elinde bakraç dama inerken gördü merdiven başında gelinini, “Kız Gülizar!” dedi. “Bugün sende bi hal var, hiç yüzün gülmüyo!” Söz verdim deyip gideceksen, ben üzerime alayım suçu, kocası Alamanya’dan olan kadının ne işi var erkek içinde haaa, ne dersin!”*¹⁹⁴ satırlarıyla da bir kadının eşi yanında, evinde yokken istediği gibi dolaşamaması durumu üzerinde durulmuştur. Buna göre bir kadın eşi yanında yoksa evde oturmaya, hiçbir yere gitmemeye mahkumdur.

¹⁹² Ilgaz, 2017b, 124.

¹⁹³ Ilgaz, 2017b, 226.

¹⁹⁴ Ilgaz, 2017b, 317.

Bu durum kadınların giyim kuşamından davranışlarına kadar birçok şeyi etkilemektedir. Eşi yanında olmayan bir kadının diğer kadınlara göre hakları daha az, yaşam şekilleri çok daha farklıdır: *“Onun elini bağlayan yalnızca kumaşın yanlış kesilip ziyan olması korkusu muydu? Kocasını köyde olmayan bir kadının bu pantolonla köy içinde gezip dolaşması, suya gitmesi, tarlaya gidip gelmesi, köyün genç kızlarıyla giyim yarışına çıkması doğru olur muydu? Açıkçası, her içine titizlikle karışan kaynatası onu paylar mıydı? Gelin olalı bir iki yıl da olsa, yirmisinde genç kız sayılırdı. Daha çocuğu bile yoktu.”*¹⁹⁵.

3.5.9. Kadınların Duygu ve Düşüncelerinin Umursanmaması

Kadınların duygu ve düşüncelerinin umursanmaması, görmezden gelinmesi de toplumun içinde olumsuz bir durumdur. Yazar, bu durumu da eserlerine taşımıştır:

*““Biz kadınların, kızların ne düşündüğüne kimse önem vermiyor köyümüzde!” dedi Nazife.”*¹⁹⁶ söylemi de kadınların kendilerine ve düşüncelerine toplum içinde önem verilmediğini, kadınların arka plana atıldığını göstermektedir.

Bu kadınların düşüncelerini önemsememe durumu kimi evlenme durumlarında da vardır. Anne ve baba kızları adına kararı verir, evlenecek olan kıza kimse bu evliliği isteyip istemediğini sormaz. *Karadenizin Kıyıcığında* adlı eserde bu durum şu şekilde aktarılmıştır:

““Başkadır sözlü olmanın hâli... Bi kız sözlü oldu mu herkes elini eteğini çeker ondan. Komşular münasip gördü, anan da siz münasip gördükten sonra deyip sustu. Safiye kadın da buradaydı, çok iyi oldu. Şaşırdı kaldı, kadıncağız. Senin anniyacağın söz kesilip biçildi işte!”

“Kime söz biçildi... Bana olmasın sakın!”

“Kime olacak başka?”

“Kiminen”

“Kiminen olacak Ahmediminen! Anan da he dedi, şerbetler içildi... Sana da düşse düşse gayri...”

¹⁹⁵ Ilgaz, 2017b, 106-107.

¹⁹⁶ Ilgaz, 2017b, 238.

“Bana hiçbir şey düşmez!” dedi. “Ben he demedikten sonra... Hiçbir şey düşmez!””¹⁹⁷.

Karadenizin Kıyıcığında adlı eserde kadınların herhangi bir konuda özellikle köy yerlerinde söz hakları olmadığına da vurgu yapılmaktadır: *““Sen he de de, varsın Güllü demesin. Hacı Emmi’nin isteği, senin ırzı gelmen. Gerisini bana bıraksın, diyor.””¹⁹⁸.*

Kadınların duygu ve düşüncelerinin umursanmaması kadınların geleceğiyle ilgili kararlarda da geçerlidir. *Yıldız Karayel* romanındaki, *“‘Hizmetçi geleneği de öylece başlamıştı işte. İç yarası, memleket acısı, aile derdi olan hizmetçilik. Cideli Rum terziler, Rum kunduracılar, Rum demirciler, yapı ustaları, boyacılar kısaca, Rum zanaatkârlar beğendikleri eli ayağı düzgün köy kızlarını evlatlık olarak, hizmetçi olarak göndermişlerdi İstanbullu dostlarına. Yaşamın sert dirseğini herkesten önce yemişlerdi böğürlerine. Onların sırtından rahat yaşayan hemşerileri de yok değildi. Eğer bugün Nişantaşı’nda, kentsoylu görünmek isteyen bir karaborsacının evinde, Cideli, güzelcene bir hizmetçi varsa, bu eve kendiliğinden kapıyı çalıp gelmemiştir.”¹⁹⁹* bölümünde görmekteyiz ki kadınların hayatlarına dair karar veremedikleri durumlardan biri de meslek seçimleridir. Buradaki metinde kızların köyden hizmetçilik yapmak için İstanbul’a gönderildiğini bu gönderilmenin de kızların rızası ile yapılmadığını açıkça görmekteyiz.

3.6. Rüşvet

3.6.1. Rüşvet Teklifi

Rüşvet, insanlar arasında, kişilerin kendi menfaatlerini ön plana alabilmek için ilgili kişilere verdiği ya da vermeye teşebbüs ettiği maddi ya da manevi ödüdür. Toplumun her kademesinde görülen rüşvet, insanların amacına ulaşması için bir yol olarak kullanılır. Toplumsal açıdan bakıldığında rüşvet, kişiler arasında adaletsizliği, eşitsizliği yaratmakta imkânı olan kişileri yeterli imkânı olmayanlar karşısında öne

¹⁹⁷ Ilgaz, 2018e, 226.

¹⁹⁸ Ilgaz, 2018e, 353.

¹⁹⁹ Ilgaz, 2017b, 118.

çıkarmaktadır. Bunun vicdanen yarattığı rahatsızlığın yanı sıra Türk Ceza Kanunu'nda da rüşvet vermek bir suçtur.

Rıfat Ilgaz, *Geçmişe Mazi* adlı romanında, “İbrahim Ağa’nın oğlu biraz mektep medrese görmüş, ağzı laf yapmasını biliyor... Kendi eliyle çizip dilekçeye iliştiirdiği, sözüüm ona bu çizdiği planı göstererek, Mühendis Bey, dedi, şuradan iki parça arsa da siz beğenin. Çoluk çocuk sahibisiniz! Öyle der demez fırladım yerimden. İşte, dedim, kapı... Aç! Çık dışarı! Benim haysiyetimi iki karışlık toprakla mı geri alacaksın? Defol!”²⁰⁰ satırlarıyla rüşvet verme konusunu köydeki ağa ve köyde çalışan mühendis üzerinden ele almıştır. Rüşvet alan ve veren arasında bir kolaylık sağlama aracıdır. Burada Ağa’nın oğlu köyde çalışan mühendise köyde yapılacak mühendislik işi için bu işin kendi istedikleri şekilde olması şartıyla rüşvet teklif etmiştir. Ancak mühendis kendisine gelen bu teklifi haysiyetli bir insan olduğunu öne çıkararak reddetmiştir.

Rıfat Ilgaz, *Yıldız Karayel* romanında da köydeki ağanın benzer şekilde köyde çalışan bir insan olan köy muhtarına yapmış olduğu rüşvet teklifini ele almıştır:

““Yooo!” dedi Hurşit Ağa. “İkisi bir değil! Telefonun biri sivil... Anlıyorsun değil mi? Bizim telefondan yalnız dinlenmez, konuşulur da. Kendi keyfine göre istediğin yeri açar, istediğini konuşursun. Ha ben konuşmuşum, ha sen. Sana bir tel çektim mi... Çevir manyotoyu... Alo!”

“Çok masraflı olmaz mı bu?” diye soruverdi şaşkınlıkla.

“Hele düşündüğün şeye bak... Bana kolaylık göster, yeter! dedi Hurşit Ağa. Gülüyordu.

“Ne gibi kolaylık anlayamadım!”

“Ne gibisi var mı? Kaldırır muhtarlığı, Aşağı Akpelit’e indirirsin, benim evin altına! Bir tel üst kattan! Yattı mı aklın?”

“Yani, muhtarlık benim evden kalkacak da Aşağı Akpelit’e mi inecek?”²⁰¹. Buradan anlıyoruz ki yine bulunduğu çevrede diğer insanlardan varlıklı olan köydeki ağa, köyde çalışan muhtara isteklerini yapması karşılığında rüşvet teklif etmiştir. Bu rüşvet muhtarın evine telefon bağlatmaktır. Bunun çok masraflı olacağını düşünen

²⁰⁰ Ilgaz, 2017a, 124.

²⁰¹ Ilgaz, 2017b, 127.

muhtara kendi işleri için kolaylık göstermesi karşılığında bu teklifini gerçekleştirebileceğini söylemiştir.

3.6.2. Mesleğini Kullanarak Rüşvet Alanlar

Bazı insanlar içinde bulundukları meslek grubundan faydalanarak insanlardan rüşvet alırlar. Rıfat Ilgaz, *Geçmişe Mazi* adlı romanında trafik polislerinin yaptıkları bu davranışı dile getirmiştir:

““... Trafik polisi ikinizin de yapışacak yakasına. Ver otuz lira! Bu işler başka türlü yürümez ki...””²⁰². Buna göre vatandaşlar trafik polisinden kurtulmak için onlara rüşvet vermeyi bu rüşvetin de para olmasını doğal karşılar hâldedirler.

Karartma Geceleri romanında da:

““Eh ikişer dilim ekmek var!” dedi.

“Fırıncı Şemsi ara sıra kolluyor beni, karnesiz yarım ekmek olsun tutuşturuyor elime.”

“Oğlu olacak okulda.”

“Benim sınıfımda. Bu kadar da rüşveti olmasın mı bu işin? Akşama uğrarım gene!””²⁰³ şeklindeki karşılıklı konuşmada öğretmenlik mesleğini yapan bir kişinin bu mesleğini kullanarak öğrencilerinin ailelerinden çıkar elde ettiğini görmekteyiz. Buna göre herkes karneler ile ekmek alırken buradaki öğretmen karnesinin dışında da öğrencisinin babasından ücretsiz ekmek almaktadır.

3.7. Türkiye’de Aydın

3.7.1. Yazarın Toplumcu Oluşu

Halkın önde gelen şahısları özellikle aydın kesim toplum karşısında belli başlı sorumluluklara sahiptir. Bazı kişiler bu sorumlulukları alıp toplumun önünde yol gösterici olurken bazı kişiler ise bu yolu seçmemektedir. Rıfat Ilgaz toplumcu bir yazar

²⁰² Ilgaz, 2017a, 48.

²⁰³ Ilgaz, 2020, 74.

olarak eserlerinde kimi zaman bu tarzdaki aydın kesmi romanlarındaki bir kahraman olarak ele almıştır.

Sarı Yazma adlı otobiyografik tarzda yazılmış olan romanda, “Eğer çarşı ortasında eşek yükü odun satanların arasında birkaç kuruş eksiğe kadın yükü odun da satıldığını görmeseydim, gerçekçi, toplumcu bir yazar olacak gücü kendimde bulabilir miydim? Daha sonraları kadına sırtındaki odunla birlikte paha biçmeye kalkışan memur bozuntusu kişilere de rastlamış, paranın nerelerde kullanılabileceğini görmüş, paradan da paralılardan da tiksiniştim.”²⁰⁴ şeklindeki metinden bir yazarın gerçekçi, toplumcu oluşunu toplumcu bir yazarın kaleminden tüm gerçekliği ile okumaktayız.

3.7.2. Aydınların Yaşadıkları Zorluklar

Toplumcu yazarlar karşısında oldukları kurum, kuruluş ya da kişilerin her zaman yarattıkları zorluklarla mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Rıfat Ilgaz bu konuya da zaman zaman değinmiştir.

Sarı Yazma romanında geçen, “Kemal’i 1957 başlarında tanıdım, Demokrat Parti’nin saltanatlı yıllarında... İktidardan yana olmayan aydınların ezildiği, işsiz bırakıldığı, o baskı döneminde... Amerikan yönetmenlerinin, askerlerinin, politikacılarının, barış gönüllülerinin bütün güçleriyle yurdumuza çöreklandığı yıllarda...”²⁰⁵ cümlelerinden anlıyoruz ki Rıfat Ilgaz’ın bu metni yazdığı dönemlerde aydınlar karşısında yer aldıkları iktidar tarafından birçok zorlukla karşı karşıya bırakılmışlardır.

Karartma Geceleri romanında ise yine benzer bir şekilde yazar, sadece toplumcu, halkın sorunlarına yönelen biri olduğu için dönemin yönetimi tarafından suç işlemiş bir kişi olarak görülmektedir: “Yeryüzünde binlerce kişi, soluk alıp verdiğimiz süre içinde cephelerde, dağ başlarında, toplama kamplarında, üstün ırkçılık adına sapır sapır dökülürken o, halk çocuklarının açlığını, bakımsızlığını şiirleştirdiği için nasıl suçlular listesine geçerdi?”²⁰⁶.

Yine *Karartma Geceleri* romanında geçen, “Sınırların ötesinde kalan uygar bir dünya, şimdi, aydınların boğazlandığı bir tutsaklar ülkesiydi. Bu topraklar üstünde

²⁰⁴ Ilgaz, 2018a, 88.

²⁰⁵ Ilgaz, 2018a, 19-20.

²⁰⁶ Ilgaz, 2020, 220.

kelepçe vardı, pranga vardı, türlü işkenceler de vardı, ama henüz ölüm kampları, fırınlar, kurşuna dizmeler yoktu.”²⁰⁷ cümlelerinden aydınların suçlanmanın ötesine geçip bu suçlamalar karşısında cezalandırıldığı hatta çeşitli işkencelere de maruz kaldığı anlatılmaktadır.

Otobiyografik tarzda yazılmış bir roman olan *Sarı Yazma* da yazar kendisi dışında meslektaşı olan toplumcu yazar Reşat Enis’in de yaşadığı zorlukları şu satırlarla dile getirmiştir: “*Her ikimizin de kitabı aynı günlerde çıkmış, zamanı gelince de Bakanlar Kurulu’nun aynı kararıyla toplatılmıştı. Reşat Enis’in Toprak Kokusu adlı romanı da eklenmişti bizim toplatılan kitaplara.*”²⁰⁸. Burada görmekteyiz ki düzenin karşısında olan yazarların düşüncelerini susturmak için bu düşünceleri dile getirme aracı olan eserleri toplanmış, okuyucunun bu eserlere ulaşması bu şekilde engellenmiştir.

3.7.3. Toplumcu Sanat Anlayışı

Rıfat Ilgaz, *Karartma Geceleri* romanında toplumcu sanat anlayışını şu satırlarla dile getirmiştir: ““(…) Yaşamak başka, yaşayanları gözlemek gene başka! Bizim getireceğimiz toplumcu sanat, kendi yaşayışımızdan doğacak. Yalnız, yükün altına girenlerin yaşantısını saptamakla yetinmeyeceğiz.””²⁰⁹. Burada yazar, ortaya çıkarmak istediği toplumcu sanat anlayışını açıklamıştır. Yazarın anlayışına göre toplumcu sanat, başta yazarın kendi hayatından doğmalıdır. Rıfat Ilgaz, bu fikrini destekleyici şekilde otobiyografik tarzdaki toplumcu romanı *Sarı Yazma* adlı romanını kaleme almıştır.

3.7.4. Yazarın Sorumlulukları

Toplumcu gerçekçi yazımı kendi üstlerine alan yazarların belli başlı sorumlulukları Rıfat Ilgaz’ın eserlerinde gözükmektedir:

““Bir gün gelecek suçlamalardan başka konularda da şiir aranacak. Ama henüz böyle toplumlar yok. Sorunlarını, bütün sorunlarını çözümlemiş toplumlar henüz yok! Sanatçı hangi toplumda olursa olsun bu sorunları bulup çıkarmakla görevli

²⁰⁷ Ilgaz, 2020, 8.

²⁰⁸ Ilgaz, 2018a, 332.

²⁰⁹ Ilgaz, 2020, 191.

*kişidir. Ben de her görevli gibi topluma hesap vermek zorundayım. Gerekirse suçlayarak.”*²¹⁰. *Karartma Geceleri* romanında geçen bu metne göre yazarın sorumluluğu, içinde bulunduğu toplumun sorunlarını bulup ortaya çıkarmaktır. Romanın içindeki karakter de bir yazar olarak toplum karşısında sorumluluğunu üstlenmiş kendisini hesap vermek zorunda olarak görmektedir.

Yazar, *Hababam Sınıfı İcraatin İçinde* romanında da yazardan sorumluluk almasını bekleyen bir düşünce vardır. Burada yazarın sorumluluklarının ne olduğu ve ne olmadığı açıkça belirtilmiştir: ““(…) Şairden sorumluluk beklerim, çağının sorumlusu olmasını isterim. Rumelihisarı’na oturmak, oturup da bir türkü tutturmak yetmez! O yıllarda şiir yazmış, yazdığı şiirden ötürü de mesleğinden olmuş bir şair, kötü şiir yazdı diye atılmamıştır işinden! Bilinmesi gereken gerçek şu: Kendi mesleğinin doğrultusunda ürün veren bir sanatçının bu işleri yüzünden işinden uzaklaştırılması... Onun uğradığı bu haksızlık, işlevini daha da manalandırıyor, değil mi çocuklar?”²¹¹.

Rıfat Ilgaz’a göre, yazarın sorumluluklarından biri de işçi sınıfının dertlerini dile getirmektir. “*Amaç işçi sınıfının dertlerini dile getirmek değil miydi? Yazarlıkta, yetenek kadar yüreklilik de gerekiyordu. Gerçekten yazarlık yürek işçiliği olmuştu bu dönemde.*”²¹². Buna göre bir yazarın yazar olabilmesi için yetenek kadar ‘yüreğe’ de ihtiyacı vardır.

3.8. Köy ve Anadolu

Türk edebiyatında köy, köy yaşamı, köy halkı özellikle cumhuriyet dönemi eserlerinde sık sık kendilerine yer bulmuşlardır. Özellikle toplumcu yazarlar köydeki yaşamı tüm gerçekleriyle bu yaşamdan haberdar olmayan kişileri eserleriyle aydınlatmışlardır. Rıfat Ilgaz da toplumcu bir yazar olarak bazı romanlarında köye, köylüye, köyün ve köylünün sorunlarına değinmiştir.

²¹⁰ Ilgaz, 2020, 49.

²¹¹ Ilgaz, 2018d, 142.

²¹² Ilgaz, 2018a, 323.

3.8.1. Dil Sorunu

Rıfat Ilgaz'ın romanlarında değindiği meselelerden biri Anadolu insanının dil konusunda İstanbul gibi büyük şehirlerdeki kişilerle yaşadıkları konuşma farklılıklarıdır. *Sarı Yazma* romanında geçen, “*Dil her zaman, buralarda büyüdüğümünden, bir sorun olmuştü benim için. İstanbullu bir çocuğun, dil diye bir sorunu olabilir miydi? Anadolu’nun neresine gittimse hep konuşmama takılmışlardı çocukluğumda. Kastamonu’da bile güzel konuşmadıkları halde, ablamı apla diye çağırmadığım için alay etmişlerdi benimle.*”²¹³ şeklindeki cümlelerden de anlıyoruz ki yazarın romanına aldığı bu insanlar içinde yetişip konuştukları dil yüzünden hayatlarında zorluklar yaşamaktadırlar. Bu durum anadoludaki insanlara hastır İstanbul’da doğup büyüyen bir çocuğun böyle sorunları bulunmamaktadır.

Yazar *Yıldız Karayel* romanında ise yine İstanbul’da yetişen kişi ile köyde yetişen kişinin konuşma bakımından gözüken farklılıklarını göstermiştir: ““*Hadi anne, her şeyim hazır! Bak sana şehir kızları gibi anne diyorum, daha ne istiyorsun. Okula gitmeseydim anaaa, diye danalar gibi ünlerdim arkandan... Hadi sağdınsa katayım önüme sığırları da gönlün hoş olsun!*””²¹⁴.

3.8.2. Köylerdeki Yoksulluk

Köydeki insanların yaşadıkları yoksulluk durumu da Rıfat Ilgaz'ın romanlarına konu olmuştur:

“*Jandarma komutanı emeklisi, “Yooook!” dedi. “Türk köylüsüne söz yok... Bunlar çarpık kafalıların uydurduğu masallar... Türk köylüsü yemez, yedirir... İçmez, içtirir...”*”

“*Bak, bu doğru işte. Ama artık Türk köylüsünün yedirecek içirecek hiçbir şeyi kalmadı. Ne de Jandarma komutanına çıkaracak tavuğu... Ankara sokaklarında gösteri yürüyüşü yapanlar, yalınayak Meclis’e koşanlaar, ilte bu kışın yorgansız, yazın ayransız kalanlar!*””²¹⁵. Burada, Türk köylüsünün nasıl bir yoksulluk yaşadığı, bu

²¹³ Ilgaz, 2018a, 88.

²¹⁴ Ilgaz, 2017b, 90.

²¹⁵ Ilgaz, 2017a, 113.

sebeple de geçmişteki durumları ile şimdiki durumlarının ne kadar farklılaştığı ortaya konmuştur.

Yazar, *Apartıman Çocukları* romanında da köyde gıda bakımından yaşanan yoksulluğu ortaya koymuştur: ““Oğlanı kelezimiş gördü de köyden geldiği gün... Bilmez ki... Köyde bakımsız kaldı oğlan... Geçen yıl bi kuraklık, bi kıtlık... Allah seni inandırсын, tencereye vuracak ebeğümecei ney bulamadık.””²¹⁶.

Yine aynı romanda geçen, ““Ulan karı. Şuraya geleli aş büşürmesini de öğrendin. Köyde büşürdüğün eriştenin ne dadı oldurdu ne duzu!”

Öyle olurdu zaar. Köy yerinde eriştenin içine damlatacak yağ nerde, kıyma nerde?”²¹⁷ satırlarından bir kez daha köydeki gıda eksikliği dile yazar tarafından dile getirilmiştir.

3.8.3. Köylerdeki İmkânların Yetersizliği

Köylerde büyük şehirlere nazaran en temel imkânların bile kimi zaman yetersiz, eksik kaldığı ya da hiç olmadığı Rıfat Ilgaz’ın bazı romanlarında belirtilmektedir.

Yıldız Karayel romanında geçen, ““Şu Akpelit’i biraz çekip çevirmemiz gerekiyor. İlçeye gittim telefon işi için... Güç bela kendi evime bi telefon çektirdim. Ne yapmak lazımsa yaptım. Yol yok, telefon da olmazsa... Hani ecel gırtlığımıza sarılsa bi doktor bile çağıramayacağız, değil mi?””²¹⁸ satırlarından anlıyoruz ki köyde yol ve telefon bulunmamakta ve burada geçen karakter bu durumdan şikâyetçi olmaktadır. Ulaşım ve iletişim gibi bu temel noktalardaki eksiklik köydeki yaşamı olumsuz etkilemektedir. Bu olumsuzluklara bu metinde hastalık durumunda doktorun köye gelemeyeceği hatta doktora haber verilemeyeceği üzerinde durularak vurgu yapılmıştır.

Rıfat Ilgaz, *Geçmişe Mazi* romanında ise köylerdeki eksiklikleri daha geniş çerçevede ele almıştır: “*Hurşit Bey, “Eee...” dedi. “Anlat bakalım... Ne var ne yok*

²¹⁶ Ilgaz, 2017c, 170.

²¹⁷ Ilgaz, 2017c, 179.

²¹⁸ Ilgaz, 2017b, 126.

oralarda? Gazetelere bakarsan, Doğu'yu eşkıyalar sardı. Dağa çıkan çıkana... Bu gazeteciler de pireyi deve yapıyor zaten!”

“Vallaa, biraz da haksız değiller hani! Sefalet diz boyu... Doktorsuzluk... İlaçsızlık, ilgisizlik... Bilgisizlik... İşsizlik, yolsuzluk yobazlık, gerilik... Sonra bol bol da dedikodu. Bir yanda memurlar... Bir yanda halk...”²¹⁹. Burada köylerde sağlıktan başlayarak birçok anlamda sefalet yaşanmaktadır.

Apartıman Çocukları romanında ise köyde yaşanan bir kuraklık vardır ve bu kuraklık köyü oldukça kötü etkilemektedir: ““Ne ısıtması be? Daşı toprağı kuraklıktan çatır çatır çatlayan bi köyde ısıtma ne arasın? Kıtlıktan gıran girdi. Sağ salim getirdiğime şükret.””²²⁰.

3.8.4. Çetelerin Çıkardığı Zorluklar

Köylerde yaşanan sorunlardan biri de köyde yaşayan halkın güvenlik açısından yaşadıkları sorunlardır: “*Duyardım çocukluğumda, Köseli altına çeteler çıkmış, Aydos'u, Güble'yi, Fakaz'ı çeteler basmış. Nesi varsa almış götürmüş köylünün. Bu yalnız seferberlikte, Kurtuluş Savaşı sırasında mı böyleymiş? Pontuslular, Romalılar, Bizanslılar zamanında, daha da eski çağlarda hep böyle olmuş.*”²²¹. Burada görmekteyiz ki köylerde tarih boyunca her dönemde çeteler köy halkına zorluklar çıkarmış, halkın malı mülkünü almış kısacası neleri varsa almışlardır.

3.8.5. Köydeki İnsanların Eğitime Bakışı

Köyde eğitime bakış oldukça dar bir açıdandır. Bunun da muhtemel sebebi gerçekleşen eğitimin sonunda eğitim alan kişilerin diğer kişilerden çok da farklı işler yapmamalarıdır. “*Bir süre baktı kızının arkasından. Her adım atışta çift örgülü saçları inip inip kalkıyordu. Öğretmen gene suratını asacaktı, neden bugün okula göndermedin, diye. Köy yerinde her gün okul mu olurdu? Nazife okumuştı da ne olmuştu sanki? Üç dört yıldır oturuyordu evde. Biçki dikiş kursu da olmasa yapacak iş bulamayacaktı gevezelikten başka.*”²²². Burada okulun her gün olmaması gerektiğini

²¹⁹ Ilgaz, 2017a, 143.

²²⁰ Ilgaz, 2017c, 129.

²²¹ Ilgaz, 2018a, 15-16.

²²² Ilgaz, 2017b, 7.

savunan bir baba vardır. Bunun gerekçesi olarak da daha önce okula gitmiş bir kızın bundan fayda sağlayamadığını, hayatına bir katkısı olmadığını düşünmesidir.

3.9. Devlet ve Siyaset

3.9.1. Devlet Görevlilerinin Görevini Kötüye Kullanması

Devlet içinde çalışan kişiler kendilerinde bulunan devletten gelen gücü kötü amaçlarla kullanabilmektedir.

Karadenizin Kıyıcığında romanında devlet görevlisi olan maarif memurunun bir kişinin ricası ile görevini kötüye kullanabileceğini hatta yine devletin görevlisi olan jandarmaları da bu ricayı yerine getirmek için kullanabileceğini görmekteyiz:

“‘İyi ama durup dururken de kıza, gel senin yaşını büyütelim nasıl deriz?’”

“‘Diyemeyiz! Ama maarif memuru elindeki kanuna dayanıp, fabrikada mektep yaşındaki kız çocuklarını çalıştırıyormuşsun diye kapıya iki jandarma gönderirse...’”

“‘Gönderdi mi yoksa?’”

“‘Nasıl gönderir? Hele bir göndersin bakalım...’”

“‘Eee?’”

“‘Göndermez göndermesine emme, ben gidip rica edersem çıkmaz sözümünden, hemen yollar iki jandarma... Yarından tezi yok gönderir de...’”²²³.

Sarı Yazma adlı romanda ise, “Neler söylüyordu Nezahat... Ne kadar da rahat bir kadındı böyle!.. Bir icra memuruyla evlenmişti. Adana’nın bir ilçesinde. Ondan ayrılınca Bolu’ya verilmesi için uğraşmıştı. Tanıdığı vardı bakanlıkta, hemen de vermişlerdi. Cevat Abbas’ı da tanırды, ama onu daha büyük işler için saklıyordu. Ya da böyle söylüyordu Nezahat. Böyle söylemekte bir çıkarı da olabilirdi. Cevat Abbas, Bolu sayılabırdı. “Gazi”nin emir subayıydı Çanakkale’de. Hurşit Bey’e gözdağıydı, bu yakınlık öyküsü belki de!”²²⁴ satırlarında kişilerin devlet imkanlarını yakınlarına iş sağlamak amacıyla kötüye kullandıklarını görmekteyiz:

²²³ Ilgaz, 2018e, 177.

²²⁴ Ilgaz, 2018a, 223.

Rıfat Ilgaz, *Apartıman Çocukları* romanında ise;

““Okuman yazman var mı?” dedi.

“Memurum.”

Kızdı Ali Karaman:

“Canım, ben ne memurlar biliyorum. Belediyeden, mühürünü basıp aylık alan... Söyletme beni kötü kötü şimdi...”

“Ben öyle memurlardan değilim.”

“Yani...” dedi. “Bizimkilere dil mi uzatıyorsun? Gir bizim partiye de, git sen de al belediyeden aylığını!”²²⁵ şeklindeki konuşmada devletin memurunun işini kendine gelir sağlamak için kötüye kullandığını ortaya koymaktadır.

3.9.2. Siyasi İlişkilerin Kullanılması

Siyasi ilişkiler hayatın içinde her zaman olan kimi zaman da insanların kendi çıkarlarına alet olan bir durumdur: “Yeri gelince. Yeri ne zaman gelir, bize karşı çıkacakları zaman! Biz kimiz, biz yeni yetişenler... Öğretmen okullarından yeni çıkanlar. Onlar dışardan karışanlar, bir yolunu bulup, bir ehliyet uydurup öğretmen olanlar... Cihat Bey’in hocalığı Hurşit Bey’e sorarsan, ‘çok tecrübeli muallim’ olduğunu söyler. Bizlerse onun yanında birer çocuk.”

““Tecrübesi nereden geliyormuş Cihat Bey’in? Geredeli oluşundan... Çocuklarının babalarını, amcalarını tanıyışından... Daha çok, parti başkanının, belediye başkanının dostu oluşundan!...”²²⁶. Burada bir kişinin siyasi kişilikleri tanınmasından dolayı kendisine mesleki anlamda fayda sağladığı ortaya konmaktadır.

Apartıman Çocukları romanında ise yine siyasi ilişkilerin kişilerin hayatındaki önemi vurgulanmaktadır:

““Canım, memurlara iktidar partisine girme diyen mi var?”

“İktidar partisine girersem evim yıkılmaz mı sanki?”

²²⁵ Ilgaz, 2017c, 12.

²²⁶ Ilgaz, 2018a, 237.

“Evin yıkılır, ama ocağın yıkılmaz.”²²⁷.

3.9.3. Devlet Anayasası, Kanunları ve Yanlış ya da Eksik Kullanımlar

Her devletin kendi içinde düzeni sağlamak için kullanılan kuralları, kanunları vardır. Bu kurallar kimi zaman yetersiz olurken kimi zaman da bu kuralları uygulayanlar tarafından kötüye kullanılır.

Geçmişe Mazi romanında, ““Sen göz göre göre gel, vilayetin burnunun dibinde kur gecekonduydu. Memlekette kanun yok mu be!”²²⁸ şeklindeki cümlede konutlaşma konusunda kanuni açıdan eksikler olduğu ileri sürülmektedir.

Yine aynı romanın devamında konutlaşma konusundaki eksiklikler vurgulanmaktadır: “Rıza, “Hurşit Bey abi” diye savunmasını yapmaya başladı. “Bu iş hükümetin nüfus politikasıyla ilgili... İskân işini ben mi kaldım düzenleyecek? Bu gecekondudakileri alıp bizim eve götürsem çözümlenir mi sanıyorsun bu dava! Hükümet işi bütün bunlar!”²²⁹.

Geçmişe Mazi romanında, ““Demiş ki elimizdeki belediye kanunlarıyla ölmüş at etinden sosis yapanlarla bile başa çıkacak halde değiliz. Söyleyin, ne yapsın belediye!”²³⁰ cümlesinde kanunların yiyecek sektöründe işlenen suçlar karşısında da yetersiz oluşu ortaya konmaktadır.

Geçmişe Mazi romanında, kanunların dışında kanun adamlarının yanlış tutumları da sergilenmektedir: ““Hiç yakalanmış hırsız göz göre göre salıveren hâkime de rastlamamıştım!”²³¹. Burada ceza alması gereken bir kişiye ceza verilmemesi üzere hâkimin kararı sorgulanmaktadır.

Kişilerin kanunlarda, anayasada ya da kanun adamlarında gördükleri eksiklikler bazı protestolara da sebebiyet vermektedir. Rıfat Ilgaz, bu protestolardan birine *Hababam Sınıfı İcraatin İçinde* romanında şu şekilde yer vermektedir: ““Bu sırada Edebiyat Fakültesi birinci sınıftan olduğunu açıklayan türbanlı bir genç kız, ‘Hükümet, hürriyetimizi yok sayıp çiğneyerek giyinişimizi kısıtlıyor. Bu madde, yani

²²⁷ Ilgaz, 2017c, 9.

²²⁸ Ilgaz, 2017a, 110.

²²⁹ Ilgaz, 2017a, 111.

²³⁰ Ilgaz, 2017a, 62.

²³¹ Ilgaz, 2017a, 13.

bizim özgürlüğümüzden söz eden madde, uygulanmıyorsa çıkarılsın yasadan,' dedi. Sonra bu türbanlı genç kız cebinden çıkardığı Anayasa kitabını parçaladı. İslam dininin özelliklerini anlatan sakallı, tespihli kişiler vaazlarını sürdürdüler.”²³².

3.9.4. Sıkıyönetim Yılları

Sıkıyönetim yılları ülkemizde birçok kısıtlamayı da beraberinde getirmiştir. Bu kısıtlamalardan biri de belli bir saatte birçok yerin kapanmak zorunda olmasıdır. Rıfat Ilgaz, *Karartma Geceleri* romanında bu duruma şu şekilde değinmiştir: “*Saat, daha on biri yeni geçmiş olmalıydı. Kahvelerin, meyhanelerin sinemaların on birde kapanmaları gerekirdi, sıkıyönetim buyrultularına göre.*”²³³. Burada geçen bu tip kısıtlamalar toplumun özgürlüğünü de kısıtlamaktadır.

Sıkıyönetimin getirilerinden biri de keyfi yönetimdir. Rıfat Ilgaz, ““(…) *Bak Ziya Efendi, karakolla iyi geçinmek istiyorsan, böyle yapacaksın! Yok, ben ne bekçiyim ne polisim dersen karakol da gelir, müşterilerin pişpirik oynarken posta eder seni, kumar oynatıyor diye kapatır kahveni! Sıkıyönetim var memlekette, yapar mı yapar!*”²³⁴ cümlelerinde sıkıyönetim yıllarında devletin görevlileri ile iyi geçinmek gerektiğini aksi durumda sıkıyönetimden faydalanan bu görevlilerin burada bahsi geçen kişiye ya da onun gibi kişilere zorluklar çıkarabileceğini vurgulamıştır.

3.9.5. Kişilerin Devlet Kademelerindeki Güçleri

Güçlü kişiler devlet içinde yer alan kurum ya da kişiler üzerinde otorite sağlayabilmekte, kendi çıkarları doğrultusunda bu kurum ya da kişileri kullanabilmektedir.

Yıldız Karayel romanında, ““(…) *Yaş tahtaya basmaz Akif'in babası... Gümrükler, karakollar bağlı.*”²³⁵ cümlesinde devletin gümrüklerinde ve karakollarında bir kişinin istediği şeyleri yaptırabileceği vurgulanmaktadır.

²³² Ilgaz, 2018d, 160.

²³³ Ilgaz, 2020, 143.

²³⁴ Ilgaz, 2020, 137.

²³⁵ Ilgaz, 2017, 49.

Yine aynı romanda bir kişinin keyfi olarak istediği kişileri sürdürebildiği üzerinde durulmuştur: “*Biraz da Hafız Esat’a kızdığından... Ne adamdı ya. İstedğini sürdürebiliyordu.*”²³⁶.

Geçmişe Mazi romanında ise, ““(…) Savcı zaten avucumun içinde.””²³⁷ cümlesini söyleyen kişi devletin savcısı üzerinde bir otoride kurmuş olduğunu ve savcuyu istediği şekilde yönlendirebileceğini vurgulamaktadır.

İşlerini yapmaya çalışan devlet çalışanları da vardır. Ancak bu şekilde gücü elinde bulunduran kişilerin bu çalışanların işlerini doğru bir şekilde yapmalarını engellemek, çıkarlarını zedelememek için gayret sarf etmektedirler: ““(…) Geçenlerde belediyenin adamları... Şu fabrikadan atılan fındık kabukları dereyi dolduruyor, bir daha atmayın, diyecek olmuşlar... Toplamış kafadarlarını, dediğine diyeceğine pişman etmiş belediyenin memurlarını.””²³⁸.

3.9.6. Siyasi İlişkilerin Eğitime Yansıması

Siyasi açıdan düşünce farklılıkları, insanların hayatını farklı düşüncedeki siyasiler tarafından zor bir hâle sürüklemektedir. ““Yani Sayın hocam, ikinizi de meslekten uzaklaştırdılar!”

“Nasıl olur oğlum, ortada meslekten uzaklaştırmayı gerektiren ne gibi bir suç var ki...”

“Suç aranır mı buluyor onlar... Kendileri gibi düşünmemek... Yalnız bu arada bizler, sizi çok sevenler, bir formül bulduk...””²³⁹. Burada bir eğitimcinin sadece düşünce farkı taşıdığı için mesleğinden uzaklaştırıldığını görmekteyiz.

Okullarda öğretmen seçimleri üzerindeki siyasi düşünce tarzı Rıfat Ilgaz’ın *Hababam Sınıfı İcraatin İçinde* romanında şu şekilde yer almaktadır:

““Pekiii? Dedi Dursun Sektirmez. “Yerine kim gelecek, tarihe?

“Topçuoğlu bir kafadar bulmuştur, bir Sultan Hamitçi...”

²³⁶ Ilgaz, 2017b, 34.

²³⁷ Ilgaz, 2017a, 6.

²³⁸ Ilgaz, 2018e, 26.

²³⁹ Ilgaz, 2018d, 138.

“Neyse arkadaşlar!” dedi Palamut Recep. “Geleceği varsa, göreceği de var. Yaşatmayız örümcek kafalıları!”²⁴⁰.

3.9.7. Devlet İmkânlarının Yetersizliği

Rıfat Ilgaz, *Sarı Yazma* romanında devletin yetersiz kaldığı durumlar üzerinde durmuştur: “Gelen tutuklulardan öğrendiğime göre İmrâlı’da Pamuk adında bir köpek vardı. Müdürün köpeğiydi bu... Şişe suyu içer, yemeği tabldottan çıkardı onun. İki de bakıcısı vardı tutuklulardan. İmrâlı’da yaşayış koşulları oldukça ağırdı. Üretimde çalışıyorlardı hükümlüler. Her hasta olan revirde yatarsa üretim nasıl yürür diye düşünen müdür, hasta olmayı yasak etmişti. Ama hastalık, yasak dinlemiyordu. Bakımsızlıkla ağır çalışma koşulları bir türlü bağdaşmayınca müdür, sıkı emirlerle bu açığı kapatmaya çalışıyordu. Hastaları değil Sultanahmet’e göndermek, revire bir günlüğüne olsun yatırmıyordu bile. Hem neden yatırsınlardı koskoca İmrâlı’da bir tek doktor yoktu ki, hastalara bakacak!”²⁴¹. Burada bir hapis hanedeki sağlık koşullarının elverişsizliği, doktor bulunmaması bu sebeple de tutukluların yaşadıkları anlatılmaktadır.

Sarı Yazma romanında, devletin savaş sırasında maddi olarak ne kadar yetersiz durumda olduğu dile getirilmektedir. “Köyden, köylüden, işten, işçiden, memurdan, aylıktan kimse söz etmiyordu. Askerin azığı seferberlikte, müteahhitler veriyordu, eğer hükümet onlara borcunu öderse... Orduyu müteahhitler doyuruyor, müteahhitler giydiriyordu. Bunların üzerinde şairler durmuyorlar, yazarlar konu olarak bile ele almıyorlardı bu durumu. Asker maaşını vermeyen malmüdürü dövülüyordu da, bu malmüdürünün kasasını soyanlar söz konusu edilmiyor, ele alınmıyordu. Hep hürriyet, boyuna sade suya hürriyet isteniyordu. Her şeyin başı fukaranın aşı oydu.”²⁴². Burada görmekteyiz ki savaş sırasında devlet, askerlerin en temel ihtiyaçlarını bile karşılayamamaktadır.

²⁴⁰ Ilgaz, 2018d, 154.

²⁴¹ Ilgaz, 2018a, 383.

²⁴² Ilgaz, 2018a, 144.

4. SONUÇ

Bu çalışmada, Rıfat Ilgaz'ın, *Hababam Sınıfı* (1957), *Bizim Koğuş* (*Pijamalılar*) (1959), *Karadenizin Kıyıcığında* (1969), *Halime Kaptan* (1972), *Meşrutiyet Kiraathanesi* (*Geçmişe Mazi*) (1974), *Karartma Geceleri* (1974), *Sarı Yazma* (1976), *Yıldız Karayel* (1981), *Apartıman Çocukları* (1984), *Hababam Sınıfı İcraatin İçinde* (1987) adlı romanları toplumcu gerçekçi bir bakış açısı altında ele alınıp incelenmiştir.

Toplumcu gerçekçilik, temellerini Marksist dünya görüşünden alan, toplumu, halkı ve çevreyi bu şekilde gören bir sanat anlayışıdır. Toplumcu gerçekçiliğin temelleri 19. yüzyılda atılmıştır ve zamanla dünyada dolayısıyla Türk edebiyatında da oldukça etkili olmuştur. Türk edebiyatında yazarlar, bu anlayışın etkisiyle toplumun sorunlarına yönelen, yaşadıkları çevreyi ele alan, topluma faydalı eserler ortaya çıkarmışlardır.

Toplumcu gerçekçi anlayışa göre sanat, ekonomi, sınıfsal çatışmalar, adaletsizlikler, yozlaşmalar gibi konuları ele almalıdır. Toplumcu gerçekçiliğin temelini oluşturan realizm, bireysel konulardan ziyade toplumsal meseleleri önemsemektedir.

Toplumcu gerçekçi anlayışla yazılmış bir eserin öncelikle inandırıcı olması beklenmektedir. Bu eserlerde günlük hayatın meseleleri olduğu gibi gözleme dayalı objektif bir bakış açısıyla yalın ve sade bir söyleyiş ile yansıtılmalıdır. Bu şekilde okuyucu okuduğu metinde geçen olayları ya da karakterleri gördüğünde bunları yadırgamaz ve tanıdık bulmaktadır.

Toplumcu gerçekçi yazarlar, sanat için sanat düşüncesinin karşındadırlar. Bu anlayış çerçevesinde eser veren sanatçılar sanatın toplumun faydasına olması gerektiği düşüncesinde birleşirler. Ancak bu yazarlar tüm bu düşüncelerle birlikte sanatın estetik kaygısını da göz ardı etmemektedirler.

Balzac, Stendhal, Flaubert, Dostoyevski, Tolstoy, Çehov, Gorki, Gogol vs. gibi isimler dünya edebiyatında bu anlayışın önemli temsilcileri olarak dikkat çekerken türk edebiyatında da Rıfat Ilgaz, Nazım Hikmet, Sabahattin Ali, Sadri Ertem, Samim Kocagöz, Orhan Kemal, Kemal Bilbaşar, Kemal Tahir, Yaşar Kemal, Aziz Nesin, vs.

gibi önemli kalemler bu anlayış çerçevesinde birçok eseri edebiyat dünyasına kazandırmışlardır.

Bu anlayış çerçevesinde eserler veren yazarlar arasında yer alan Rıfat Ilgaz, resmî nüfus kayıtlarına göre 7 Mayıs 1911 yılında doğmuştur. Rıfat Ilgaz, hayatını hastalıklarla, tutuklanmalarla ya hastanelerde ya da hapishanelerde geçiren Türk edebiyatının başta roman, hikâye ve şiir olmak üzere birçok türde eserler veren, ne kadar zorluklarla karşılaşırsa karşılaşsın eserlerinde toplumda gördüğü aksaklıkları yazmaktan geri durmayan bir isimdir.

Toplumcu gerçekçi sanat anlayışının yazın dünyasındaki önemli temsilcilerinden olan Rıfat Ilgaz, eserlerinde hayatı boyunca gözlemlediği gerçekleri, toplumsal meseleleri, toplumun aksayan yanlarını, kanayan yaralarını hem çıkardığı dergilerde hem de kaleme aldığı eserlerinde dile getirmiştir.

Türkiye'nin birçok yerinde öğretmenlik yapan, hapse girip çıkan, hastanelerde yatan Rıfat Ilgaz, bu sayede çok farklı karakterleri gözlemleme, olaylara tanık olma, toplumun aksayan yanlarını görme fırsatı yakalamıştır. Ayrıca Rıfat Ilgaz, İkinci Dünya Savaşı'ndan tüm dünya gibi ekonomik ve sosyal açıdan etkilenmiştir. Yazarın birebir gördüğü bu unsurlar ve hayatı boyunca yaşadığı zorluklar eserlerinde tüm canlılığı ve gerçekliğiyle gözler önüne serilmektedir.

Yazarın sayısı onu bulan romanları da bu çerçevede yazılmış, hayatın gerçeklerinin birer yansıması olan olaylar ya da karakterlerle bezenmiş eserlerdir. Rıfat Ilgaz'ı roman yazmaya iten de toplumda gördüğü aksaklıkları ifade etme arzusundan başka bir şey değildir.

Rıfat Ilgaz'ın romanları genelde çatışmalar üzerine kurulmuştur. Bu çatışmalar köylü ile ağa arasında, iki ağa arasında, öğretmen ile öğrenci arasında ya da ev sahibi ile kiracı arasında geçmektedir. Rıfat Ilgaz'ın romanlarından *Karadenizin Kıyıcığında*, *Yıldız Karayel*, *Karartma Geceleri* ve *Sarı Yazma* klasik roman tarzında yazılmıştır ancak diğer romanları birbirinden bağımsız hikâyeler bir araya getirilerek oluşturulmuştur.

Rıfat Ilgaz'ın *Hababam Sınıfı*, *Bizim Koğuş (Pijamalılar)*, *Karadenizin Kıyıcığında*, *Halime Kaptan*, *Meşrutiyet Kıraathanesi (Geçmişe Mazi)*, *Karartma Geceleri*, *Sarı Yazma*, *Yıldız Karayel*, *Apartıman Çocukları*, *Hababam Sınıfı İcraatin*

İçinde adlı romanları “Savaşlar ve Sonuçları, Geçim Derdi, Sağlık Sistemi, Eğitim Sistemi, Toplumsal Zihniyette Kadın, Rüşvet, Türkiye’de Aydın, Köy ve Anadolu, Devlet ve Siyaset” olmak üzere dokuz ana başlık altında incelenmiştir. Bunun yanı sıra toplumcu gerçekçilik, Rıfat Ilgaz’ın hayatı, sanat hayatı, eserleri, toplumcu gerçekçilik anlayışı, romancılığı ve romanları ayrı başlıklar altında ele alınmıştır.

KAYNAKÇA

Akça, Hilal. *1963-1965 Yıllarında Yayımlanan Türk Romanlarında Toplumcu Gerçekçilik*. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Erciyesi Üniversitesi, 2007.

Aktaş, Şerif. *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1991.

Alangu, Tahir. *Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman Cilt 1*. İstanbul: İstanbul Matbaası, 1968.

Alangu, Tahir. *Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman Cilt 2*. İstanbul: İstanbul Matbaası, 1965.

Alangu, Tahir. *Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman Cilt 3*. İstanbul: İstanbul Matbaası, 1965.

Altinkaynak, Hikmet. *Türk Edebiyatında Yazarlar ve Şairler Sözlüğü*. İstanbul: Can Yayınları, 2017.

Andaç, Feridun. *Gerçekçilik Yolunda*. İstanbul: Cem Yayınevi, 1989.

Bezirci, Asım. *Sosyalizme Doğru*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın, 1996.

Bezirci, Asım. *Rıfat Ilgaz*. İstanbul: Çınar Yayınları, 1997.

Brecht, Bertolt. *Sosyalist Gerçekçilik ve Toplum*. İstanbul: Günebakan Yayınları, 1976.

Bunarcıoğlu, Durmuş Seçkin, *1966-1967 Yılları Arasında Yayımlanan Türk Romanlarında Toplumcu Gerçekçilik*. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Erciyesi Üniversitesi, 2008.

Cömert, Saliha. *1946-1954 Dönemi Türk Romanlarında Toplumcu Gerçekçilik*. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Erciyesi Üniversitesi, 2013.

Çetin, Nurullah. *Roman Çözümleme Yöntemi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2019.

Dinçer, Fatih. *1968-1969 Yılları Arasında Yayımlanan Türk Romanlarında Toplumcu Gerçekçilik*. Yüksek Lisans Tezi. T.C. Erciyesi Üniversitesi, 2008.

Dino, Güzin. *Türk Romanının Doğuşu*. İstanbul: Cem Yayınevi, 1978.

- Eagleton, Terry. *Edebiyat Kuramı*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014.
- Eagleton, Terry. *Eleştiri ve İdeoloji*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2018.
- Eagleton, Terry. *Marksizm ve Edebiyat Eleştirisi*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2014.
- Hazer, Gülsemin. *Rıfat Ilgaz'ın Romanları Üzerine Bir İnceleme*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2010.
- Ilgaz, Aydın. *Sınıf'ın Efsanesi*. İstanbul: Çınar Yayınları, 2010.
- Ilgaz, Rıfat. *Apartıman Çocukları*. İstanbul: Çınar Yayınları, 2017c.
- Ilgaz, Rıfat. *Geçmiş Mazi*. İstanbul: Çınar Yayınları, 2017a.
- Ilgaz, Rıfat. *Hababam Sınıfı İcraatin İçinde*. İstanbul: Çınar Yayınları, 2018d.
- Ilgaz, Rıfat. *Hababam Sınıfı*. İstanbul: Çınar Yayınları, 2019.
- Ilgaz, Rıfat. *Halime Kaptan*. İstanbul: Çınar Yayınları, 2018b.
- Ilgaz, Rıfat. *Karadenizin Kıyıcığında*. İstanbul: Çınar Yayınları, 2018e.
- Ilgaz, Rıfat. *Karartma Geceleri*. İstanbul: Çınar Yayınları, 2020.
- Ilgaz, Rıfat. *Pijamalılar*. İstanbul: Çınar Yayınları, 2018c.
- Ilgaz, Rıfat. *Sarı Yazma*. İstanbul: Çınar Yayınları, 2018a.
- Ilgaz, Rıfat. *Yıldız Karayel*. İstanbul: Çınar Yayınları, 2017b.
- İdil, A. Mümtaz. *Gerçekçilik ve Roman*. Ankara: Dayanışma Yayınları, 1983.
- İşler, İlker. *Türk Edebiyatında Toplumcu Gerçekçi Roman (1930-1960)*. Doktora Tezi. T.C. Fırat Üniversitesi, 2021.
- Kaplan, Ramazan. *Türk Romanında Köy*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1997.
- Kefeli, Emel. *Batı Edebiyatında Akımlar*. İstanbul, Dergâh Yayınları, 2017.
- Kudret, Cevdet. *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman 1*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 2009.
- Kudret, Cevdet. *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman 2*. Ankara: Varlık Yayınları, 1967.

Kudret, Cevdet. *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman 3*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1990.

Kurdakul, Şükran. *Şairler ve Yazarlar Sözlüğü*. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1973.

Marx, Karl ve Friedrich Engels. *Komünist Manifesto*. İstanbul: Can Yayınları, 2020.

Moran, Berna. *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.

Necatigil, Behçet. *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*. İstanbul: Varlık Yayınları, 1993

Oktay, Ahmet. *Toplumcu Gerçekçiliğin Kaynakları*. İstanbul: Everest Yayınları, 2003.

Pospelov, Gennadiy N.. *Edebiyat Bilimi I*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1984.

Pospelov, Gennadiy N.. *Edebiyat Bilimi II*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1985.

Sayar, Elif. *1975 Yılında Yayımlanan Türk Romanlarında Toplumcu Gerçekçilik*. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Erciyes Üniversitesi, 2010.

Sönmez, Sevgül (ed.). *Rıfat Ilgaz*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2011.

Suchkov, Boris. *Gerçekliğin Tarihi*, İstanbul: Adam Yayıncılık, 1982.

Tunalı, İsmail. *Marksist Estetik*. İstanbul: Altın Kitaplar, 1993.

Ulu, Merve. *Ercümen Behzad'ın Eserlerinde Toplumcu Gerçekçilik*. Yüksek Lisans Tezi, T.C. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, 2018.

Williams, Raymond. *Marksizm ve Edebiyat*. İstanbul: Adam Yayınları, 1990.

Yetkin, Suut Kemal, *Edebiyatta Akımlar*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1967.

Yücel, Tahsin. *Eleştiri Kuramları*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017.